Het Dialect van Elten-Bergh.

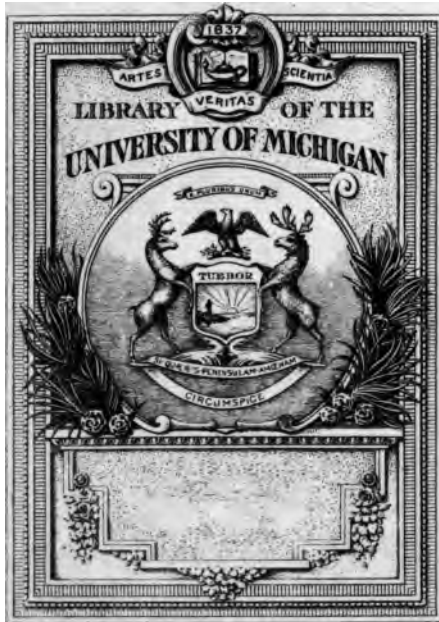
DOOR

Dr. M. BRUIJEL.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
(Over den Dom).
1901.

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Het Dialect van Elten-Bergh.

Typ. KEMINK & ZOON, over den Dom, Utrecht.

Het Dialect van Elten-Bergh.

DOOR

Dr. M. BRUIJEL.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
(Over den Dom).
1901.

INHOUDSOPGAVE.

INLEIDING.

Het dialect, waarvan ik hier de grammatica en een lijst der voornaamste woorden mededeel, behoort tot de Nederfrankische dialecten. Zoowel van het Rheinisch als van de westelijke dialecten wijkt het in menig opzicht af. In sommige opzichten, vooral op lexico-graphisch gebied, vertoont het overeenkomst met de zoogenaamde Saksische dialecten van de ten noorden van den Ouden-IJsel en meer oostelijk gelegen streken.

Dit taaleigen, dat ook het mijne is, wordt gehoord in de gemeente Bergh, zooals deze zich uitstrekt om de Berghsche bosschen, die onbewoond zijn, met de vroegere abdij Elten als uiterste punt naar den Rijn. In het zuiden en zuid-oosten valt de dialectgrens, van even ten oosten van Netterden tot Dijk, ongeveer samen met die van Duitschland en Nederland. Van Dijk af

loopt de grens ten oosten van Didam en Wehl op Deutichem. Van Deutichem tot bij Etten en Terborgh maakt de IJsel de grensscheiding. De oostgrens laat zich het best aangeven door een ongeveer rechte lijn van Elten tot even oostelijk van Netterden. De streek tusschen Terborgh en Gendringen komt in veel opzichten met ons dialect overeen, maar wijkt in sommige opzichten af. Dit dialect is nog niet nauwkeurig door mij onderzocht.

Het stadje 's Heerenberg heeft een afwijkend dialect. Deze afwijkingen kunnen bevorderd zijn door invloed van het hof der graven van Bergh, die hier verblijf hielden. In nieuwere tijd is het bovendien het drukke verkeer met Emmerik, dat aan de taal van de bevolking daar een afwijkend karakter geeft.

Het dialect, zooals ik het opgeteekend heb, wordt gesproken door de minder in het verkeer opgenomen bevolking, de boerenbevolking, n.l. eigen-boeren, daglooners en ambachtslieden.

Een gedeelte der bevolking leeft in druk verkeer met de Rijnlanden. Zij gaan daar of geregeld of een gedeelte van het jaar werken en bijna allen brengen er de tijd door, dat ze als boereknecht gaan werken. Hierdoor nemen ze van accent, klanken en woordenschat veel over. Zij verliezen dit echter weer na

eenigen tijd in hun geboorteplaats geleefd te hebben. Het idioom van deze personen heb ik hierbij niet opgenomen.

De taal dezer streek is echter niet op alle punten gelijk. Er zijn nog kleine verschillen. Wie in de streek geboren is herkent gemakkelijk „het buurtschap" waar iemand van daan is. Verkeer met de aangrenzende dialecten kan deze verschillen in het leven geroepen hebben. Zoo hooren we aan de noord-oostkant de slot-*n* in tweede lettergreep, vooral in dentaalomgeving, die een eigenaardigheid is van het Saksische dialect aan de overkant van den IJsel, bv. *hūstn̥.* Zoo hooren we aan de zuid-westkant de *a* meer palataal en de *ē·* meer tot *ī·* verhoogd, wat toegeschreven moet worden aan invloed van de Rijnkant, waar deze zoo gehoord worden.

Ik geef hier echter, deze afwijkingen op kleiner gebied ter zijde latend, wat het algemeen gangbare is en bij de overgroote meerderheid der bevolking gehoord wordt.

Zoo heb ik volgens de acustische methode eerst de woorden op de plaats zelve opgeteekend; daarna het grammatisch overzicht gemaakt en de klanken bepaald naar hunne historische ontwikkeling. Na zoo de klanken bepaald te hebben, heb ik nog ter aanduiding

van de articulatieplaats en de quantiteit de registratie-apparaten gebruikt van het physiologisch laboratorium voor die klanken, die hiermee geregistreerd kunnen worden. Hiermede heb ik de klanken uit de op blz. 6 opgegeven volzinnen onderzocht. Door de lange tijd, die zoo'n onderzoek kost, moest dit zeer worden beperkt.

Ter aanduiding van de klanken gebruikte ik Vietors teekenschrift [1]).

1) Elemente der Phonetik von Wilhelm Vietor. Dritte verbesserte Auflage. pag. 321 e. v.

I. PHONETIEK.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

§ 1. De zin is de phonetische eenheid. Alle denken geschiedt in zinnen. Evenals de zin de gedachte-eenheid is, zoo is ze ook de phonetische eenheid.

Het woord op zichzelf kennen we slechts bij uitzondering als gedachte-eenheid. Waar dit zoo lijkt (b.v. in het gebiedend uitgesproken: „Brood!" en dergelijke) is dit slechts schijnbaar. Zoo zal men het enkele woord ook slechts in beperkten zin als phonetische eenheid kunnen opvatten. De aard van het bijgedachte en de meerdere of mindere bewustheid, waarmee het bijgedacht is, zal het tot onbetrouwbaar materiaal maken.

De zin als phonetische eenheid is geen phonetische gelijkheid. Wij onderscheiden immers verschillende deelen, die met meerdere sterkte, hoogte van toon, of lengte worden uitgesproken.

In de vraagzin hooren we b.v. de verhoogde toon, waarop het slotwoord wordt uitgesproken; in de gebiedende zin de meerdere sterkte van toon en in beide de langere duur. Maar ook in de gewone mededeelingszin is deze ongelijkheid op te merken en nog veel gecompliceerder; immers al naar de behoefte kan een woord meer op den voorgrond worden gebracht door

verhooging en versterking van toon of door langere duur.

Maar ook afgescheiden van deze rethorische invloeden, vinden we in elke meedeelingszin een „klankabstufung." Elke zin heeft een of meerdere op de voorgrond tredende deelen, waarnaast andere, die minder geaccentueerd zijn.

Acustisch is het niet mogelijk de klanken zuiver te bepalen naar de verschillende „abstufung", waarin ze kunnen voorkomen.

Volgens de registratiemethode is dat wel bereikbaar; maar een onderzoek op dit plan, de klanken in de verschillende „abstufungen" naast elkaar gesteld te onderzoeken, zou te uitgebreid worden voor dit werk. Dit bezwaar heb ik trachten te ondervangen, door de te onderzoeken zinnen [1]) zoo te kiezen, dat er woorden in voorkomen, die ongeveer gelijke waarde hebben en daaruit de klanken los te maken.

Maar nog moest de waarde van het resultaat van onderzoek betrekkelijk zijn, daar de articulatie van de klanken binnen zekere grenzen betrekkelijk is, afhankelijk van de articulatieplaats van voorafgaande of volgende klanken. De klanken in dezelfde omgevingen te onderzoeken zou echter meer tijd vereischt hebben, dan ik thans aan dat werk geven kon.

---

[1]) *Hıj hedȝn ɹak ātȝn op tȝ kop gȝnōmə en zı·n vūt fȝstuk.*
Zə nēmə wē·jə vőrȝn ben en hıj mık ȝn küp fan bŭ̄kȝholt.
Hıj kọmp ȝn pȯnt kötȝn tabak kō·pə.
Ik sal ȯw mı·n hüs wī·zə.

I. Beschrijving der klanken volgens de registratie methode.

A. METHODE.

§ 2. Bij de phonetische beschrijving van het dialect heb ik mij bediend van het registratie-apparaat van prof. H. Zwaardemaker. [1])

Bij de vaststelling van de articulatieplaats volgens deze methode van objectieve waarneming kunnen we dezelfde onderscheidingen aannemen, die gelden in het systeem Sweet-Bell. Hierbij worden de vokalen naar de wijdte van kaakopening verdeeld in „hoog" (high), „midden" (mid), „laag" (low). Al naar de stand van de tong, articuleerend achter, in 't midden of voor in de mond spreekt men van „achter" (back) „tusschen" (top), „voor" (front). Elk van deze negen denkt men zich gesproken met gespannen of met slappe tong. Dit geeft de onderscheiding in „nauw" (narrow) en „wijd" (wide). Nu kan ook de lipbeweging nog van invloed zijn op de resonantieruimte en dus op de aard van de klank. Men spreekt van „geronde vokalen" (rounded vowels) als de lippen vooruitbewogen zijn.

§ 3. Ook bij de registratie methode-Zwaardemaker kunnen we drie standen van de kaak opmerken. Hierbij was ik wel niet in de gelegenheid dit op de exacte manier, die de heer Eykman volgde, vast te stellen [2]), maar ziende de curven meende ik (natuurlijk betrekkelijk subjectief) drie standen te mogen aannemen, waarbij

---

1) Een beschrijving van dit apparaat en zijn werking is te vinden in: Onderzoekingen gedaan in het physiologisch laboratorium der Utr. Hoogeschool. Vijfde reeks I, eerste aflevering.

2) Zie hierover: Onderzoekingen physiolog. labor. l. c. pag. 72—74.

de *ı*- en *ı*·-klank in het middengebied vallen, in het bovengebied de *ū*-, in het benedengebied de *ā*-, en grenzende aan het middengebied boven de *o*- en beneden de *e*-klanken.

§ 4. Voor de stand van de bodem is niet die zekerheid te verkrijgen als voor de kaakstand. Door de vele spieren, die de stand van de mondbodem bepalen, zijn de verhoudingen ingewikkelder. Gelijk bekend wordt de pelotte geplaatst aan de musculus mylohyoidius. Daarboven vóór ligt de musculus genioglossus en daarboven achter de musculus hyoglossus. Wordt nu een vokaal voortgebracht met articulatie van de middentong, dan kunnen we spanning verwachten in dat deel van de tongbodem; de musculus mylohyoidius zal naar beneden drukken en in de graphiek teekenen met boven het rustpunt omhooggaande lijn. Een vokaal voor in de mond gearticuleerd zal deze spanning verhoogen door de bijkomende werking van de m. genioglossus. Maar er komt ook in de graphiek een lijn voor beneden het rustpunt. Hierin zullen we te zien hebben spanning o.a. van de musc. hyoglossus, die meer naar achter ligt. Gebeurt de articulatie op die plaats, dan krijgen we daar spanning in de tong met zijn steunpunt op de m. hyoglossus en ontheffing van de m. mylohyoideus van druk. Dit openbaart zich dan in de graphiek in een naar beneden gaande lijn [1]). Zoo kunnen we met deze gegevens de vokalen onderscheiden al naar ze achter, midden of voor in de mond articuleeren in „achter", „tusschen", „voor".

---

1) Hierin wijken mijne curven af van die van de heer Eykman. Zie hiervoor: Signification des mouvements de la mâchoire en parlant par L. P. H. Eykman. Plaat I.

§ 5. Ook „nauwte" (narrownes) kon worden geregisteerd, daar we mogen verwachten, dat een krachtige contractie der boventongspieren tengevolge zal hebben spanning van de tongbodemspieren op de betreffende plaats. Maar ook hier zijn de verhoudingen niet volkomen zuiver: de musculi biventer zouden de bodemspanning kunnen verhoogen bij vokaal met kaakopening. Zijn er echter geen storende invloeden dan meen ik, waar we spanning in de lijn zien, „nauwte", waar ontspanning, wijdte te mogen constateeren.

§ 6. Labialisatie wordt altijd vertrouwbaar geregistreerd, d. w. z. alleen het feit dat er lipbeweging is. Niet of deze rondend of spleetvormig plaats vindt.

§ 7. Ter bepaling der articulatieplaats van konsonanten onderscheidde men in het algemeen die voor wier vorming de onderlip, andere waarbij de voortong, en een derde waarbij het midden of achtergedeelte der tong beslissend is [1]). Het leek me niet wenschelijk deze indeeling te behouden, omdat het onderscheidingsbeginsel hier niet zuiver zijn zou. Want al is deze onderscheiding gerechtvaardigd in de subjectieve articulatie-aanduiding, die alleen rekening houdt met het mondkanaal, waar we onder „voor" liparticulatie, onder „midden" voortong-, en onder „achter" midden- en achtertongarticulatie verstaan kunnen, bij onze wijze van bepalen is deze niet juist. Bij alle konsonanten kennen we werking van de mondbodem-musculatuur òf voor, òf midden, òf achter. Deze werking maken evenzeer de consonanten van het voorste articulatiegebied (oud systeem) mee. Liever

1) E. Brücke. Physiologie und Systematik der Sprachlaute. 1876, 2e Aufl S. 43.

heb ik een onderscheiding aangenomen naar den aard der bodemspanning; daaronder een indeeling naar al of niet werking der lippen. Zoo kregen we dan consonanten, die in de grafiek sterk teekenen boven het rustpunt, die dan met sterke spanning van de musc. genioglossus en met die van de m. mylohyoidius worden voortgebracht. Een tweede groep zou teekenen omtrent het rustpunt door lichte spanning van de m. mylohyoidius, en een derde, die sterk teekent beneden het rustpunt, die dus met sterke werking van de m. hyoglossus worden voortgebracht, met ontspanning van de m. mylohyoidius alleen of samen met de m. genioglossus.

§ 8. Fijnere aanduiding van de articulatieplaats moest achterwege blijven, omdat geen apparaten bestaan, die de werking van de boventong registreeren. Vooral zou deze noodig zijn bij de konsonanten van het middentongbodemgebied, omdat we zien dat deze weinig teekenen in de mondbodemcurve, te weinig om een sluiting te kunnen teweeg brengen. Ook voor de konsonanten van het achterste gebied zou dit gewenscht zijn, omdat we zien, dat deze in de graphiek zoo verschillende teekenen, wat duidt op verschillende plaats waar ze worden voortgebracht. In deze gevallen moeten we aannemen, dat de spieren van de boventong zelfstandig, zonder medewerking van de musculus genioglossus of hyoglossus, de sluiting van de luchtstroom kunnen teweegbrengen. Een nauwkeurige onderscheiding vinden we alleen bij de konsonanten die met liparticulatie worden voortgebracht.

§ 9. De duur der vokalen heb ik vastgesteld door deze te meten uit verschillende curven (van zes tot

negen curven) en daarvan het gemiddelde te nemen. Daar het echter niet raadzaam was, uit deze weinige gevallen tot een vast gemiddelde te besluiten, geef ik de duur der vocalen met het teeken $\pm$.

Voor het meten maakte ik nog gebruik van het apparaat van Dr. Meyer. Hiermee was het mogelijk de trilling van de stembanden na te gaan en werden zoodoende nieuwe gegevens geboden voor de vaststelling van de juiste duur der vokalen.

Gallée's apparaat voor de registratie van de trilling der stembanden, dat gelijktijdig werken kan met de apparaten, die de beweging der andere organen registreeren, kon ik tot mijn spijt niet meer gebruiken, daar mijne onderzoekingen reeds afgesloten waren.

B. Beschrijving der klanken.

Vokalen.

§ 10. Vokalen met wijdste kaakopening.

Op het achterste gebied voortgebracht: *a*. De curve teekent plotseling naar beneden en dan een ontspanning tot even over of tot aan het rustpunt; de lippen zijn beide in rust; duur $\pm$ 0.112 sec.

Op het middengebied: *ā*. Deze teekent van af het punt waar de vokaal van het achterste gebied eindigde tot aan het rustpunt, valt dus op het middengebied; de lippen zijn beide in rust; duur $\pm$ 0.160 sec.

e. De mondbodemcurve teekent van even beneden tot evenver boven het rustpunt. De benedenlip is volkomen in rust, de bovenlip wordt teruggetrokken na de voorstulping van voorafgaande *b*; heeft waarschijnlijk geen eigen beweging; duur $\pm$ 0.100 sec.

ē. Deze teekent met stijgende curve in de bodem; dit is waarschijnlijk voorbereiding voor volgende *m*. spanning. Bovenlip en onderlip hebben geen eigen beweging. Op 't eind nemen ze echter de stand in voor volgende *m*; de kaak is minder open dan bij *ā*, grenst aan de wijdte van kaakopening bij *ı*; de gemiddelde duur is ± 0.145 sec.

§ 11. Vokalen met middelmatige kaakopening. Op het middengebied: *ı*. De curve teekent van even beneden tot evenver boven het rustpunt. Onderlip volkomen in rust, de bovenlip heeft eveneens geen eigen beweging; duur ± 0.090 sec.

ē. De beweging in de bodem is een ontspannende beweging; van een eind boven, zien we de curve naar beneden gaan tot aan het rustpunt. Bovenlip en onderlip trekken beide terug; duur ± 0.125 sec.

ö. Op het middengebied (of op de grens van midden- en achtergebied) valt nog *ö*. Deze teekent niet in de bodemcurve, wordt dus zonder nauwte voortgebracht (in elk geval zonder spanning van de bodemspieren); de lippen articuleeren heel zwak.

o̤. Wordt iets meer naar achter gesproken. In de curve zien we een beweging van even beneden tot aan het rustpunt; meest heel zwak. De duur van deze vokalen was door de weinige articulatie moeilijk te berekenen.

Op het voorste gebied: *ı·*. In de bodem zien we een spanning naar boven; beide lippen worden gelijk teruggetrokken; duur ± 0.077 sec.

ı̂·. teekent een dalende beweging in de curve, wordt

dus voortgebracht onder ontspanning van de mondbodem; de lippen zijn beide in rust; duur ± 0.175 sec.

§ 12. **Vokalen met minste kaakopening.**

Op het middengebied meer naar voren: *ü.* De bodem teekent van even beneden het nulpunt tot evenver er boven; de bovenlip en onderlip worden beide een weinig vooruitbewogen; duur ± 0.105 sec.

ǖ. De bodemcurve teekent beneden het nulpunt, de bovenlip wordt vooruitbewogen, de onderlip blijft in rust.

o. Meer naar achter ligt *o.* De bodemcurve teekent van beneden tot even boven het rustpunt; de bovenlip wordt vooruitgebracht, de onderlip heel even; duur ± 0.100 sec.

ō. De bodemlijn beweegt zich omtrent het rustpunt; de bovenlip wordt vooruitgebracht, de benedenlip weinig; duur ± 0.135 sec.

Op het achterste gebied: *ȯ.* De bodemcurve beweegt zich in een lijn naar beneden het rustpunt en terug; spanning dus en ontspanning van de middenmondbodem naar binnen; bovenlip even vorstülpend, de onderlip in rust; duur ± 0.100 sec.

ō·. De bodem teekent even beneden het rustpunt met een weinig gebogen lijn. Bovenlip en benedenlip zijn beide ongeveer in rust; duur ± 0,145 sec.

u. De bodemcurve beweegt zich van een punt beneden tot aan het rustpunt. De bovenlip wordt sterk vooruitgebracht. De onderlip teruggetrokken.

ū. Deze teekent met dalende curve van even boven tot om het rustpunt. De bovenlip wordt sterk voor-

uitgebracht. De onderlip teruggetrokken. **De duur** van deze vokalen was door de weinige **articulatie** moeilijk te berekenen.

Konsonanten.

§ 13. Met sterke bodemspanning vóór (voorste gebied). Dit zijn tevens konsonanten waarvoor we een nadere aanduiding vinden in de liparticulatie.

p. teekent in de bodemcurve met een sterke lijn omhoog. De bovenlip wordt vooruitbewogen tot aan het rustpunt na eerst teruggetrokken te zijn. De onderlip ook van uit het rustpunt. In „auslaut" en in „inlaut" was de articulatie minder sterk.

b. Eveneens sterke bodemspanning. De bovenlip wordt vooruitbewogen van uit een teruggetrokken punt in twee bewegingen, eerst tot aan, dan voorbij het rustpunt. De onderlip articuleert heel weinig in teruggetrokken stand.

m. Met sterke bodemspanning. De bovenlip wordt vooruitbewogen van uit een teruggetrokken punt, evenals bij *b*, in twee bewegingen, met even rust op het nulpunt. De onderlip teekent weinig. In inlaut is deze articulatie minder sterk. Dan gaat de voorstulpende beweging niet boven het rustpunt uit.

§ 14. Met mindere bodemspanning (middengebied).

v. Met weinig bodemspanning. De bovenlip wordt langzaam vooruitbewogen. De onderlip teruggetrokken. De kaak is weinig open.

w. Eveneens weinig bodemspanning. De bovenlip wordt plotseling vooruitbewogen, dan langzaam terug-

getrokken. De onderlip is in rust, met langzaam teruggaande beweging. De kaak is wijd open. Hieruit kunnen we besluiten tot slappe articulatie der lippen.

t, *d*, *n* hooren ook in dit gebied. De articulatie in de mondbodem is weinig zeker. Nu eens zien we ze op, dan beneden de rustlijn teekenend Fijnere onderscheiding van de articulatie moest achterwege blijven, daar de apparaten deze niet registreeren kunnen.

§ 15. In het achterste gebied valt *k*, *g*. Nu eens teekent *k* even boven, dan beneden het nulpunt. De articulatieplaats is dus niet vast. Ook hier moest fijnere onderscheiding achterwege blijven.

II. Beschrijving der teekens en klanken naar hare acustische waarde.

a. Vokalen

§ 16. *a* is het teeken voor de korte *a*-klank. Deze klinkt gutturaal, als de Nederl. *a* in *bak*. Daarnaast komt een meer palatale *a* voor bij hen, die in verkeer leven met de Rijnlanden. Beiden worden met sterke kaakopening gesproken. Van deze laatste komt rekking voor, vooral vóór liquida en nasaal.

§ 17. *ā* is het teeken voor de lange *a*-klank, zooals die voorkomt in het nederl. *taak*. Deze kennen we met dezelfde onderscheiding in meer gutturaal en meer palataal. Hier is echter de palatale *ā* de gewone. Deze worden met slappe tong gesproken.

§ 18. *e* is het teeken voor de korte *e*-klank. Overeenkomend met de *e* in het Nederl. *bek*. Daarnaast

komt een *e* voor die *a*-achtig klinkt; deze ook bij hen, die in verkeer leven met de Rijnstreek. Beide worden met sterke kaakopening gesproken.

§ 19. *ē* is het teeken voor de gerekte *e*-klank, zooals die nog voorkomt in het Nederl. *waereld*, fr. *pēre. thräne.* Ook hier dezelfde onderscheiding, maar minder sterk. De *a*-achtige *e* overheerscht hier en wel naar de Saksische kant. Deze lange wordt evenals de korte met slappe tong gesproken.

§ 20. *ē·* duidt een meer gesloten *e*-klank aan. Deze is etymologisch uit *ai* of uit *i* in open lettergreep ontstaan. Ze klinkt als de *e* in het Nederl. *zee;* wordt echter wijd gesproken en nadert naar de Saksische kant de *ē*, bij hen, die in verkeer leven met de Rijnlanden, de *ī·*. De kaak is minder open dan bij *ē*.

§ 21. *ı* duidt aan de korte *ı*-klank Deze klinkt meer *e*-achtig dan de *ı* in het Nederl. *pit.* De kaakstand en de tongspanning is als bij *ē·*.

§ 22. *ı·* is het teeken voor de korte *ı·*-klank, dien we hooren in Nederl. *Piet.* Deze klank wordt echter lager voortgebracht dan in het Nederlandsch en nadert daardoor de *ē·*.

§ 23. *ī·* is de lange van *ı·*. Deze wordt wel gehoord als de lange *i* in het Nederl. *tieren.* Maar over het algemeen is de klank langer en meer *ē·*-achtig. De kaak is wat minder geopend.

§ 24. *o* is de korte *o*-klank, die gehoord wordt in het Nederl. *hok.* Deze wordt echter meer naar voren voortgebracht; klinkt meer naar de *ı*-kant, meer palataal. De kaak is ook meer gesloten; de ronding is gering.

§ 25. *ọ̄* is de lange *o*-klank, overeenkomend met die in het fr. *fort.* Etymologisch valt in deze klank de rekking van *o* en de Wgm. *ā* samen. Deze wordt in het Nederlandsch niet gehoord. Wordt meer naar achter gesproken dan de korte *o*. De ronding is heel gering, meest heelemaal niet.

§ 26. *ŏ̈* is de umlaut van *o*, die voorkomt als eerste deel van de tweeklank in nederl. *huis.* Deze wordt iets meer naar voren voortgebracht dan de *o*. Vaak is geen verschil te hooren tusschen *o* en *ŏ̈*. De tong is slap.

§ 27. *ō̈* is de umlaut van *ō*, de lange van *ŏ̈*, zooals deze voorkomt in het fr. *neuf.* Deze klank is meer gerond, dan de *ŏ̈*.

§ 28. *ȯ* is de korte *o*-klank, die ook in het Nederlandsch gehoord wordt, b. v. *dom.* De kaak is meer gesloten dan bij *o*. De articulatieplaats der tong is sterk naar achter.

§ 29. *ō·* is de gerekte van *ȯ;* wordt op dezelfde plaats voortgebracht, alleen de tongarticulatie is slapper. Ook de ronding is gering; daardoor lijkt deze in klank meer op *ō* dan op Nederl. *ō·* in *boot.*

§ 30. *o̤* is de umlaut van *ȯ*, deze wordt gehoord in Nederl. *put*, alleen de articulatie is minder vast. De articulatieplaats is iets meer naar achter, iets hooger dan bij *ŏ̈*; maar vaak is er weinig verschil te hooren.

§ 31. *ō̈·* is de umlaut van *ō·*, de lange van *o̤*, die gehoord wordt in het Nederl. *deur*; zij wordt op dezelfde plaats voortgebracht als de korte.

§ 32. *u* is de korte *u*-klank, Nederl. *oe* in *doek.*

Deze wordt iets meer naar achter gesproken. De kaak is op z'n sterkst gesloten. De lippen worden gerond.

§ 33. *ū* is de lange *u*-klank, Nederl. *oe* in *boer*. De ronding is even sterk. De articulatieplaats lijkt mij iets lager dan bij *u*.

§ 34. *ü* is de umlaut van *u*. Deze wordt minder hoog gesproken dan in het Nederl. *schuw*; de klank lijkt soms sterk op *ö*.

§ 35. *ǖ* is de umlaut van *u*, de lange van *ü*. Ook deze wordt lager gesproken dan in het Nederl. *buur* en gelijkt daardoor meer op de *ȫ*-klank.

§ 36. *ə̥* is het teeken ter aanduiding van de toonlooze vocaal, zooals deze in toonlooze lettergreep uit Wgerm. *a*, enz. geworden is. Deze is overkort, onder invloed van de zeer sterke betoning van de stamsillabe, voor volgende konsonant.

Komt deze toonlooze vocaal in „auslaut" te staan, voor oorspronkelijk volgende *n*, die afviel, bv. in *gēvə*, dan is zij iets langer van duur en wordt aangeduid door het teeken *ə*.

B. *Diphthongen.*

§ 37. Naar de quantiteit van het eerste bestanddeel onderscheiden we twee soorten van tweeklanken: l a n g e en k o r t e.

Het tweede deel van de tweeklanken wordt aangeduid door: *j*, *u̥ʷ* of *u̥*.

1) *j*, het teeken voor de klank, die op de articulatieplaats van *ɩ* begint en eindigt als de tong zoo hoog opgetrokken is en zoover naar voren gebracht, dat een *ɩ*'-achtige spirant ontstaat. Volgt op deze klank een

toonlooze ə, dan blijft de tongarticulatie meer naar achter en ontstaat de halfvokaal *ȷ*.

2) *u̯ʷ*, het teeken voor de klank, die na *o*, *ō* gegehoord wordt en met lipronding wordt voortgebracht, evenals de *w*, zoolang deze vokalisch is. Volgt op deze klank een toonlooze ə, dan ontstaat de konsonantische *w*.

3) *u̯*, het teeken voor het tweede element van deze diphthong, die ontstaat, wanneer de *w* konsonantisch wordt en tot de volgende lettergreep gaat behooren.

§ 38. Zoo kennen we de korte diphthongen: *ej*, *ıj*, *öj*, *ou̯ʷ*, *ou̯*, waarvan het eerste deel respectievelijk de korte *e*-klank (meer open dan in het nederlandsch), de korte *ı*, *ö* (de umlaut van *o*) of *o* is. Bv. *hıj zej* hij zei, *blıj* blijde, *blöjstə̯rə̯χ* winderig, *slou̯ʷ* sluw, *slou̯wə* sluwe.

De lange diphthongen:

ȫj, *ōu̯ʷ* en *ou̯*, waarvan het eerste deel de lange *ȫ* of *ō* is, voorkomend bv. in: *hȫj* hooi, *flōu̯ʷ* flauw, *flōu̯wə* flauwe.

C. *Overgangsklanken (glides).*

§ 39. Overgangsklanken vindt men in het dialect, vóór *r* en vóór dentaal, waar de voorafgaande *r* gevocaliseerd is; dit ging samen met rekking der vokaal.

De klank van de glide is *a*-achtig na vokalen met wijdste kaakopening, na *ā* en na *ē*. Na *ā* klinkt de glide samen met de *ā* en was geen teeken ter aanduiding noodig. Na *ē* wordt ze door het teeken *a̯* aangeduid. Bv. *bāt* baard, *wēa̯t* waard.

Na de overige vokalen klinkt de glide als de toonlooze ə. Hier zijn ze door het teeken ə̯ weergegeven. Bv. *dǖə̯r* duur, *zwȫə̯tə* zwaarte, *gə̯vōə̯r* gevaar, enz.

§ 40. Behalve in deze gevallen hoort men een glide na lange vokalen. Dit echter alleen bij personen die in een langzaam tempo spreken. Daar dit niet het normale is en slechts eigenaardigheid is van een kleiner aantal individuen, meende ik, dat de aanduiding hiervan in de woordenlijst achterwege kon blijven.

D. *Konsonanten.*

§ 41. *w* is het teeken ter aanduiding van de halfvokaal, deze wordt niet volkomen zooals in het Nederl. uitgesproken. *w* zet in met stemtoon, de bovenlip wordt vooruit gebracht, de benedenlip iets omhoog vóór de boventanden. De articulatie is slap met wijde kaakopening.

§ 42. *j* heeft dezelfde uitspraak als in het Nederlandsch; ze wordt niet sterk gearticuleerd.

§ 43. *r* duidt aan de alveolare r-klank De *r* die uit *dd* ontstaan is wordt zeer sterk naar voren uitgesproken.

§ 44. *l* is de alveolare *l*, de tong ligt breed tegen de bovenkiezen aan, de lucht ontsnapt zijdelings langs de tanden, vooral in „auslaut". De slag is sonantisch.

§ 45. *m* is de labiale nasaal. De sluiting vindt plaats met voorstulpung van de bovenlip na eerst teruggetrokken te zijn. In „inlaut" is deze articulatie minder sterk.

§ 46. *n* is de alveolare nasaal. De tongspits wordt tegen de alveolae aangebracht.

§ 47. *ŋ* is de gutturale nasaal, deze wordt gevormd aan het voorste deel van het zacht gehemelte.

§ 48. *p* is het teeken voor de bilabiale harde explosieve. De explosie is zwakker dan in het Nederlandsch.

De bovenlip wordt vooruitgebracht na eerst teruggetrokken te zijn; dan volgt de explosie.

§ 49. *b*, de bilabiale zachte explosieve. Ook hier is de explosie zwakker dan in het Nederlandsch. De bovenlip wordt iets meer vooruitbewogen dan bij de vorming van *p*.

§ 50. *v*, de labiodentale spirant met stemtoon. De klank is zachter dan in het Nederlandsch. De articulatie heeft veel overeenkomst met die van *w*. Alleen de onderlip wordt vaster tegen de bovenlip aangedrukt en de bovenlip articuleert minder. De kaak is meer gesloten.

§ 51. *f*, de labiodentale spirant zonder stemtoon. Bij deze wordt de onderlip sterker tegen de boventanden aangebracht. De bovenlip articuleert nog minder naar voren; is gewoonlijk in rust.

§ 52. *t* is de postdentale harde explosieve. De tongspits raakt het bovenste gedeelte der voortanden.

§ 53. *d* is de postdentale zachte explosieve. De explosie is zachter dan bij *t*. De tongspits wordt iets lager gesteld achter de boventanden.

§ 54. *s*, de scherpe spirant. De tongspits wordt tegen de alveolae aangelegd, vlak achter de boventanden. De mond is meer gesloten dan bij *t* of *d* De boventanden staan voor de ondertanden. *s* uit *sch* (*sk*) is meer palataal.

§ 55. *z*, de zachte spirant. De articulatie is slapper dan bij *s*. De tong staat iets hooger, tegen de alveolae.

§ 56. *k*, de gutturale harde explosieve. De articulatieplaats is niet vast. Al naar de omgeving — gutturale

of palatale vokaal — wordt deze aan het zachte of op de grens van hard en zacht verhemelte gevormd.

§ 57. *g*, de gutturale zachte spirant. Deze wordt zachter uitgesproken dan in het Nederlandsch. De articulatie is minder sterk. Al naar de omgeving is deze, evenals *k*, gutturaal of palataal.

§ 58. *χ* de gutturale harde spirant. Ook deze is al naar de omgeving gutturaal of palataal.

§ 59. *h* de „hauchlaut" wordt over het algemeen uitgesproken als in het Nederlandsch. Bij woorden die klemtoon hebben hoort men de aanblazing zeer duidelijk, maar ze verdwijnt in toonlooze woorden.

VOKAAL-TABEL.

○ Mate van lipronding.

hoog. + klein.

ī ı̇ ü ǖ ı é ȫ ọ̈ ö ē ö e ā a o ō ō̇ ó ū u

middel. gemiddeld.

laag. wijd.

Tongverheffing. Kaakopening.

voor. achter.

\+ Plaats van de hollandsche *r*.

CONSONANTEN-TABEL.

		Bilabiaal.	Lab. dent.	Dentaal.	Alveolaar.	Palat. en Gutt
Explosieven.	Scherp.	p.		t.		k.
	Zacht.	b		d.		
Spiranten.	Scherp.		f.		s.	χ.
	Zacht.		v.		z.	g.
Nasalen.		m.			n.	ŋ.

II. GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT DER KLANKEN.

A. De klanken in verband met die van het West-germaansch.

I VOKALEN IN STAMLETTERGREPEN.

A. Korte Vokalen.

Westgermaansch *a*.

§ 60. *a* in gesloten lettergreep is *a*. B. v. *af* af, *apə̨l* appel, *arə̨bejt* arbeid, *as* als, *damp* rook, wasem, *dak* dak, *gat* gat, *graf* graf, *hat* hard, *kramp* kramp, *lant* land, *nat* nat, *naχ* nacht, *plant* plant, *stal* stal, *tant* tand, *warmə* warmen, *varkə* varken, *zwat* zwart, *balə̨χ* buik, maag, *andə̨t* 't tweede (adv.), *stam* stam, *arə̨t* erwt, *vat* vat, *zat* verzadigd.

§ 61. *a* in open en oorspronkelijk open lettergreep is *ā*. B. v. *ālt* gier, *āk* aak, *ādə̨l* adel, *brāk* bouwvallig huis, *drāgə* dragen, *gār* gaar, *gə̨wār* gewaar, *grāf* sloot, *grāχ* graag, *grāvə* graven, *hāvə̨r* haver, *hās* haas, *hām* haam, *hāmə̨r* hamer, *hān* haan, *kāl* kaal, *krāχ* kraag, *dāχ* dagen, *lāj* lade, *lām* lam, *mālə* malen, *nākə̨t* naakt, *sχāj* schade, *stāpəl* stapel, *sχāmə* schamen, *snāvə̨l* snavel, *stāl* staal, monster,

stāk staak, *vādḁr* vader, *vān* vaandel, *wātḁr* water, *zāk* zaak, *zāl* zadel.

Aanm. 1. *a* in open lettergreep wordt *ō* in *spōrə* sparen.

Aanm. 2. *a.* blijft in: *alə*, *alḁmōl*, allen, allemaal.

§ 62. *a* voor *r* + dentaal wordt *ā*. Bv. *bāt* baard, *kāt* kaart, *āt* aard, *gān* garen, *ātə* erwten naast *arḁtə* erwten.

Aanm. 1. *a* bleef *a* in: *zwat* zwart, *hat* hard, *spatḁlə* spartelen, *sχelas* harst.

Aanm. 2. *a* wordt *ō* in: *sχōḁt* scherf (schaarde).

§ 63. *a* voor *m* wordt *ā*.in: *lām* lam (subst), *lām* naast *lam* (adj), *kām* kam.

Niet in *stam* stam, *tam* tam, *zwam* zwam, *kramp* kramp.

§ 64. *a* voor *ld*, *lt* wordt *o*. Bv. *olt*, oud, *holə* houden, *kolt* koud.

Aanm. Een uitzondering maakt: *zalt* zout.

Verder komen met *e* voor de umlautsvormen: *kelt* koude, *gḁwelt* geweld.

§ 65. *a* in *aha* wordt *ō*. Bv. *stōl* staal, *slōn* slaan, *trōn* traan.

§ 66. *a* voor volgende *i* (*j*) wordt *e*. Deze *e* werd Wgerm. nog onderscheiden van oorspronkelijke *ë*.

§ 67. *e* in gesloten lettergreep blijft *e*. Bv. *dekə* dekken, *hebə*, *hemə* hebben, *helḁf* helft, *hekə* hek, *hemp* hemd, *kelt* koude, *pepḁl* populier, *mem* tepel, *lentə* lente, *eŋks* angst, *eŋ* eng, nauw, *eŋḁl* engel, *ent* einde, *meŋə* mengen, *deŋkə* denken. In de 3e ps. sg. praes. *e* naast *ɩ*. Bv. *dreχ*, *drɩχ* draagt, *wes*, *wɩs* wascht, wast, *veŋk*, *vɩŋk* vangt, *heŋk*, *hɩŋk* hangt, *velt*, *vɩlt* valt.

§ 68. *e* in open of oorspronkelijk open lettergreep

wordt *ē*. Bv. *bētr̥* beter, *gētr̥* gaten, *drējə* draaien, *kētl̥* ketel, *kērə* vegen, *lēpl̥* lepel, *nēgl̥* nagel, spijker, *bēs* bes, *ēk* azijn, *stēj* plaats, *zwērə* zweren.

Aanm. *e* > *ej* in: *kejmə* kammen.

§ 69. *e* voor *r* + dentaal wordt *ē*. Bv. *blekēə̥s* doorgereden aars, *vēə̥dəχ* vaardig, klaar, *pēə̥t* paard.

§ 70. *e* voor volgende *i* wordt *ɪ* in: *mɪns* mensch, *hɪŋks* hengst, *ɪŋk* inkt, *wɪps* wesp, *spɪnə̥wɪp* spinneweb. In de 3. sg. praes. *ɪ* naast *e*. Bv. *drɪχ*, *dreχ* draagt, *vɪŋk*, *veŋk* vangt enz. Zie § 67.

§ 71. *e* wordt *o̤* in: *so̤nt* sint (sanctus).

Wgerm. *ĕ*.

§ 72. *ĕ* in gesloten lettergreep wordt *e*. Bv. *ben* mand, *besm̥* bezem, *blekēə̥s* doorgereden aars, *efkə̥s* eventjes, even, *gelə̥p* weelderig, groen, bronstig, *helpə* helpen, *geləχ* geelachtig, bleek, *kneχ* knecht, *hets* hitte, *het* hert, *lekə* lekken, *nes* nest, *elə̥bōχ* elleboog, *el* el, *reχ* recht, *spek* spek, *sχem* naast *sχo̤m* schaduw, *zes* zes.

§ 73. *ĕ* in open of oorspronkelijk open lettergreep wordt *ē*. Bv. *gēvə* geven, *bēkr̥* beker, *dēl* deel, dorschvloer, *gēl* geel, *knējə* kneden, *lēə̥r* leder, *lēχ* leeg, *nēmə* nemen, *mēl* meel, *sprēkə* spreken, *smēə̥r* smeer, vuil, *vrēj* vrede, *wēə̥lt* wereld, *zwēvl̥* zwavel, *kēə̥l* kerel, *zɪχ bējə* bidden, *lēzə* lezen, *lēvə* leven, *wēk* week.

§ 74. *ĕ* voor *r* + dentaal wordt *ē*. Bv. *hēə̥t* haard, *gēə̥n* gaarne, *ēə̥t* aarde, *kēə̥s* kaars, *wēə̥t* waard.

Aanm. 1. *ĕ* voor *r* + dent. blijft *e* in: *het* hert, *ves* vers.

Aanm. 2. *ĕ* wordt *a* in *hat* hart.

§ 75. *ĕ* voor *r* + konsonant behalve dentaal wordt *a*. Bv. *barəχ* berg, *bargə* bergen, *starvə* sterven, *warə̥k* werk.

§ 76. *ĕ* voor volgende nasaal wordt *o̜* in: *sχo̜m* naast *sχem* schaduw, *sχo̜mᶒl* schimmel, *bro̜mᶒl* braambes, *o̜m* hem (Os imu), *o̜mᶒr* immer, altijd, *go̜nə* gindschen, *dōgo̜ns*, *dōgo̜ntᶒt* daarginds.

§ 77. *ĕ* voor volgende *i* wordt *ɪ*. Bv. *gᶒrɪχ* gerecht, rechtbank, *gᶒzɪχ* gezicht, *plɪχ* plicht, *gᶒwɪχ* gewicht, *mɪs* mest, *dɪsə* deze (thesi > thisi > dɪsə).

Westgerm. *i*.

§ 78. *ĭ* in gesloten lettergreep wordt *ɪ*. Bv. *bɪnə* binnen, *vɪnə* vinden, *dwɪŋə* dwingen, *kɪnt* kind, *sχɪŋk* ham (schinke), *krɪŋ* kring, *hɪŋkə* hinken, *vɪs* visch, *vrɪŋə* wringen, *wɪnt* wind, *wɪntᶒr* winter, *smɪt* smid, *wɪlə* willen, *lɪgə* liggen, *zɪtə* zitten, *lɪt* lid. Verder in de 3e sg. praes. *trɪk* trekt, *hɪlᶒp* helpt, *brɪk* breekt, *nɪmp* neemt, *vrɪt* vreet, *gɪf* geeft, *ɪt* eet, *stɪk* steekt.

§ 79. *i* in open lettergreep wordt *ē·*. Bv. *lē·jə* ledematen, *nē·gə* negen (Os. nigun), *krē·gᶒl* opgewekt, kregel (Ond. krigil), *tē·f* wijfjeshond.

Westgerm *o*.

§ 80. *o* in gesloten lettergreep is *o* behalve in eenige woorden voor *l*; zie § 81. Bv. *golt* goud, *holt* hout, *dokə* stroowisschen onder de pannen leggen, *drop* druppel, *brok* brok, *hof* hof, tuin, *kos* kost, *kostə* kosten, *lok* gat, *klopə* kloppen, *os* os, *gᶒnot* nut, voordeel, *roχ* rogge, *stof* stof, *sχop* schuurtje, *stok* stok, *troχ* trog, *stopə* stoppen, *vos* vos, *stopᶒl* stoppel, *sχotᶒl* schotel, *wotᶒl* wortel, *botᶒr* boter, *doχtᶒr* dochter, *hol* hol, *rol* rol, *volᶒk* volk, *gᶒmolkə* gemolken, *gᶒtrokə* getrokken, *gᶒzwolə* gezwollen, *gᶒvloχtə* gevlochten, *gᶒsχolə* gescholden.

§ 81. *o* in oorspronkelijk gesloten lettergreep voor *l*

verschijnt als *ȯ*. Bv. *dȯl* dol, *bȯl* stier, *wȯl* wol, *vȯl* vol, *wȯlȝk* wolk, *wȯlȝf* wolf *pȯlvȝr* kruit (Hd. pulver).

A a n m. Hiernaast staan eenige woorden die *o* hebben: *hol* hol (adj. en subst.), *rol* rol, *volȝk* volk.

§ 82. *o* in gesloten lettergreep voor *ı* wordt *ö*. Bv. *zök* sokken, *stök* stokken, *brök* brokken, *stöfkȝ* stofje, *köpkə* kopje, *brökskə* brokje, *kös* korst, *dös* dorst, *bös* borst, *stötə* storten, *dösə* dorschen, eveneens in de woorden met *il*-suffix. Bv. *kröpȝl* kreupel, *bösȝl* borstel, *dröpȝl* druppel, *knökȝl* knokkel, *slötȝl* sleutel, en in de ontleende woorden: *möl* molen, *kökə* keuken.

§ 83. *o* in gesloten lettergreep voor *r*-verbinding wordt *ö*. Bv. *dörvə* durven, *köt* kort, *körȝf* korf, *börȝχ* borg, *örgȝl* orgel, *sχörȝk* schurk, *störȝm* storm, *snörkə* snurken, *törȝf* turf, *zörȝχ* zorg.

A a n m. Deze *r*-umlaut gaat niet geregeld door. De woorden met *o* voor *r*-dentaal hebben veelal geen umlaut, zoo bv. *bot* bord, *vot* vort weg, *bos* barst, *gȝbostə* gebarsten, *sχot* schort, *wos* worst, *wotȝl* wortel. Verder die welke rekking hebben, bv. *kō·ȝn* koorn, korrel, *dō·ȝn* doorn enz. zie volgende paragraaf.

§ 84. *o* in gesloten lettergreep voor *-rt*, *-rn* wordt *ō·* in: *kō·ȝn* koren, korrel, *dō·ȝn* doorn, *hō·ȝn* hoorn, *ō·ȝt* oord, inhoudsmaat $^1/_5$ liter, *tō·ȝn* toren, *wō·ȝt* woord.

§ 85. Umlaut van deze *ō·* is *ȫ·*. Bv. *hȫ·ȝn* horens, *dȫ·ȝn* dorens, *kȫ·ȝn* korrels, *tȫ·ȝn* torens.

§ 86. *o* in open lettergreep wordt *ō*. Bv. *bōj* bode, *bōχ* boog, *bōm* bodem, *bōvə* boven, *hōs* hoos, sok, *kōpȝr* koper, *ōvə* oven, *ōvȝr* over, *ōlı·* olie, *pōtə* pooten,

spōg̥r spoor, *zōl* zool, *g̥gōtə* gegoten, *g̥bōgə* gebogen, *g̥slōtə* gesloten, *g̥vlōgə* gevlogen, *g̥nōmə* genomen.

§ 87. Umlaut van deze *ō* is *ȫ*. Bv. *hȫf* hoven, tuinen, *bȫm* bodems, *zȫltjə* zooltje.

Wgerm. *u*.

§ 88. *u* in gesloten lettergeep is *ȯ*. Bv. *bȯt* bot, *bȯs* bosch, bos, *mȯf* mof, *vlȯχ* vlucht, *lȯχ* lucht, *trȯm* trom, *trȯmg̥l* trommel, *zȯmg̥r* (< sumr) zomer, *hȯmp* brok, *klȯmp* klom, *brȯn* bron, *tȯn* ton, *zȯn* zon, *bȯnt* bont (adj.) *g̥wȯnə* gewonnen, *hȯnt* hond, *hȯng̥χ* honing, *grȯnt* grond, *hȯndg̥t* honderd, *pȯnt* pond, *ȯndg̥r* onder, beneden, *wȯnt* wonde, *wȯndg̥r* wonder, *g̥vȯnə* gevonden, *g̥bȯnə* gebonden, *hȯŋg̥r* honger, *lȯŋ* long, *tȯŋ* tong, *g̥zȯŋə* gezongen, *g̥sprȯŋə* gesprongen.

§ 89. *ŭ* in gesloten lettergreep voor volgende *i* is *o̤*. Bv. *bro̤χ* brug, *bro̤lg̥f* bruiloft, *bo̤kə* bukken, *dro̤k* druk, *dro̤kə* drukken, *do̤n* dun, *g̥do̤lt* geduld, *fro̤stg̥rg̥χ* kouwelijk, *go̤nə* gunnen, *go̤ldə* gulden, *ho̤lg̥p* hulp, *ko̤mp* komt, *ko̤ndg̥gə* opzeggen, *kno̤p* knoop, *kno̤pg̥l* knuppel, *ko̤s* keus (in *tg̥ ko̤st en tg̥ ko̤g̥r*), *lo̤bə* lubben, *mo̤l* mul zand (*mul* zwakke vorm van *mal*-an), *mo̤t* mud, *mo̤χ* mug, *mo̤ndg̥χ* mondig, *no̤t* nut, *no̤tsə* nut aanbrengen, *o̤m* om, *ro̤χ* rug, *sto̤k* stuk, *sχo̤də* schudden, *sχo̤lt* schuld, *sχo̤ldg̥χ* schuldig, *vo̤lə* veulen, *vro̤χ* vrucht, *wo̤lə* wollen, *zo̤k* zulk, *zo̤nt* zonde.

§ 90. *u* in open lettergreep wordt *ō·*. Bv. *wō·nə* wonen, *g̥wō·n* gewoon, *vrō·m* vroom, *kō·g̥l* kogel.

§ 91. *u* in open lettergreep voor volgende *i* wordt *ȫ·*. Bv. *dȫg̥r* door, *drȫ·χ* droog, *nȫ·dg̥χ* noodig, *lȫ·gə* leugen, *glȫ·və* gelooven, *vȫ·g̥r* voor, *nȫ·s* neus.

B. *Lange vokalen.*

W g e r m. *ā.*

§ 92. *ā* komt voor als *ō*. Bv. *ōȩr* ader, *ōsȩm* adem, *wōȩr* waar, *blōȩr* blaar, *drōt* draad, *gȩvōȩr* gevaar, *jōȩr* jaar, *mōnt* maand, *nōlt* naald, *rōt* raad, *strōl* straal, *brōjə* braden, *vrōgə* vragen, *lōtə* laten, *mōt* maat, *nōt* naad, *pōl* paal, *zōt* zaad, *wōgə* wagen, *dōȩr* daar, *hōȩr* haar, *zwōȩr* zwaar, *jōmȩr* jammer, *mōl* maal, *alȩmōl* allemaal.

A a n m. Ook *ā* in de vroeg ontleende woorden is *ō* geworden. Bv. *Pōsə* Paschen, *klōȩr* klaar, helder, *strōt* straat, *tōfȩl* tafel.

ā in de later ontleende woorden blijft. Bv. *stāts* prachtig, flink, *sχāts* schaats.

§ 93. *ā* voor *i* in de volgende lettergreep wordt *ē*. Bv. *drējə* draaien, *gēf* gaaf, *kēs* kaas, *krēj* kraai, *krējə* kraaien, *nējə* naaien, *mējə* maaien, *lēχ* laag.

§ 94. Jongere umlaut van *ā*, nadat deze reeds tot *ō* was overgegaan, is *ȫ*. Bv. *pȫltjə* paaltje, *zwȫȩtə* zwaarte, *drȫj* draden, *sχȫp* schapen enz. (Bij *sχȫp* is de umlaut niet uit *i* te verklaren. Waarschijnlijk is deze pluraal gevormd naar analogie van *drȫj* draden, etc.)

§ 95. *ā* in inlaut voor volgende *w* wordt *ōu̯*. Bv. *blōu̯wə* blauwe, *sprōu̯we* spreeuwen, *nōu̯wə* nauwe.

§ 96. *ā* in auslaut wordt *ōu̯ʷ*. Bv. *blōu̯ʷ* blauw, *klōu̯ʷ* klauw, *sprōu̯ʷ* spreeuw, *lōu̯ʷ* lauw, *nōu̯ʷ* nauw (naast *nou̯ʷ*.)

W g e r m. *ē.*

§ 97. *ē*. kwam slechts in eenige ontleende woorden voor. *ē* werd hier tot *ī·*. Bv. *brī·f* brief, *spī·gȩl* spiegel,

prī·zə prijzen. Verder ontwikkelde zich *ī·* in het praeteritum der redupliceerende verba. Bv. *vī·l* veel, *lī·t* leet, *slī·p* sliep en *wī·ər* werd.

Wgerm. *ī*.

§ 98. *ī* verschijnt als *ī·*. Bv. *sχī·nə* schijnen, *srī·nə* schrijven, *srī·və* schrijven, *strī·mə* striemen, *blī·və* blijven, *drī·və* drijven, *ī·zər* ijzer, *wī·zə* wijzen, *kī·kə* kijken, *stī·f* stijfsel. *pī·p* pijp, *tī·k* tijk, *wī·s* wijze.

§ 99. *ī* verschijnt als *ɪ·*. Bv. *krɪ·tə* krijten, *bɪ·tə* bijten, *smɪ·tə* smijten, *strɪ·kə* strijken, *slɪ·pə* slijpen, *grɪ·pə* grijpen, *strɪ·m* striem, *pɪ·n* pijn, *kɪ·n* kiem, *lɪ·m* lijm, *stɪ·f* stijf, *lɪ·f* lijf, *vɪ·f* vijf, *wɪ·f* wijf, vrouw, *wɪ·s* wijs (adj), *grɪ·s* grijs, *ɪ·s* ijs, *lɪ·s* lijst, *tɪ·t* tijd.

§ 100. *ī·* in silbenauslaut voor vocaal wordt afwisselend *ɪj* of *ɪj*. Bv. *snɪ·jə*, *snɪjə* snijden, *rɪ·jə*, *rɪjə* rijden, *strɪ·je*, *strɪje* strijden, *glɪ·jə*, *glɪjə* glijden.

§ 101. *ī* in silbenauslaut door uitval van *w* wordt *ɪj*. Bv. *spɪjə* spuwen, *snɪjə* sneeuwen.

§ 102. *ī·* im auslaut wordt *ɪj*. Bv. *brɪj* brij, *drɪj* drie, *vrɪj* vrij, *gɪj* jij, gij, *hɪj* hij.

§ 103. *ī·* wordt *ɪ* voor *tt* of *χ*-verbinding. Bv. *wɪt* wit (vgl. vet), *dɪsəl* dissel, *lɪχ* licht (adj.), *dɪχ* dicht.

Wgerm. *ō*.

§ 104. *ō* wordt *ū*. Bv. *arəmūt* armoede, *bədrūf* bedroefd, *blūt* bloed, *blūm* bloem, *būk* boek, *brūk* broekland, *dūk* doek, *dūn* doen, *grūs* dichte graslaag, *glūt* gloed, *gūt* goed, *hūt* hoed, *hūf* hoef, *kū* koe, *kūk* koek, *kūl* kuil, *lūdər* boos wijf, *mūdər* moeder.

Aanm. *ō* bleef bewaard in *mōər* wijfjeskonijn.

§ 105. *ō* voor *i* (*j*) in de volgende lettergreep wordt

ū. Bv. *zūkə* zoeken, *brūjə* broeien, *hūjə* hoeden, *snūjə* snoeien, *blūmkəs* bloempjes, *būk* beuk, *gəvūl* gevoel, *grūn* groen, *rūfkūk* raapkoek, *vūt* voeten, *wūl* mol, *zūt* zoet, *brūk* broeklanden.

§ 106. *ō* voor *j* wordt *ȫ* in: *blöjə* bloeien (trans. bloesem dragen), *glöjə* gloeien (trans. gloed dragen) naast vormen met *ū*, die intransitief zijn.

§ 107. *ō* voor *χ* wordt *ò*. Bv. *gənòχ* genoeg, *vròχ* vroeg. Verder *ò* in *mòjtə* moeite.

§ 108. *ō* in ontleende woorden wordt *ō·*. Bv. *dō·mənē·ər* dominé, predikant, *krō·n* kroon.

Aanm. *ō* heeft *ōlı·* olie.

Wgerm. *ū*.

§ 109. *ū* verschijnt als *ū* in: *grūzəl* griezel, rilling, *lūrə* loeren, *dūf* duif, *sχūf* schuif, *ūl* uil, *vūl* vuil, bedorven, *zūər* zuur, *snūvə* snuiven, *sχūvə* schuiven, *stūvə* stuiven, *zūgə* zuigen.

§ 110. *ū* verschijnt als *u* in: *brus* schuim (ned. bruischen), *sχum* schuim, *buk* buik, *kruk* kruik, *klōlutər* louter, enkel, *smul* muil, *rut* ruit, *vulək* vuilik, *vus* vuist, *zupə* zuipen, *krupə* kruipen.

Aanm. *ū* wordt *ü* in: *hüs* huis, *krüt* kruid, kruit, *küp* kuip.

§ 111. *ū* voor volgende *i (j)* wordt *ū*. Bv. *būgə* buigen, *sχūlə* schuilen, *būl* buidel, *būət* buurt.

§ 112. *ū* voor volgende *ı (j)* wordt *ü* in: *brüt* bruid *gəbrükə* gebruiken, *bütə* buiten, *lüstərə* luisteren, *gəlüt* geluid, *lüjə* luiden, *rükə* ruiken, *rümə* vorderen, *slütə* sluiten.

§ 113. *ū* als slotklinker wordt *ōų^w^* in: *rōų^w^* rauw.

§ 114. *ū* in silbenauslaut wordt *ou̯ʷ* in: *bou̯wə* ploegen, bouwen.

C. *Tweeklanken.*

Wgerm. *ai.*

§ 115. *ai* verschijnt als *ē·*. Bv. *bē·n* been, *stē·n* steen, *brē·t* breed, *ē·t* eed, *lē·s* leest, *gē·s* geest, *dē·χ* deeg, *wē·k* week, *blē·k* bleek, *rē·p* reep, *zē·p* zeep, *klē·və̥r* klaver, *gē·ə̥r* geer, *lē·m* leem, *dē·l* deel, menigte, *nē·* neen, *snē·* sneeuw, *tē·j* teen, *wē·j* weede, sandix viminalis.

§ 116. *ai* verschijnt als *ej*. Bv. *rejn* helder, schoon, *wejt* tarwe, *hejt* heet, *onthejt* bevel, verlof, *zwejt* zweet, *vlejs* vleesch, *ejk* eik, *rejkə* reiken, *tejkə̥nə* teekenen, *dejlə* deelen, *ejgə̥s* zelf, *mejnə* meenen, *hejtə* heeten, bevelen, *zwejtə* zweeten, *hej* heide.

§ 117. *ai* verschijnt als *ī·* in: *sχī·f* scheef, *hī·t* hei, *gī·rə* geeren, in een punt toeloopen, *kī·ə̥r* keer, *kī·rə* keeren, *və̥kī·ə̥t* verkeerd, *wadī·rə* waardeeren, *prə̥bī·rə* probeeren.

§ 118. *ai* wordt *e* voor *tt*, (thans *t*) en *χt* (thans *χ*); bv. *bretə* breedte, *hetə* hitte, *vet* vet; *eχ* echt.

Wgerm. *ajj.*

§ 119. *ajj* wordt *ej;* bv. *ej* ei, *lej* lei; in inlaut *ej*. Bv. *ejə̥r* eieren.

Wgerm. *au.*

§ 120. *au* wordt *ō·*. Bv. *bō·m* boom, *brō·t* brood, *dō·f* doof, *grō·t* groot, *kō·l* kool, *lō·f* loof, *stō·tə* stooten, *lō·pə* loopen, *lō·k* uien, *nō·t* nood, *ō·χ* oog, *rō·t* rood, *trō·s* troost, *rō·m* room, *gō·ə̥r* vuil.

§ 121. *au* voor volgende *i* (*j*) wordt *ō*· Bv. *rō·pə* rooven, stelen, *strō·pə* stroopen, *hō·f* hoofd, *nō·dẹχ* noodig, *hō·rə* hooren.

§ 122. *au* wordt *o* voor *s* in: *los* los, voor *tt* (met umlaut) in: *grötə* grootte.

Wgerm. *auw.*

§ 123. *auw* wordt *oụʷ;* bv. *vroụʷ* vrouw, *moụʷ* mouw, in inlaut *oụʷ*; bv. *hoụwə* houwen, *wāsχoụwə* waarschuwen.

§ 124. *auw* voor volgende *j* wordt *ō*. Bv. *dōj* dooi *hōj* hooi, *dōjə* dooien, *strōjə* strooien, *hōjə* hooien.

Wgerm. *eo.*

§ 125. *eo* verschijnt als *ī*·. Bv. *bẹdrī·gə* bedriegen, *bī·jə* bieden, *dī·nə* dienen, *dī·f* dief, *dī·p* diep, *dī·ẹr* dier, *gī·tə* gieten, *kī·rə* kieren, *lī·gə* liegen, *nī·t* niet, *rī·m* riem, *vẹlī·zə* verliezen, *vrī·zə* vriezen, *zī·k* ziek.

§ 126. *eo* als eindvokaal wordt *ıj*. Bv. *knıj* knie, *drıj* drie, *nıj* nieuw.

§ 127. *eo* wordt *ie* wordt *ı* voor *χt* (> *χ*) in: *lıχ* licht.

Wgerm. *iu.*

§ 128. *iu* verschijnt als *ǖ* in: *gẹtǖgə* getuige, *vǖẹr* vuur, *dǖẹr* duur, *sχǖẹr* schuur.

§ 129. *iu* wordt *ü* in: *düstẹr* duister, *kükə* kuiken.

§ 130. *iu* wordt *ü* wordt *ö* in: *löχ* lantaarn.

II. Vokalen in Nevenlettergrepen.

A. *In Voorlettergrepen.*

Wgerm. *a.*

§ 131. *a* in *af* (OS. af, of) blijft *a*. Bv. *afbrēkə* afbreken, *afsnıjə* afsnijden, *afnēmə* afnemen, *afsχērə* afscheren, *aftrekə* aftrekken.

§ 132. *a* in *an* (OS. ana) blijft als *ā* Bv. *ānvaŋə* aanvangen, beginnen, *āngōn* aangaan, aanloopen, *ānholə* aanhouden, *āmbelt* aanbeeld, *ānzī·n* aanzien, *āndūn* aandoen, *ānsprēkə* aanspreken.

§ 133. *a.* in *ant* is gebleven in geaccentueerde lettergreep, bv. *antwō·ʀt* antwoord;

is *ȯ* geworden in niet geaccentueerde lettergreep. Bv. *ȯntfaŋə* ontvangen, *ȯntχeldə* ontgelden, *ȯntarvə* onterven.

§ 134. *a* in *an* is verloren gegaan in: *nēvə* naast, langs.

W g e r m. *i.*

§ 135. *i* in *bi* (OS. bi, be,) is *ĕ*. Bv. *bʀdrī·gə* bedriegen, *bʀvalə* bevallen, *bʀgɪnə* beginnen, *bʀgrɪ·pə* begrijpen, *bʀzī·n* bezien, *bʀzörgə* bezorgen, *bʀdūn* bevuilen, *bʀdrūf* bedroefd, zeer (als adv.), *bʀtün* schaars, *bʀstējə* besteden, in de kost doen;

werd *ɪj* in: *bɪjkomə* bijkomen, *bɪjsprɪŋə* bijspringen, helpen;

ging verloren in: *bütə* buiten.

§ 136. *i* in *gi* (OS. gi, ge) is *ʀ*. Bv. *gʀbētʀrə* beter maken, *gʀbō·rə* geboren, *gĕwǫlʀf* gewelf, *gʀmejn* gemeen, *gʀnȯχ* genoeg, *gʀmūt* gemoed, *gʀnēzə* genezen;

ging verloren in: *glövə* geloven, *grof* grof, *grɪŋ* gering.

§ 137. *i* in *ti* (OS. te) is nog over als *ʀ* in: *tʀbrēkə* breken.

§ 138. *i* in *ni* komt slechts samengetrokken voor met de stamsilbe. Bv. *nī·t* niet; *nē·j* neen.

W g e r m. *u. o.*

§ 139. *u* in *fur* (OS. for, far, fer) wordt *ʀ*. Bv.

vębī·jə verbieden, *vędrāgə* verdragen, *vękō·pə* verkoopen, *vęlōtə* verlaten, *vęnēmə* vernemen, *vęzūkə* beproeven, *vęsprēkə* beloven, *vędī·nə* verdienen.

B. *In middellettergrepen.*

Wgerm. *a. ā.*

§ 140. *a*, *ā*, bleef als *ę* behouden voor of na *l*, *r*, *m;* als *ə* voor *n* met afval van *n*, en viel weg in de overige gevallen. Bv. *hejlęχ* heilig, *ōvęr* over, *wēręlt* wereld, *zılvęr* zilver, *vısęr* visscher, *będrī·gęr* bedrieger, *katęr* kater, *andęr* ander, *emęr* emmer, *ī·zęr* ijzer, *ī·dęr* ieder, *wotęl* wortel, *nākęt* naakt, *hònęχ* honing, *rekə* rekken, *hōrə* hooren, *gębō·rə* geboren, enz. *gıj drī·f* gij drijft, *lō·p* loopt enz.

Wgerm. *e*

§ 141. *e* bleef als *ę* voor *r*. Bv. *vādęr* vader, *andęr* ander, *aχtęr* achter, *blındęr* blinder, enz. en verdween voor *s*. Bv. *snaχs* des nachts, *dāχs* des daags, over dag, dagelijks.

Wgerm. *ı*, *ī*.

§ 142. *ı*, *ī* bleef over het algemeen als *ę* behouden Bv. *hē·męl* hemel, *twālęf* twaalf, *kelęk* kelk, *keręk* kerk, *ē·zęl* ezel, *kētęl* ketel, *slötęl* sleutel. Verder in het afleidings suffix *-is* < *isk* b.v.: *Pröjsęs* Pruisisch en in het suffix *-ıg*. Bv. *zālęχ* zalig, *mōtęχ* matig, *zọndęχ* zondig.

als *ə* wanneer de vokaal in auslaut kwam te staan zoo voor oorspronkelijk *-n*. Bv. *stē·nə* steenen, *ī·zęrə* ijzeren, *kökə* keuken, *kükə* kuiken, *tē·gə* tegen.

Deze *ə* ging verloren voor *s* en *t* in: *ī·s* eerst, *hōf* hoofd. Verder is zij niet aanwezig in de zwakke participia der verba met lange stamsillabe: *gęvūlt* gevoeld, *gęlōf* geloofd, *gęhōęt* gehoord.

W g e r m. *o*, *ō*, *u*, *ū*.

§ 143. *o*, *ō*, *u*, *ū* bleven als *ə̧* voor *l* en *r*. Bv. *engə̧l* engel, *sχotə̧l* schotel, *pepə̧l* populier, *tōfə̧l* tafel, *kōkə̧r* koker, *sχòldə̧r* schouder, *zē·kə̧r* zeker, *kejzə̧r* keizer;

als *ə* voor *n* met afval van *n*. Bv. *mākə* maken, *vrōgə* vragen, *dī·nə* dienen, *nēmə* zij nemen, *gēvə* zij geven, enz. — *stē·nə* steenen, *dī·və* dieven, *āpə* apen, *ō·rə* ooren, *waŋə* wangen, *tòŋe* tongen, *zȫ·və* zeven, *nē·gə* negen;

is verdwenen voor *-s* en voor *-t*: *aksaks*, bijl, *erə̧ns* ernst, *düvə̧ls* duivels, *wāgə̧s* wagens, *dī·ns* dienst, *het* hert, *mōnt* maand, en in de zwakke participia: *gə̧māk* gemaakt, *gə̧vrōχ* gevraagd, enz.

C. *In Eindlettergrepen.*

W g e r m. *a*.

§ 144. *a* in auslaut (OS. *a*, *e*) is verloren gegaan. Bv. *zāk* zaak, *pī·n* pijn, *kwōl* kwaal, *ō·ə̧r* oor, *o·χ* oog, *dūf* duif, *tòŋ* tong, *mō·jə̧r* mooier, *lī·və̧r* liever, *braχ* bracht, *daχ* dacht.

a verschijnt als *ə̧* in de pluraal van de sterke feminina. Bv. *kwōlə* kwalen, *zākə* zaken, enz.

W g e r m. *e*.

§ 145. *e* in auslaut uit *ai* (OS. *e* naast *a*) is verloren in de datief singularis. Bv. *hüs* dat. huis, *dī·f* dat. dief, enz.

§ 146. *e* bleef als *ə* in de pluraal der adjectiva. Bv. *gujə* goede, *oldə* oude, enz.

W g e r m. *i*.

§ 147. *i* uit *ī*, of oorspronkelijk kort (OS. nog *i* na korte wortelsilbe of door conson. gedekt), gaat verloren.

Bv. *ent* einde, *kēs* kaas, *stọk* stuk, *bet* bed, enz., *brök* breuk, *stēj* plaats, *dōp* doop, *bō·tsχap* boodschap.

§ 148. *i* in de plur. (bij neutr. *-ja-* stammen en kortsilbige *i-* en *u*-stammen) is *ə* geworden. Bv. *stọkə* stukken, *bedə* bedden, *brökə* breuken, *stējə* steden, *tı·jə* tijden, *lē·jə* leden.

§ 149. *i* in de plur. (bij langsilbige *i*-stammen) is verloren gegaan. Bv. *derm* darmen, *drōj* draden, *dō·ʀn* dorens, *bük* boeken.

W g e r m. *o*.

§ 150. *o* (Got. *a*, *ō*, *au*) is verloren gegaan. Bv. *hān* haan, *dum* duim, *blūm* bloem, *vān* vaandel, *aχ* acht, *zön* dat. zoon.

W g e r m. *u*.

§ 151. *u* in auslaut (OS. *u*, *o*, nog na korte wortelsilbe) gaat verloren. Bv. *lıt* lid, *völ* veel, *zön* zoon, *den* dat. sg. dien, *gēf* (ik) geef, *nēm* (ik) neem.

§ 152. *u* in de pluralis is eveneens verdwenen. Bv. *glēs* glazen, *vēt* vaten.

III. Konsonanten.

a. *Halfvokalen.*

W g e r m. *j*.

§ 153. *j* in anlaut is *ȷ* gebleven. Bv. *ȷō* ja, *ȷōmər* jammer, *ȷōʀr* jaar, *ȷòŋ* jong, *ȷọkə* jeuken, *ȷāgə* jagen.

A a n m. *j* verschijnt als *g* in: *gọnə* gindsche, *gọnt*, *gọntʀt* ginds, *gıj* gij, jij.

§ 154. *j* in inlaut is gebleven als *ȷ* na vokaal. Bv. *blūȷə* bloeien, *glūȷə* gloeien, *krēȷə* kraaien, *mēȷə* maaien, *nēȷə* naaien, *drēȷə* draaien.

§ 155. *j* in inlaut is verdwenen na konsonant. Bv. *strō·pə* stroopen, *rō·pə* rooven, stelen, *gəbrükə* gebruiken, *mejnə* meenen, *rejkə* reiken, *hüjə* hoeden, *rekə* rekken, *sχelə* schellen, *hekə* hek, *jökə* jeuken, *zǫnt* zonde.

A a n m. Door invloed van flectievormen heeft zich *j* ontwikkeld in *strō·j* stroo, vgl. *strōjə*.

W g e r m. *w*.

§ 156. *w* in anlaut blijft voor vokalen. Bv. *wɪps* wesp, *wotəl* wortel, *wörgə* worgen, *wǫnsə* wenschen, *weχ* weg, *wūl* mol, *wī·ər* war (*ɪ·ndə wī·ər* = in de war) *wejt* tarwe, *wāsəm* wasem.

§ 157. *w* in anlaut voor *r* wordt *v*. Bv. *vreχtə* omheinen, *vrē·t* wreed, *vrɪŋə* wringen, *vrɪj* wreef, *vrat* wrat.

§ 158. *w* in de verbindingen *kw*, *tw*, *sw* blijft. Bv. *kwetər* beurs, te pletter, *zwemə* zwemmen, *zwōər* zwaar, *zwöp* zweep, *zwērə* zweren, *twāləf* twaalf, *twɪ·fəl* twijfel, *twē·* twee.

A a n m. *w* gaat verloren in: *zūt* zoet, *zǫk* zulk, *hǫk* hoedanig (adj.).

§ 159. *w* in de verbinding *hw* wordt *ū*. Bv. *hū* hoe, *hūstə* hoesten.

§ 160. *w* in inlaut na korte vokaal blijft. Bv. *kewə* kauwen, *hewə* hebben we, *zöwə* zullen we.

§ 161. *w* in inlaut na lange vokaal verdwijnt. Bv. *ūl* uil, *ī·dər* ieder, *spɪjə* spuwen, *snɪjə* sneeuwen.

§ 162. *w* in inlaut na *r* wordt *v* in: *varvə* verven.

§ 163. *w* in auslaut na vokaal blijft. Bv. *rów* ruw, *sχów* schuw, *nōu̯w* nauw, *rōu̯w* rauw, *lōu̯w* lauw, *flōu̯w* flauw.

§ 164. *w* in auslaut na *r* na korte vokaal wordt *f*. Bv. *varəf* verf.

§ 165. *w* in auslaut na *r*, *l* na lange vokaal, was reeds Wgerm. een vokaal geworden, deze gaat verloren. Bv. *gār* gaar, *kāl* kaal, *gēl* geel, *mēl* meel, *sχēl* scheel.

B. Liquidae.

Wgerm. *l*.

§ 166. *l* bleef behouden in anlaut en in inlaut. Bv. *laŋk* lang, *lets* laatst, *lọj*, *lüj* lui, lieden, *blōər* blaar, *plūχ* ploeg, *glüjə* gloeien, *klē·vər* klaver, *slı·m* slijm, *mālə* malen, *zwelə* zwellen, *sχelə* schellen, *belkə* huilen, *melkə* melken.

§ 167. *l* bleef eveneens in auslaut met svarabhaktivokaal voor *p*, *f*, *k*, *χ* *m*. Bv. *mōl* maal, *smāl* smal, *bül* buidel, *wūl* mol, *vī·l* viel, *gēl* geel, *hals* hals, *zalt* zout, *geləp* groen, weelderig, *haləf* half, *kaləf* kalf, *melək* melk, *geləχ* geelachtig, bleek, *baləχ* buik, *haləm* halm.

Aanm. *l* verdwijnt in: *as* als, *zọk* zulk, *họk* hoedanig (adj.).

§ 168. *ll* wordt vereenvoudigd tot *l*. Bv. *kwelə* kwellen, *valə* vallen, *wilə* willen.

Wgm. *r*.

§ 169. *r* in anlaut blijft *r*. Bv. *reχ* recht, *rērə* huilen, *rı·jə* rijden, *rónt* rond, *brūk* broekland, *brōjə* braden, *prī·zə* prijzen, *prüvə* proeven, *grūs* dichte graslaag, *grī·nə* huilen, *krēj* kraai, *dröpəl* druppel, *trōn* traan, *strepəl* strook, *vrēj* vrede, *vrıj* vreef, *frọstərəχ* kouwelijk.

§ 170. *r* in inlaut blijft tusschen vokalen. Bv. *rērə* huilen, schreeuwen, *lūrə* lọeren, *spōrə* sparen.

§ 171. *r* in inlaut in verbinding, behalve dentaalverbinding, blijft na korte vokaal Bv. *bargə* bergen, *zwarvə* zwerven, *scharpə* scherpen, *zörgə* zorgen, *dörvə* durven.

§ 172. *r* in inlaut in dentaalverbinding verdwijnt. Bv. *kenə* karnen, *dadə* derde, *stötə* storten, *hetə* herten, *kesmə̥s* kerstmis, *sχostē·n* schoorsteen.

Aanm. *r* blijft in: *flarə* flarden, *worə* worden.

§ 173. *r* in inlaut in verbinding, na lange of verlengde vokaal wordt gevokaliseerde glide. Bv. *wēə̥lt* wereld, *vē·ə̥l* verrel, *ēə̥pə̥l* aardappel *ēə̥bēs* aardbei, *vē·ə̥tī·n* veertien, *vē·ə̥tə̥χ* veertig *ī·stə* eerste.

Aanm. *r* blijft in: *ērə* aarden (adj.), *Grārə̥s* Gerhardus, *hō̈·rə̥n* hoorde(n), *tērə̥n* teerde, *bō̈rə̥n* beurde(n).

§ 174. *r* in auslaut blijft. Bv. *kar* kar, *hor* zandzeef, *hāmə̥r* hamer, *gār* gaar, *blōə̥r* blaar *ōə̥r* ader, *vūə̥r* vuur, *dūə̥r* duur, *blēə̥r* bladeren, *wēə̥r* weer, *hōə̥r* haren, *dō̈·ə̥r* deur.

§ 175. *r* in auslaut voor konsonant blijft met svarabhakti-vokaal behalve voor dentaal. Bv. *arə̥χ* erg, *arə̥m* arm, *darə̥p* dorp, *harə̥fs* herfst, *zörə̥χ* zorg.

§ 176. *r* in auslaut voor dentaal verdwijnt na korte vokaal. Bv. *zwat* zwart, *vös* vorst, *wos* worst, *kes* kers, *hat* hart, hard.

§ 177. *r* in auslaut voor dentaal wordt gevokaliseerd na lange of verlengde vokaal. Bv. *bāt* baard, *sχōə̥t* scherf (schaarde), *būə̥t* buurt, *ēə̥t* aarde, *gə̥hō̈·ə̥t* gehoord, *gə̥tēə̥t* geteerd, *gə̥bō̈ə̥t* gebeurd, *dō·ə̥n* doorn, *kō·ə̥n* koorn, korrel, *stēə̥n* ster, lichte vlek.

C. *Nasalen.*

Wgm. *m*.

§ 178. *m* is geregeld behouden in anlaut, inlaut en auslaut. Bv. *māχ* maag, *marəχ* merg, *mıns* mensch, *möχ* mug, *smēr̥* vuil, ransel, *emr̥* emmer, *nūmə* noemen, *komə* komen, *kām* kam, *besm̥* bezem, *sχum* schuim, *om* om, *sχom* schaduw, *emp* mier.

mm is vereenvoudigd tot *m*. Bv. *lamə* lamme, *kejmə* kammen, *emr̥* emmer, *zômr̥* zomer.

Aanm. Met volgende *g*- werd *m* tot *ŋ* in: *bòŋr̥t* boomgaard.

Wgm *n*.

§ 179. *n* in anlaut is gebleven. Bv. *nām* naam, *nōlt* naald, *nēmə* nemen, *nēgl̥* nagel, spijker, *nōt* naad, *kneχ* knecht, *snıjə* snijden.

§ 180. *n* in inlaut is gebleven. Bv. *kenə* kennen, *grī·nə* huilen, *hònr̥χ* honing, *gonə* gindsche, *wòndr̥* wonder, *kondr̥gə* opzeggen, *enkl̥* enkel, heel, *stıŋkə* stinken.

nn is vereenvoudigd tot *n*. Bv. *kenə* kennen, *vinə* vinden, *binə* binnen.

Aanm. *n* werd *m* voor volgende *b* in: *āmbelt* aanbeeld.

§ 181. *n* im auslaut bleef. Bv. *slōn* slaan, *sχō·n* helder, helemaal, *dūn* doen, *rejn* zuiver, helder, *sχen* scheen, *grūn* groen, *hant* hand, *plaŋk* plank, *zont* zonde, *eŋks* angst, *ent* einde, *wons* wensch.

Aanm. *n* valt weg voor *χ*. Bv. *breχ* brengt, *deχ* denkt, *doχ* dunkt.

Aanm. 2. *n* valt weg voor *s* en voor *t* in onbetoonde lettergreep. Bv. *kükr̥s* kuikens, *nörgr̥s* nergens, *örgr̥s* ergens, *ōvr̥t* avond.

Aanm. 3. *n* in auslaut in niet geaccentueerde lettergreep valt af. Zoo bv. in de infinitieven: *gēvə* geven, *lō·pə* loopen en in de pluraal der *-n* stammen, bv. *nāmə* namen, *blūmə* bloemen.

Wgm. *ŋ*.

§ 182. *ŋ* in inlaut voorkomende is geregeld behouden. Eveneens in auslaut. Bv. *dwiŋə* dwingen, *vriŋə* wringen, *geŋḁlə* heen en weer loopen, *haŋə* hangen, *waŋ* wang, *tòŋ* tong, *eŋ* eng, *könḁŋ* koning, *laŋ*, naast *laŋk* lang, *zıŋk* zingt, *vrıŋk* wringt, *dwıŋk* dwingt, *rıŋk* ring.

Aanm. *ŋ* valt uit in *hònḁχ* honing.

D. *Explosieven en Spiranten.*

a. Labialen.

Wgm. *p*.

§ 183. *p* is gebleven in anlaut, inlaut, en auslaut. Bv. *pōsə* Paschen, *pepḁl* populier, *plıχ* plicht, *spōn* spaander, *spıj* spuw, *plūχ* ploeg, *prī·zə* prijzen, *wōpə* wapen, *dröpḁl* druppel, *grı·pə* grijpen, *sχarḁp* scherp, *gelḁp* weelderig, groen, bronstig, *zwöp* zweep, *damp* damp, wasem, *kramp* kramp, *zo̤p* zuipt, *grıp* grijpt.

Aanm. *p* wordt *χ* im auslaut voor *t* in: *hıj köχ*, *ko̤χ* koopt en in *gḁkoχ* naast *gḁkof*. Zie § 194.

§ 184. *pp* is vereenvoudigd tot *p*. Bv. *nap* nap, *op* op, *apḁl* appel, *sχepə* scheppen, *krop* krop, *slepə* slepen.

§ 185. Wgm. *b*, *ƀ*.

b kwam slechts in anlaut voor, in de verdubbeling *bb* (uit *bj*) en in de verbinding *mb*.

b in anlaut bleef. Bv. *bāt* baard, *blōḁr* blaar, *barḁχ*

berg, *balęχ* buik, maag, *bũtə* aanblazen (van vuur), *bẹtęr* beter, *bējə* bidden, *brus* schuim, *bı·tə* bijten.

§ 186. *bb* is vereenvoudigd tot *b*. Deze bleef in inlaut behouden en werd in auslaut tot *p*. Bv. *hebe* hebben, *lǫbə* lubben, *rıbə* ribben, *rıp* rib, *krıp* krib, *ık hep* ik heb.

Aanm. *b* naast *m* in: *hemə*, *hebə* hebben (vgl. Lind. Ess. gl. *emnista*, doch *eban* thans *efə*, als diminutief *efkəs*.)

§ 187. *mb* heeft de *b* geassimileerd aan *m* en verschijnt nu als *m*. Bv. *emęr* emmer, *kejmə* kammen, *klımə* klimmen, *kām* kam, *ǫm* om, *kròm* krom, *tròm* trom.

§ 188. *ƀ* kwam in inlaut voor en reeds Ond. *f* in auslaut.

ƀ in inlaut is tot *v* geworden. Bv. *arvə* erven, *grāvə* graven, *ōvęt* avond, *dũvęl* duivel, *zwēvęl* zwavel, *knūvə* kluiven, *rũfkūk* raapkoek.

§ 189. *ƀ* in auslaut is *f* gebleven. Bv. *af* af, *garęf* garf, schoof, *zalęf* zalf, *helęf* helft, *gēf* gaaf, *dūf* duif, *haręfs* herfst.

Aanm. *b* im inlaut in *knolrābı·* koolraap.

Wgm. *f*.

§ 190. *f* in anlaut is tot *v* geworden. Bv. *varkə* varken, *varęf* verf, *volęk* volk, *vot* vort, weg, *vulęk* vuilik, *vũęr* vuur, *vrēj* vrede, *vrōgə* vragen.

Aanm. *f* in anlaut is bewaard gebleven (vgl. ndl. *f*) in: *fris* frisch, *frǫstęręχ* kouwelijk, *flınk* flink, *flǫų^w* flauw, *fasęlōvęt* vastenavond en na voorvoegsel in *òntfaŋə* ontvangen.

§ 191. *f* in inlaut vinden we in: *tōfęl* tafel, *twı·fęl* twijfel, *efə* even, *efkęs* eventjes.

§ 192. *ff* wordt vereenvoudigd tot *f*. Bv. *bəsefə* beseffen, *hefə* heffen.

§ 193. *f* (ook uit *b̄*) in auslaut blijft. Bv. *grōf* graaf, *nēf* neef, *hof* hof, tuin.

§ 194. *f* in auslaut in de verbinding *ft* wordt *χ*. Bv. *eχ* echt, *lòχ* lucht, *kraχ* kracht, *gəstιχ* gesticht, *nιχ* nicht, *köχ*, *kọχ* koopt, vgl. § 183.

Aanm. 1. *f* blijft in *stιf* stift, *brọləf* bruiloft.

Aanm. 2. *f* naast *χ* wordt gehoord in het part. praet. van koopen: *gəkof* naast *gəkoχ*.

b. Dentalen.

W Germ. *t*.

§ 195. *t* in anlaut, alleenstaande en in de verbindingen *tr*, *st* en *str* is onveranderd gebleven Bv. *tē·j* teen, *törəf* turf, *trō·s* troost, *trōn* traan, *trop* troep, *stēj* plaats, *stat* stad, *stūvə* stuiven, *strι·m* striem.

§ 196. *t* in inlaut is eveneens behouden gebleven. Bv. *ētə* eten, *būtə* aanblazen (van vuur gezegd), *hūstə* hoesten, *smeltə* smelten, *prī·stər* priester, *kraχtə* krachten, *sleχtə* slechte, *lòχtə* luchten, *eχtə* echte.

Aanm. 1. *t* verdwijnt na *s* en voor *s*. Bv. *bösəl* borstel, *fasəlōvət* vastenavond, *lestə* laatste, *bestə* beste, *lestət* laatst.

§ 197. *tt* wordt vereenvoudigd tot *t*. Bv. *zetə* zetten, *zιtə* zitten, *bιtər* bitter, *sχotəl* schotel.

§ 198. *t* in auslaut blijft behouden na vocaal en na *l*, *r*, *n*. Bv. *vrat* wrat, *zwat* zwart, *mōt* maat, *rut* ruit, *rūt* roet, *gənot* nut, voordeel, *gelt* geld, *zalt* zout, *bot* bord, *zwat* zwart, *ent* eend.

§ 199. *t* in auslaut gaat verloren na spirant. Bv. *lets* laatst, *dös* dorst, *vus*, vuist, *bos* barst, *rös* rust, *eŋks* angst, *paχ* pacht, *sleχ* slecht, *reχ* recht, *lòχ* lucht, *kraχ* kracht.

Deze *t* komt in de flexie weer te voorschijn. Zie § 196.

§ 200. *t* in auslaut na *m* valt af. Hier had zich een *p* ontwikkeld die nu slotmedeklinker geworden is. Bv. *emp* mier, *nemp* neemt.

§ 201. Wgm. *d*, ð, *þ*.

Deze dentalen zijn dezelfde ontwikkelingsgang gegaan daar ð, *þ* reeds vroeg tot *d* geworden zijn.

Een uitzondering maakt *þ* in het suffix *ıþa*. Deze komen als *t* voor, terwijl de voorafgaande vokaal gesyncopeerd is. Bv. *leŋtə* lengte, *bretə* breedte, *grōtə* grootte, *wı·tə* wijdte, verte, *zwōɐ̯tə* zwaarte, *nē·ɐ̯te* laagte, (neerte).

> Aanm. In *gɐ̯mejnt* gemeente, *būɐ̯t* buurt is de slotvokaal afgevallen en *t* in auslaut gekomen.

§ 202. *d* in anlaut verschijnt als *d*. Bv. *dūɐ̯r* duur, *dūk* doek, *dī.ɐ̯r* dier, *daχ* dag, *dı·k* dijk, *drāgə* dragen, *dō·t* dood, *dī·p* diep, *dak* dok, *düdɐ̯lɐ̯k* duidelijk, *drējə* draaien, *dī·f* dief, *dörvə* durven, *do̤n* dun, *drıj* drie.

§ 203. *d* in inlaut, alleenstaand, bleef *d* in: *ē·də* eeden, *mejdə* meiden, *hejdə* heiden.

§ 204. *d* in inlaut, alleenstaand, werd *j* in: *brōjə* braden, *strı·je*, *strıjə* strijden, *trējə* treden, *blājə* bladeren, bladeren plukken, *hūjə* hoeden, *bējə* bidden, *gujə* goede, *dō·je* dooden, *lē·jə* ledematen, *vrē·jə* wreede, *wı·jɐ̯r* wijder, verder, *rō·jɐ̯r* rooder.

§ 205. *d* in inlaut, alleenstaand, ging verloren voor

volgende *l*, *r*, *m*. Bv. in: ***būl*** buidel, *zāl* zadel, ***lēə̥r*** leder, *blēə̥r* bladeren, *ōə̥r* ader, ***lē·ə̥r*** ladder, ***bōm*** bodem, *blōə̥r* blaar, *vām* vadem, ***brūə̥r*** broeder, ***nē·ə̥r*** neer, *mō·ə̥r* wijfjeskonijn.

Aanm. 1. *d* bleef in: *vādə̥r* vader, ***mūdə̥r*** moeder, *lūdə̥r* gemeen vrouwspersoon, *ī·də̥r* ieder, *snī·də̥r* kleermaker.

Aanm. 2. *d* wordt *j* in: *dōjə̥r* dooier.

Aanm. 3. *d* (*th*) wordt *s* in: *ōsə̥m* adem, ***kwē·zə̥l*** (indien samenhang met *quiþan* mag worden aangenomen; vgl. echter Franck i. v.)

§ 206. *d* in inlaut in verbinding, na liquidae en nasalen, bleef in substantiva. Bv. *nōldə* naalden, ***handə*** handen, *andə̥r* ander, *hemdə* hemden, *vremdə* vreemden, *ādə̥χ* aardig, *vēə̥də̥χ* vaardig, klaar, *dadə* derde.

Aanm. Een uitzondering maakt *d* na *r* in *Grārə̥s* Gerhardus, *ērə* aarden (adj. van aarde), *flarə* flarden.

§ 207. *d* in inlaut assimileert bij verba aan *r*, *l*, *n*, waarna de klank enkelvoudig wordt. Bv. *worə* worden, *volə* vouwen, *holə* houden, *bɪnə* binden, *vɪnə* vinden, verder in het praet. der zwakke verba z. a. ***hōrə̥n*** hoorde(n), *lēvə̥n* leefde(n), *bējə̥n* bad(en), *dō·pə̥n* doopte(n), *grūjə̥n* groeide(n), *zējə̥n* zaaide(n) enz.

§ 208. *dd* wordt vereenvoudigd tot *d*. Bv. ***bɪdə*** bidden, *mɪdə* midden, *sχödə* schudden.

Aanm. *dd* > *rr* > *r* in: *harə* naast *hadə* hadden, *mɪrə̥χ* naast, *mɪdə̥χ* middag.

§ 209. *d* in auslaut wordt *j* na vokaal in: *laj* lade, *bōj* bode, *stēj* plaats, *vrēj* vrede, *blōj* bleu, bloode, *sχāj* schade.

§ 210. *d* in auslaut wordt *t* na vokaal en na *j*, *w*,

l, *r*, *n*. Bv. *brüt* bruid, *bet* bed, *ē·t* eed, *mejt* meid, *dō·t* dood (adj. en subst), *vrē·t* wreed, *lē·t* leed, *arḁbejt* arbeid; *bējt* bidt, *zējt* zaait, *kewt* kauwt, *dòwt* duwt, *nōlt* naald, *golt* goud, *olt* oud, *āt* aard, *bāt* baard, *hant* hand, *vınt* vindt, *kent* kent.

§ 211. *d* in auslaut na *m* werdt *t*. Hier heeft zich een *p* ontwikkeld, die eindkonsonant werd, na afval van *t*. Bv. *vremp* vreemd, *hemp* hemd, *hıj nūmp* noemt, *rümp* ruimt, schiet op, *gḁnūmp* genoemd.

§ 212. *d* in auslaut na konsonant *p*, *k*, *t*, *f*, *χ*, *s*, viel af. Deze komt slechts voor in de conjugatie (3. sg. praes. en part. praet. zw.) en is reeds vroeg uit *p* ontstaan. Bv. *grıp* grijpt, *löp*, *lo̤p* loopt, *kık* kijkt, *zo̤p* zuipt, *trık* trekt, *melḁk* melkt, *bek* bakt, *zıt* zit, *bıt* bijt, *gıf* geeft, *drıf* drijft, *lēf* leeft, *deχ* denkt, *breχ* brengt, *lēs* leest, *wıs* wijst, *gḁdö·p* gedoopt, *gḁjök* gejeukt, *gḁsχo̤t* geschud, *gḁlēf* geleefd, *gḁzoχ* gezocht.

c. Alveolaren.

Wgm *s*.

§ 213. *s* in anlaut is gebleven voor liquidae, nasalen, harde explosieve en *χ*. Bv. *slōn* slaan, *slek* slak, *smal* smal, *smēḁr* vuil, slaag, *snūvə* snoeven, *snūvə* snuiven, *spöl* spel, *spıjə* spuwen, *sprıŋə* springen, *starḁk* sterk, *stēkə* steken, *strōl* straal, *strō·j* stroo, *strōjə* strooien, *sχen* scheen, *sχarḁp* scherp, *sχòldḁr* schouder, *srī·və* schrijven.

§ 214. *s* in anlaut werd *z* voor vokalen en in de verbinding *sw*. Bv. *zant* zand, *zēgə* zegen, *zūḁr* zuur, *zī·k* ziek, *zö·və* zeven, *zwōḁr* zwaar, *zwat* zwart, *zo̤k* zulk, *zūt* zoet.

Aanm. *s* in: *sestḁχ* zestig, *sövḁtḁχ* zeventig.

§ 215. *s* in inlaut tusschen vokalen verschijnt als *z*. Bv. *blōzə* blazen, *lēzə* lezen, *vrī·zə* vriezen, *bī·zə* biezen, *prī·zə* prijzen, *kī·zə* kiezen, *wēzə* wezen, *būzm̥* boezem.

§ 216. *s* in inlaut blijft voor of na stemlooze konsonant. Bv. *hūstə* hoesten, *kostə* kosten, *estr̥* estrik, *wasə* wasschen, *dösə* dorschen, *kesə* kersen, *ejsə* eischen, *tösə* tusschen.

§ 217. *ss* wordt vereenvoudigd. Bv. *kösə* kussen, *mısə* missen, *dısə* deze, *besm̥* bezem, *blūsm̥* bloesem.

§ 218. *s* in auslaut blijft. Bv. *vals* valsch, *vlas* vlas, *hōs* kous, sok, *eŋks* angst, *gres* gras, *vas* vast, *mıns* mensch, *hī·s* heesch.

d. Gutturalen.

Wgm. *k*.

§ 219. *k* is geregeld behouden in anlaut en in auslaut, behalve in de verbinding *sk*. Bv. *kām* kam, *krākə* kraken, *kalk̥* kalk, *kostə* kosten, *knējə* kneden, *kūl* kuil, *kı·n* kiem, *kınt* kind, *krākə* kraken, *zūkə* zoeken, *bēkr̥* beker, *stıŋkə* stinken, *deŋkə* denken, *dak* dak, *slok* slap, *lō·k* uien, *drök* druk, *slek* slak, *daŋk* dank, *sχıŋk*, ham (nd. schinke), *melək* melk, *wark̥* werk, *wark̥* werkt.

§ 220. *k* in de verbinding *sk* wordt in anlaut *χ*. Bv. *sχōp* schaap, *sχepə* scheppen, *sχō·n* helder, *sχāmə* schamen, *sχūvə* schuiven, *sχūr̥* onweersbui (schauer).

Aanm. *skr* wordt *sr*. Bv. *srī·və* schrijven, *srūjə* schroeien.

§ 221. *k* in de verbinding *sk* in inlaut en in auslaut is geassimileerd aan *s*; deze beide zijn palataal geworden en later vereenvoudigd. Bv. *tösə* tusschen,

mọsə musschen; *vıs* visch, *mıns* mensch, *as* asch, *tes* zak (tasche).

§ 222. *kk* wordt vereenvoudigd tot *k*. Bv. *lekə* likken, *wekə* wekken, *akər* akker.

Wgm. *g*. *γ*.

g bestond in het Ond. slechts in de verdubbeling en als eindelement in de verbinding *ng*. In de overige gevallen werd de spirant *γ* gehoord.

§ 223. *gg* wordt *g* en vervolgens zachte spirant *g* in inlaut en harde *χ* in auslaut. Bv. *lıgə* liggen, *zegə* zeggen, *brọgə* bruggen, *brọχ* brug, *mọχ* mug, *rọχ* rug, *weχ* wittebrood, *drö·χ* droog.

§ 224. *g* in *ng* is tot *ŋ* geworden in inlaut en in auslaut. Bv. *breŋə* brengen, *zıŋə* zingen, *sprıŋə* springen, *vrıŋə* wringen, *tòŋ* tong, *eŋ* eng, *laŋ* lang, *jòŋ* jong, *zòŋ* zong, *vī·ŋ* ving, *hī·ŋ* hing, *gıŋ* ging.

Werd tot *ŋk* im auslaut naast *ŋ* in: *laŋk* lang, *jòŋk* jong, *rıŋk* ring.

Aanm. 2. *g* werd tot *χ* in *hòŋəχ* honing.

§ 225. De eindklank in *ng* werd tot *k* voor *s* en voor *t*, ook al is deze afgevallen. Bv. *eŋks* angst, *hıŋks* hengst, *jọŋkskə* jongetje, *hıj dwıŋk* hij dwingt, *zıŋk* zingt, *vıŋk* vangt.

§ 226. *γ* is in anlaut en in inlaut als zachte spirant behouden. Bv. *galəχ* galg, *golt* goud, *geləχ* geelachtig, bleek, *geləp* weelderig, groen, bronstig, *grō·t* groot, *gọnə* gindsche, *jāgə* jagen, *nēgəl* nagel, spijker, *bədrī·gə* bedriegen, *bö·gəl* beugel.

Aanm. 1. Wanneer aan *γ* een op *t* eindigend praefix vooraf ging werd *ə* tot *χ* bv. *òntχeldə* ontgelden, *òntχōn* ontgaan.

Aanm. 2. *g* is *j* geworden in: *mejt* meid; in de verbaalvormen *hij lejt* legt, *zejt* zegt, *lej* legde, *zej* zei.

ȷ in: *leȷə* ze legden, *zeȷə* ze zeiden.

§ 227. *γ* in auslaut werd *χ*. Bv. *trōχ* traag, *heχ* haag, *lēχ* laag, *dē·χ* deeg, *arəχ* erg, *barəχ* berg.

Wgm. *χ*, *h*.

§ 228. *χ* kwam slechts in auslaut voor en in inlaut in de verdubbeling *χχ*.

h in anlaut voor vokalen bleef als hauchlaut *h*. Bv. *hāt* haat, *hōs* kous, sok, *haləm* halm, *hals* hals, *hetə* hitte, *hō·ən* hoorn, *heləf* helft, *hūȷə* hoeden, *hī·s* heesch, *hol̤əp* hulp.

Aanm. *h* viel af in: *ī·ələns* hierlandsch, inlandsch.

§ 229. *h* in anlaut viel weg voor *l*, *r*, *w*. Bv. *lō·pə* loopen, *rejn* helder, schoon, *rūrə* roeren, *r̤oχ* rug, *wıt* wit.

§ 230. *h* in inlaut is uitgevallen. Bv. *slōn* slaan, *zī·n* zien, *dwejəl* dweil, *stōl* staal, *trōn* traan, *eχ* echt.

§ 231. *χχ* werd vereenvoudigd tot *χ*. Bv. *laχə* lachen.

§ 232. *χs* werd tot *ss* > *s*. Bv. *wısələ* wisselen, *vosə* vossen, *osə* ossen.

§ 233. *χ* im auslaut voor *t* blijft met afval van *t*. Bv. *paχ* pacht, *slaχ* slag, *reχ* recht, *naχ* nacht, *aχ* acht.

§ 234. *χ* im auslaut voor *s* verdwijnt. Bv. *vos* vos, *vlas* vlas, *zes* zes, *das* das, *os* os.

B. De klanken van uit het levende dialect beschouwd.

1. Korte Vokalen.

§ 235. **Bergh:** *a* < 1) Westgerm. *a* in gesloten lettergreep § 60.
2) „ „ *a* voor *v* + dent. § 62. aanm. 1.
3) „ „ *a* voor *m*. § 63. alin. 2.
4) „ „ *a* voor *lt*. § 64. aanm.
5) „ „ *e* voor *r* + kons., behalve dent. § 75.
6) „ „ *e* voor *r* + dent. § 74. aanm. 2.

e < 1) „ „ *e* in gesloten lettergreep. § 67.
2) „ „ *ë* in gesloten lettergreep. § 72.
3) „ „ *ë* voor *r* + dent. § 74. aanm. 1.
4) „ „ *ai* voor volg. *tt*, *χt*. § 118.

ı < 1) „ „ *i* in gesloten lettergreep. § 78.
2) „ „ *e* voor volg. *i*. § 70.
3) „ „ *ë* voor volg. *i*. § 77.
4) „ „ *ī* in silbenauslaut voor voc. § 100.
5) „ „ *ī* voor *tt* of *χ*- verbinding. § 103.
6) „ „ *eo* voor *χt*. § 127.

ı· < 1) „ „ *ī*. § 99

o < 1) Westgerm. *o* in gesloten lettergreep. § 80.
2) „ „ *o* in gesl. lettergreep voor *l*. § 81. aanm.
3) „ „ *au* voor *s*. § 122.
4) „ „ *a* voor *ld*, *lt*. § 64.
ö < 1) „ „ *o* in gesl. lettergreep voor *i (j)*. § 82.
2) „ „ *o* in gesl. lettergreep voor *r*-verb. beh. dent. § 83.
ȯ < 1) „ „ *u* in gesl. lettergreep § 88.
2) „ „ *o* voor *l*. § 81.
3) „ „ *ō* voor *χ*. § 107.
ǫ < 1) „ „ *u* voor volgend. *i (j)*. § 89.
2) „ „ *e* voor nasaal. § 76.
3) „ „ *iu*. § 130.
u < 1) „ „ *ū*. § 110.
ü < 2) „ „ *ū*. § 110. aanm.
1) „ „ *ū* voor volg. *i (j)*. § 112.
3) „ „ *iu*. § 129.

II Lange Vokalen.

§ 236. **Bergh:** *ā* < 1) Westgerm. *a* in open lettergreep. § 61.
2) „ „ *a* voor *r* + dent. § 62.
3) „ „ *a* voor *m*. § 63.
ē < 1) „ „ *e* in open lettergr. § 68.

2) Westgerm. *e* voor *r* + dent. § 69.
3) „ „ *ë* in open lettergr. § 73.
4) „ „ *ë* voor *r* + dent. § 74.
5) „ „ *ā* voor volgende *i* (*j*). § 93.

ē· < 1) „ „ *ai*. § 115.
2) „ „ *i* in open lettergreep. § 79.

ī· < 1) „ „ *ī*. § 98.
2) „ „ *ē*. § 97.
3) „ „ *ai*. § 117.
4) „ „ *eo*. § 125.

ō < 1) „ „ *ā*. § 92.
2) „ „ *o* in open lettergr. § 86.
3) „ „ *aha*. § 65.
4) „ „ *a* in open lettergr. § 61. aanm. 1.
5) „ „ *a* voor *r* + dent. § 62. aanm. 2.

ö < 1) „ „ *o* in open lettergr. voor *i* (*j*). § 87.
2) „ „ *ō* voor volg. *j*. § 106.
3) „ „ *ā*. (Bergh. *ō*) voor volg. *i*. *j*. (jongere umlaut) § 94.
4) „ „ *auw* voor volg. *j*. § 124.

ō· < 1) „ „ *au*. § 120.

2) Westgerm. *u* in open lettergr. § 90.

3) „ „ *o* voor *rt*, *rn*. § 84.

4) „ „ *ō* ontleend § 92 aanm.

ȫ· < 1) „ „ *au* voor volg. *i (j)*. § 121.

2) „ „ *u* in open lettergr. voor volg. *i (j)*. § 91.

3) „ „ *o* voor *rt*, *rn* voor volg. *i (j)*. § 85.

ū < 1) „ „ *ū*. § 109.

2) „ „ *ō*. § 104.

ǖ < 1) „ „ *ū* voor volg *i (j)*. § 111.

2) „ „ *ō* voor volg. *i (j)*. § 105.

3) „ „ *iu*. § 128.

III. Tweeklanken.

§ 237. **Bergh** *ej* < 1) Westgerm. *ai*. § 116.

2) „ „ *ajj*. § 119.

3) „ „ *e*. § 68. aanm.

ıj < 1) „ „ *ī* in auslaut. § 102.

„ „ *eo* „ „ § 126.

öj <

ȫj < 1) „ „ *auw* met volg. *i*. § 124.

ou̯^{w} < 1) „ „ *auw*. § 123.

ou̯^{w} < 1) „ „ *ā*. § 96.

2) „ „ *ū*. § 113.

ou̯ < 1) „ „ *auw*. § 123.

2) „ „ *ū*. § 114.

ōu̯ < 1) „ „ *ā*. § 95.

IV. Konsonanten.

§ 238. **Bergh** *j* < 1) Westgerm. *j*. § 153, 154.
2) „ „ *d* in inl. en ausl. § 204, 209.
3) „ „ *g*. § 226. aanm.

w. <) „ „ *w*. § 156, 158, 160, 163.

l. < 1) „ „ *l*. § 166, 167.
2) „ „ *ll*. § 168.

r < 1) „ „ *r*. § 169, 170, 171, 174, 175.
2) „ „ *dd* in inl. § 208. aanm.

m < 1) „ „ *m*. § 178.
2) „ „ *n*. § 180. aanm.
3) „ „ *bb*. § 186. aanm.

n < „ „ *n*. § 179, 180, 181.

ŋ < 1) „ „ *ŋ*. § 182.
2) „ „ *m* voor *g*. § 178. aanm.

p < 1) „ „ *p*. § 183.
2) „ „ *pp*. § 184.
3) „ „ na *m* voor *t*. § 200, 211.

b < 1) „ „ *b*. § 185.
2) „ „ *bb* § 186.

f < 1) „ „ *f*. § 191, 193, 190. aanm.
2) „ „ *ff*. § 192.
3) „ „ *ƀ* in auslaut. § 189.
4) „ „ *w* in ausl. na *r*, na korte voc. § 164.

v <	1)	Westgerm	*ƀ*. § 188.
	2)	„ „	*f* in anlaut. § 190.
	3)	„ „	*w* „ „ voor r. § 157.
t <	1)	„ „	*t*. § 194, 195.
	2)	„ „	*tt*. § 196.
	3)	„ „	*þ* in het suffix *iþa*. § 201.
	4)	„ „	*d* in auslaut. § 210.
d <	1)	„ „	*d*, *ð*, *þ*, in anl. en inl. § 202, 203, 206, 205. aanm. 1.
	2)	„ „	*dd*. § 208.
s <	1)	„ „	*s*. § 213, 216, 214. aanm.
	2)	„ „	*ss*. § 217.
	3)	„ „	*d*. § 205. aanm. 3.
z <	1)	„ „	*s* tusschen vokalen. § 215.
	2)	„ „	*s* in anlaut voor vokalen en voor *w*. § 214.
k <	1)	„ „	*k*. § 219.
	2)	„ „	*kk*. § 222.
	3)	„ „	*g* na *ŋ*. § 224. aanm. 1.
χ <	1)	„ „	*k* na *s*. § 220.
	2)	„ „	*γ* in ausl. § 227.
	3)	„ „	*χχ*. § 231.
	4)	„ „	*g* na *ŋ*. § 224. aanm. 2.
	5)	„ „	*f* voor *t*. § 194.
	6)	„ „	*p* voor *t*. § 183. aanm.

g < 1) „ „ *γ* in anl. en inl. § 226.
2) „ „ *gg*. § 223.
3) „ „ *j*. § 153. aanm.
h <) „ „ *h*. § 228.

C. Wetten voor de wijziging der klanken in het dialect.

I. Vokalisme.

A. *Qualitatieve Veranderingen.*

a. Umlaut.

1) Voor volgende *ı* (*j*).

§ 239. Deze umlaut is consequent doorgevoerd bij alle vokalen, die er voor vatbaar zijn. In de declinatie echter is dikwijls geen umlaut aanwezig waar we die zouden verwachten en omgekeerd. Zoo zien we in het meervoud de vormen *stǖl* stoelen, *stök* stokken, die oorspronkelijk geen *ı* hebben, daarentegen: *naχtə* nachten, *tandə* tanden, die naast *neχ* en *tent* voorkomen. In de conjugatie is de umlaut geregeld behouden gebleven in de 3. sg. praes. der sterke verba. Bv. *hıj velt* valt, *dreχ* draagt, *wes* wascht, wast.

In de volgende §. §. worden de verschillende vokalen met de beantwoordende umlautsvokaal afzonderlijk aangegeven.

§ 240. *a* > *e*. Bv. *dekə* dekken, *eŋks* angst, *hekə* hek. Zie verder § 67.

§ 241. *ā* > *ē*. Bv. *drējə* draaien, *krēj* kraai, *zējə* zaaien, enz. Zie § 93.

§ 242. *o* > *ö*. Bv. *bösgl* borstel, *dröpgl* droppel, *stök* stokken enz. Zie § 82.

§ 243. *ȯ* > *ọ̈*. Bv. *brọ̈lgf* bruiloft, *bọ̈kə* bukken, *drọ̈k* druk. Zie § 89.

§ 244. *ō* > *ö·*. Bv. *hȫf* hoven, tuinen. Zie § 87. Bv. *drȫj* draden, *pȫəltjə* paaltje, enz. Zie § 94.

§ 245. *ō·* > *ö·*. Bv. *dȫ·gn* dorens, *hȫ·gn* horens. Zie § 85. *drö·χ* draag, *nȫ·dgχ* noodig. Zie § 91.

§ 246. *u* > *ü*. Bv. *brüt* bruid, *bütə* buiten. Zie § 112.

§ 247. *ū* > *ǖ*. Bv. *bǖgə* buigen. Zie § 111.

§ 248. *aı·* > *ej*. Bv. *rejn* helder, schoon, *wejt* tarwe, *hejt* heet.

2) Voor volgende *r*-verbinding.

§ 249. Deze umlaut komt geregeld voor maar is beperkt tot een enkele vokaal, *o*, die *ö* wordt. Bij *e* die *a* wordt, zien we juist een omgekeerde werking, zie § 75. Ook voor enkele *r* of *r* + dentaal vindt men deze umlaut niet. Deze *r*-verbinding veroorzaakt rekking, terwijl in vele gevallen de vokaal onveranderd blijft. Zie § 74, 84, 83 aanm.

§ 250. *o* > *ö*. Bv. *körgf* korf, *börgχ* borg, *örggl* orgel, *sχörgk* schurk, *törgf* turf, *zörgχ* zorg zie § 83. Voor *r* + dentaal vinden we deze umlaut ook in: *köt* kort.

b. Toonsverhooging.

1) Voor volgende *i* (*j*).

§ 251. *e* wordt tot *ı* verhoogd. Bv. *ıŋk* inkt, *wıps* wesp, *spıngwıp* spinneweb. Verder afwisselend in de 3. sg. praes., naast behoud van *e*. Bv. *drıχ* naast,

drex hij draagt, *wɪs* naast *wes* hij wascht, wast, enz. zie §§ 67, 70.

§ 252. *ë* wordt *ɪ*. Bv. *gərɪx* gerecht, *gəzɪx* gezicht, *plɪx* plicht. Verder in de 3. sg. praes. Bv. *brɪk* hij breekt, *trɪk* trekt. Zie § 77.

§ 253. *ē* uit *ai* > *ī·* Bv. *sxī·f* scheef, *hī·t* hei, enz. zie § 117.

c. Overgang in *a.*

Voor volgende *r*-verbinding (behalve dentaalverbinding.)

§ 254. Deze werking van *r* komt slechts bij *e* voor, en wel in dezelfde verbinding waarin *o* tot *ö* wordt. Vóór enkele *r* en voor *r* + dentaal vindt men deze umlaut niet. Ook hier heeft deze *r* + dentaal rekking veroorzaakt. Zie § 270.

§ 255. *e* wordt *a*. Bv. *barəx* berg, *bargə* bergen, *starvə* sterven, *warək* werk.

Voor *r* + dentaal vinden we deze overgang van *e* tot *a* alleen bij *hat* hart.

d. Overgang in *o.*

1) Voor volgende *l* + dentaal.

§ 256. Deze *l*-invloed schijnt van jongere datum te zijn. We vinden althans voor volgende *i* als umlautsvokaal *e*, bv. *kelt* koude naast *kolt* koud. Ook *gəwelt* geweld heeft geen *o*. Deze overgang wordt geregeld gevonden bij *a* voor *ld*, *lt*. Bv. *olt* oud, *kolt* koud. Zie § 64. Een uitzondering maakt slecht *zalt* zout.

2) Voor volgende *l* of *l* + konsonant (behalve dentaal).

§ 257. Voor *l* zien we, dat Wgerm. *u*, die overi-

gens tot *o* geworden is, als *ò* verschijnt. 't Is niet duidelijk of deze *ò* over *o* of direkt uit *u* tot *ò* geworden is.

§ 258. *o* wordt *ò*. Bv. *dòl* dol, *bòl* stier, *vòl* vol enz. Op deze regel zijn eenige uitzonderingen, zie § 81.

e. Overgang in *ọ̈*.

Voor volgende nasaal.

§ 259. *e* wordt tot *ọ̈* voor nasaal in: *sχöm* naast, *sχem* schaduw, *sχọ̈mḛl* schimmel, *brọ̈mḛl* braambes *ọ̈m* hem (OS. imu), *ọ̈mḛr* immer, altijd, *gọ̈nə* gindsche, *gọ̈ntḛt*, *gọ̈ns* gindsch.

B. *Quantitatieve veranderingen.*

a. Rekking (Dehnung).

§ 260. Dit verschijnsel bestaat hierin, dat we in plaats van de korte vokaal de overeenkomstige lange vinden. Deze vokaalrekking zien we bij alle Wgerm. korte vokalen, die door verplaatsing der sillabengrens in open lettergreep kwamen. Verder afwisselend voor volgende *r* + dentaal met vokalisatie van de *r*, en in enkele gevallen voor volgende *m*.

1) In open lettergreep.

§ 261. Deze is geregeld doorgevoerd en behouden gebleven, behalve in enkele gevallen in de verbaalflexie, waar, naar analogie van de singularis, in de pluralis de korte vokaal behouden bleef. Zoo vinden we bv. *vratə* (ze) vraten, *zatə* (ze) zaten, *wazə* (ze) waren. De lange blijft behouden, wanneer door afval van de eindvokaal de lettergreep weer gesloten wordt.

§ 262. *a* werd tot *ā*. Bv. *drāgə* dragen, *grāvə* graven, *dāχ* dagen, *lāj* lade, enz. Zie § 61.

§ 263. *e*, *ë*, werd tot *ē*. Bv. *bētr̥* beter, *drējə* draaien, *stēj* plaats, *gēvə* geven, *vrēj* vrede, enz. Zie § 68, 73.

§ 264. *ı* werd *ē·*. Bv. *nē·gə* negen, *tē·f* wijfjeshond, *krē·gəl* opgewekt, kregel. Zie § 79.

§ 265. *o* tot *ō*. Bv. *bōvə* boven, *gənōmə* genomen, *bōj* bode, *hōs* kous, sok, enz. Zie § 86.

§ 266. *o* tot *ō·*. Bv. *wō·nə* wonen. Een uitzondering maakt *komə* komen. Zie § 90.

2) voor *r* + dentaal.

§ 267. Deze werking gaat niet geregeld door. Naast rekking zien we korte vokaal die blijft. Zoo wordt de verwardheid van de verhoudingen voor *r* nog vermeerderd. Zien we voor *i* (*j*) in het eene geval een klankverandering, die wij umlaut noemen, in het andere geval toonsverhooging, dan is dit in de grond geen verschillend verschijnsel. In beide gevallen is het een assimilatie van de articulatie-plaats aan die van *i*, *j*. Voor *r* echter zien we nu eens *e* die *a* wordt of *o* die *ö* wordt, qualitatieve veranderingen, dan weer *e* die *ē*, *a* die *ā* wordt enz., quantitatieve veranderingen. Deze verschijnselen kunnen we niet direkt op één lijn plaatsen. Waarschijnlijk is het de verschillende artikulatieplaats van *r* die deze verschillende resultaten bewerkte. We zien immers, dat de verbinding, waarin *r* voorkomt, aangeeft of de verandering qualitatief of quantitatief zijn zal. De nadere onderscheiding — umlaut of *a*-kleuring — zal bij de qualitatieve verandering gezocht moeten worden in de articulatieplaats van de getroffen vokaal. Bij de quantitatieve zal de intensiteit van de *r*-articulatie van invloed zijn.

§ 268. *a* wordt *ā*. Bv. *bāt* baard, *kāt* kaart, *āt* aard, enz. Op deze regel zijn eenige uitzonderingen, waar de rekking niet intreedt. Bv. *zwat* zwart, *hat* hard enz. Zie § 162 met aanm.

§ 269. *e*, *ë* wordt *ē*. Bv. *blekēᶕs* doorgereden aars, *hēᶕt* haard, *gēᶕn* gaarne, enz. Zie § 69 en § 74 met aanm. 1, 2.

§ 270. *o*, *ò* wordt *ō·*. Bv. *wō·ᶕt* woord, *dō·ᶕn* doorn, *kō·ᶕn* koorn, korrel, enz. Zie § 84. Voor de uitzonderingen zie § 83 aanm.

3) Voor volgende *m*.

§ 271. Ook deze rekking gaat niet geregeld door. Behalve korte vokalen, die kort blijven, soms met kleuring, vinden we zelfs lange, die verkort worden. Zie hiervoor § 63 en 273.

§ 272. *a* wordt *ā*. Bv. *lām* lam (subst), *kām* kam. Zie § 63. In de uitzonderingen zien we oorspronkelijk korte, die gebleven is; soms naast verlengde vokaal. Bv. *lam* naast *lām*, lam (adj.), *tam* naast *tām* tam; *stam* stam, *zwam* zwam.

b. Verkorting.

1) Voor volgende *m*.

§ 273. *ō* wordt *ò*, slechts voorkomend in *vᶕrdòmə* verdoemen. Daarnaast vele gevallen waar lange vokaal blijft. Bv. *blūm* bloem, *jōmᶕr* jammer *nūmə* noemen.

2) Voor volgende *tt*.

§ 274. Lange vokalen werden voor *tt* (oorspronkelijk of door synkope ontstaan) verkort; zij bleven kort ook na de vereenvoudiging van deze consonant. Zoo wordt *ī* tot *ı* in: *wit* wit, *ai* > *ē* tot *e* in: *bretə* breedte,

hetə hitte, *vet* vet, *au* > *ō* tot *o* (met umlaut) in: *grötə* grootte.

3) Voor volgende *χ*, *s* < *χs*, *χt*.

§ 275. Lange vokalen worden hiervoor veelvuldig verkort. Zoo vinden we: *dısə̣l* (*îχs* > *îss* > *ıs*) dissel, *lıχām* (*lîkhâm* > *liχχām* > *lıχām*) lichaam, *lıχ* licht (adj. en adv.), *eχ* echt, *gə̣nòχ* genoeg, *vròχ* vroeg, *lọ̈χ* lantaarn. Verder in de praeterita van zwakke verba. Bv. *braχ* bracht, *daχ* dacht, *doχ* dunkte, *zoχ* zocht, *koχ* kocht.

c. Vokaalinschuiving.

§ 276. Reeds in het Westgermaansch ontwikkelde zich voor *l*, *r*, *n*, *m* een irrationeele vokaal. Deze luidt thans *ə̣*, *ə*. Bv. *hāvə̣r* haver, *moldə̣r* malden, *dōjə̣r* dooier, *kōpə̣r* koper, *wıntə̣r* winter, *hòŋə̣r* honger, *jōmə̣r* jammer, *wòndə̣r* wonder, *apə̣l* appel, *sχọ̈mə̣l* schimmel, *zwēvə̣l* zwavel, *efə* even, *tejkə* teeken, *rēgə* regen, *ōsə̣m* adem, *arə̣m* arm, (adj.), *kalə̣m* kalm, *vorə̣m* vorm, *besə̣m* bezem.

Aanm. *ó* vinden we in *wasdòm* groei, naar analogie van andere woorden op *dòm*.

§ 277. De svarabhakti-vokaal, overeenkomend met die, welke men in het Oud-Saksisch vindt, is eveneens behouden gebleven in tweelettergrepige woorden tusschen *r* of *l* en konsonant. Bv. *arə̣χ* erg, *barə̣χ* berg, *zörə̣χ* zorg, *darə̣p* dorp, *sχarə̣p* scherp, *gārə̣f* garf, schoof, *storə̣f* hij stierf, *arə̣m* arm (subst), *kalə̣k* kalk.

d. Vokaalafval (Apokope).

§ 278. De slotvokalen, die ongedekt stonden, zijn over het algemeen verdwenen; *a*, *e*, *i*, *o*, *u* als aflei-

dings- of flexievokalen ontbreken in het hedendaagsche dialect. Slechts in een enkel geval zijn ze gebleven, n.l. ter aanduiding van de pluraal; waar ze dus dragers waren van een begrip. Maar ook hier hebben ze hun bepaalde klankkleur verloren en verschijnen geregeld als toonlooze *ə*. Zoo bv. *zākə* zaken naast *zāk* zaak, *oldə* naast *olt* oud, *stǫkə* naast *stǫk* stuk, enz. Zie § 144, 146, 148.

e. Vokaaluitval (Synkope.)

§ 279. De vokaal eener toonlooze slotlettergreep is uitgevallen behalve voor *l*, *r*, *n*.

Voor *l* en *r* had zich ook elders een irrationeele vokaal ontwikkeld. Deze beide vielen nu in *ᶒ* samen. De vokaal voor *n* verloor ook zijn kleur en werd, na afval van *n*, als *ə* tot eindvokaal. Bv. *düvᶒls* duivels, *pepᶒls* peppels, *snaχs* 'snachts, *hö·f* hoofd, *drī·f* je drijft, *gᶒvrōχ* gevraagd, *het* hert; — *övᶒr* over, *vādᶒr* vader, *kētᶒl* ketel, *sχotᶒl* schotel; — *hö·rə* hooren, *vrōgə* vragen, *tòŋə* tongen, enz. Zie § 140, 141, 142, 143.

II. Konsonantisme.

a. Verscherping van zachte konsonant.

§ 280. Stemtoonhebbende klanken worden in auslaut toonloos:

b in auslaut wordt *p*. Bv. *rip* rib, *krip* krib, *hep* ik heb enz. Zie § 186.

d in auslaut wordt *t*. Hierbij is het om 't even of *d* aan Wgerm. *d* of *þ* beantwoordt. Bv. *nōlt* naald, *bāt* baard, *hant* hand, enz. Zie § 210.

g kwam in auslaut slechts voor in verbinding met nasaal. Deze verbinding is *ŋk* geworden in: *laŋk* lang,

ɟòŋ̥k jong, *riŋ̥k* ring naast *laŋ̥*, *ɟòŋ̥*, *rɪŋ̥*. In de overige woorden is *ŋg* tot *g* geworden. Bv. *eŋ̥* eng, *tòŋ̥* tong, enz. Zie § 224.

ƀ in auslaut werd *f*. Bv *zal̥f* zalf, *af* af, *gēf* gaaf, enz. Zie § 189.

γ in auslaut werd *χ*. Bv. *trōχ* traag, *arχ̥* erg, *lēχ* laag, enz. Zie § 227.

b. Verzachting van scherpe konsonant.

§ 281. *f* is in anlaut tot *v* geworden. Bv. *varkə* varken, *varəf* verf, *vuləkk* vuilik, enz. Zie § 190.

Op deze regel maken een uitzondering eenige woorden, die *f* hebben voor *r* en voor *l*. Deze zijn dezelfde als in het Nederlandsch. Bv. *fris* frisch, *flōu̯w* flauw, benevens *fasəlōvət* vastenavond.

§ 282. *s* in anlaut is tot zachte spirant *z* geworden, voor vocaal en voor *w*. Bv. *zūər* zuur, *zwōər* zwaar, *zūt* zoet. Een uitzondering hierop maken *sestəχ* zestig, *sōvəntəχ* zeventig.

s blijft voor liquida, nasaal, explosieve en *χ*. Zie §§ 213, 214.

§ 283. *s* in inlaut wordt zachte spirant *z*. Bv. *lēzə* lezen, *vrīzə* vriezen, enz. Zie § 215.

Naast deze komt *s* voor in *besəm* bezem.

c. Vereenvoudiging van geminata.

§ 284. Geminata ontstonden in het Wgermaansch door invloed van volgende *j*, *w*, *l*, *r*, *n*, *m*. Deze zijn vereenvoudigd, ze hebben echter sporen achtergelaten, daar voorafgaande korte klinker niet gerekt werd. Bv. *kwelə* kwellen, *apəl* appel, *hebə* hebben, *bəsefə* be-

seffen, *bıtr̥* bitter, *sχọdə* schudden, *kọsə* kussen, *akr̥* akker, *laχə* lachen.

gg wordt eveneens vereenvoudigd tot *g* en dan zachte spirant Bv. *zegə* zeggen. Zie hiervoor § § 168, 184, 186, 192, 196, 208, 217, 222, 231, 223.

d. Assimilatie.

§ 285. We onderscheiden progressieve en regressieve assimilatie, al naar de voorgaande konsonant op de volgende of de volgende op de voorgaande inwerkt.

1) Progressieve assimilatie.

§ 286. *mb* wordt *m.* Bv. *emr̥* emmer, *kejmə* kammen, *lām* lam, enz. Zie § 187.

§ 287. *nd* wordt *n.* Deze assimilatie vinden we slechts bij verbaalvormen; bij nomina komt ze niet voor. Zoo vinden we *bınə* binden, naast *handə* handen, In het behoud van *d* bij nomina kunnen we invloed zien van de vorm van de nominatief singularis, en in de assimilatie van *d* aan *n* bij verba invloed van de 1. sg. praes., die in afwijking van de regel, de *d* verloren heeft, misschien naar analogie van andere verba zonder *d.* Voor meerdere voorbeelden § 206, 207.

§ 288. *ld* wordt *l.* Hier vinden we dezelfde assimilatie bij verbaalvormen, naast behoud van de *d* bij nomina. Zoo vinden we *volə* vouwen naast *nōldə* naalden. We kunnen hier dezelfde analogie-werkingen aannemen als in § 287. Zie § 206, 207.

§ 289. *rd* wordt *r.* Ook hier hetzelfde verschil in ontwikkeling bij verba en bij nomina. Zoo *dadə* derde naast *worə* worden; zie § 206, 207. Op deze regel zijn eenige uitzonderingen b.v. *flarə* flarden, *ērə* aarden, *Grārəs*

Gerhardus, nomina, die de *d* geassimileerd hebben aan *r*. Hier zien we echter, dat geen analogie van een singulaarvorm, met *d* in auslaut, mogelijk is, zooals dit bij de andere nomina het geval was. Ook was hier geen andere analogie mogelijk, zooals we bij de verba zouden kunnen veronderstellen; zie § 287. Zoo zal dus assimilatie in inlaut het uitgangspunt der werking zijn, die bij nomina werd tegengehouden door de vorm van de singularis, maar bij verba bleef, naar analogie van andere verba zonder *d*. Zie § 216, 207.

§ 290. *sk* wordt *sχ*. Bv. *sχōp* schaap, *sχepə* scheppen. Zie § 220, 221.

2) Regressieve assimilatie.

§ 291. *r* + dentaal in inlaut wordt *d*, *t*, *n* na korte vokaal. Bv. *dadə* derde, *hetə* herten, *kenə* karnen, verder in auslaut. Bv. *zwat* zwart, *vös* vorst, *wos* worst, *hat* hart, hard. Zie § 172.

Een uitzondering maken *flarə* flarden, *worə* worden waar de *d* reeds geassimileerd was. Zie § 289.

§ 292. *ŋgs* wordt *ŋks*. Bv. *eŋks* angst, *hıŋks* hengst. *ŋgt* wordt *ŋkt*. Bv. *dwıŋk* hij dwingt, *zıŋk* hij zingt, *vıŋk* hij vangt enz. Zie § 225.

§ 293. *χs* wordt *ss* > *s*. Bv. *wasə* wasschen, *vos* vos, *zes* zes, enz. Zie § 232, 234.

e. Uitval van konsonant.

§ 294. *j* in inlaut na konsonant is reeds vroeg verdwenen. Bv. *rekə* rekken, *sχelə* schillen, *hebə* hebben enz. Zie § 155.

j is gebleven na vokalen. Bv. *blüjə* bloeien, *glüjə* gloeien enz. Zie § 154.

§ 295. *w* gaat verloren in de verbinding *sw* en *hw* in: *zūt* zoet, *zǫk* zulk, *hū* hoe, *hūstə* hoesten. Zie § 158, 159.

§ 296. *l* is uitgevallen in: *zǫk* zulk, *hǫk* hoedanig, *as* als. Zie § 167.

§ 297. *n* in toonlooze lettergreep valt weg voor *s* en voor *t*, en in auslaut. Bv. *kükes* kuikens, *ōvət* avond, *gēvə* geven enz. Zie § 181.

§ 298. *n* valt weg voor *χ* in: *breχ* hij brengt, *deχ* hij denkt, *dǫχ* mij dunkt. Waarschijnlijk hebben we hierin analogiewerking te zien van het praeteritum, *braχ* bracht, etc. Zie § 181.

§ 299. *t* valt weg na en voor *s* in: *lestə* laatste, *les*, *lestət* laatst, *bestə* beste, *bösəl* borstel, *fasəlōvət* vastenavond. Zie § 195. aanm.

§ 300. *d* in inlaut tusschen vokalen voor volgende *l*, *r*, *m* is verloren gegaan. Bv. *būl* buidel, *ōər* ader, *brūər* broeder, enz. Zie § 205.

Op deze regel zijn echter eenige uitzonderingen, waarin de samengetrokken vorm nooit voorkomt. Zie § 205. Aanm. 1, 2, 3.

§ 301. *h* in inlaut tusschen vokalen viel uit. Bv. *slōn* slaan, *stōl* staal enz. Zie § 230.

f. Afval van Konsonant.

§ 302. *t*, *d* in auslaut valt af na spirant en na explosieve. Bv. *lets*, *les* laatst, *dös* dorst, *vus* vuist, *eŋks* angst, *grıp* grijpt, *kık* kijkt, *zöp* zuipt, enz. Zie § 198, 212.

t bleef na vokaal, halfvokaal, liquida en nasaal. Bv.

bējt bidt, *kewt* kauwt, *velt* valt, *wōt* wordt, *vınt* vindt. Na *m* ontwikkelt zich een *p*, die eindkonsonant wordt na afval van *t*. Zie § 197, 210, 200, 211.

d viel ook af na *l*, *r*, *n* in de 1. sg. pr. van de verba, die oorspr. *ld*, *rd*, *nd* hadden. Dit kan zijn naar analogie van andere verba zonder *d*. Zie § 287, 288, 289.

§ 303. De gutturaal in *ŋg* valt af in auslaut. Bv. *tôŋ* tong, *vī·ŋ* ving, *hī·ŋ* hing enz. Zie § 224. Een uitzondering maken *laŋk* en *ȷoŋk*, die naast *laŋ* en *ȷôŋ* voorkomen.

§ 304. *χ* in auslaut na *s* is verdwenen. Bv. *vıs* visch, *mıns* mensch, man, enz. Zie § 221.

g. Invoeging van konsonant.

§ 305. *p* werd ingevoegd na *m* voor *t*. Bv. *emp* mier, *vremp* vreemd, *nūmp* noemt, enz. Zie § 200, 211.

§ 306. *d* werd ingevoegd voor *r* na *l*, *r*, *n*. Bv. *smaldər* smaller, *zwōədər* zwaarder, *zē·ədər* zeerder, pijnlijker, *nādər* naarder, erger, *mındər* minder, *hūndər* hoenders, *klejndər* kleiner.

h. Spontane klankovergang.

§ 307. *d* in inlaut alleenstaand tusschen vokalen werd *ȷ*. 't Is niet duidelijk aan welke voorwaarden deze gebonden is. In een enkel geval zouden we aan invloed denken van oorspronkelijk volgende *i*. *(j)*. Bv. *hūȷə* hoeden, *trēȷə* treden, *guȷə* goede, *vrē·ȷə* wreede. Zie § 204.

§ 308. *d* in auslaut werd *ȷ*. Ook deze klankovergang is niet duidelijk en gaat niet gelijk op met de

voorgaande. We vinden b.v. *vrē·t* naast *vrē·jə* wreede, daarentegen *vrēj* vrede, *stēj* plaats, *sχāj* schade, *bōj* bode enz. Zie § 209.

§ 309. *dd* in inlaut werd tot *r*. Hier ook moeten de voorwaarden van deze klankovergang in de aard der klank zelf gezocht worden. Er zijn maar twee voorbeelden: *harə* ze hadden en *mırəχ* middag, die naast *hadə* en *mıdəχ* voorkomen. Zie § 207 aanm.

§ 310. *r* in auslaut voor dentaal wordt gevokaliseerde glide, na lange of verlengde vokaal. In dit verschijnsel zouden we assimilatie kunnen zien. Bv. *sχōət* scherf, *ēət* aarde, *kō·ən* koorn, korrel, enz. Zie § 177.

III. WOORDVORMING.

I. Substantiva. Flexie.

a. Singularis.

De naamvalssuffixen, die de betrekkingen tusschen de gedachtedeelen, de gedachteverhoudingen, in de oude taal aan het nomen zelf aanduidden, zijn verloren gegaan.

§ 311. **Nominatief- en accusatiefbetrekking** zijn aan de vorm van het substantief niet meer van elkaar te onderscheiden. Aan het artikel blijkt, dat de nominatiefverhouding bij de masculina door een accusatief wordt aangeduid.

§ 312. **Het genitief-suffix** is slechts meer in formeele uitdrukkingen over. Zoo vinden we het in de adverbiale uitdrukkingen van tijd: *smargęs* des morgens, *sōvęs* des avonds, *snaχs* des nachts, *sjōęs* jaarlijks, *dāχs* dagelijks, over dag.

De praepositie *van* is de drager van het genitiefbegrip geworden, terwijl de genitief van bezit bij personen aangeduid wordt door de genitief van het pronomen van de derde persoon — nu het pronomen possesivum — achter de bezittende persoon te plaatsen.

§ 313. Een datief-suffix voor de datiefverhouding vinden we niet meer. In een enkele uitdrukking kunnen we nog z'n sporen zien. Bv. *vandāχ* van daag, *optn̥balkn̥* op de zolderbalken. De voorafgaande praepositie met het artikel of het pronomen zijn de dragers geworden van het datiefbegrip.

b. Pluralis.

Ook hier zijn de suffixen ter onderscheiding van de naamvallen verloren gegaan. Het substantief verschijnt in alle naamvallen in de vorm van de nominatief. In de nominatiefvorm zijn de vroegere klanken ter aanduiding van het meervoud nog wel te herkennen. Maar met het verloren gaan der klasse-onderscheiding heeft een indeeling naar klassen geen zin meer.

§ 314. We kennen in dit dialect de volgende meervoudsaanduidingen:

1) De umlaut, uit Wgerm. *-i*, zooals die voorkomt bij de langsilbige mannelijke *-ı* en *-u* stammen. Bv. O S. *thermi* darmen, *wurmi* wormen, *thorni* dorens.

2) *-ə*, uit Wgerm. *-a*, bij de eensilbige *-a* en *-o* stammen, uit *-i* bij de kortsilbige *-i* en de *-u* stammen. Bv. O.S. *stena* naast *stenas* steenen, *saka* zakon, *quala* kwalen, *bruki* breuken, *lidi* leden. En uit Wgerm. *-an*, *-on*, *-un* bij zwakke substantiva Deze uitgangen waren oorspronkelijk stamvormende elementen, maar werden, daar zij afgevallen waren in de sg., later als teeken ter aanduiding van de pluralis aangewend. Bv. O.S. *namôn*, *-un*, *-an* namen, *tungun*, *-on*, *-an* tongen, *ōg̨un*, *-on* oogen̥.

3) *-s* uit Wgerm. *-os*, *-as* bij de meersilbige *-a* stammen. Bv. *diuflos* duivels, *fingaros* vingers. (Zie daarentegen J. Franck. A. z. f. d. A. VII 321).

4) *-ə̥r* uit W. Germ. *-ir* van de sterke neutra. Bv. O.S. *eiero* gen. plur. eieren, *hônero* gen. plur. hoenders.

§ 315. 1) Umlaut.

Umlaut ter aanduiding van het meervoud vinden we bij langsilbige mannelijke *-ı* en *-u* stammen. Verder naar analogie bij *-a* stammen en bij een enkele kortsilbige *ı*-stam, die de umlaut in de singularis verloren heeft. Bv. *drȫj* draden, *wörə̥m* wormen, *bel* naast *balə* ballen, *derə̥m* naast *darmə* darmen, *dȫ·ə̥n* doornen, *bǖk* boeken, *stǖl* stoelen, *stök* stokken, *vēt* vaten, *glēs* glazen, *bȫ·m* boomen, *slēχ* slagen.

§ 316. 2) *-ə*.

-ə vinden we bij eensilbige *-a* en *-o* stammen, bij *-n* stammen, bij kortsilbige *-i* en *-u* stammen en bij langsilbige naar analogie. Bv. *dāgə* dagen naast *dāχ*, *dī·və* dieven, *vısə* visschen, *stē·nə* steenen, *wòlvə* wolven, *bargə* bergen, *kneχtə* knechten, *glazə* naast *glēs* glazen, *kantə* kanten, *dī·nstə* diensten, *endə* einden, *netə* netten, *kēzə* kazen, *bēzə* bessen, *stọ̈kə* stukken, *kwōlə* kwalen, *zākə* zaken, *spònzə* sponsen, *bǭjə* boden, *āpə* apen, *blūmə* bloemen, *narvə* nerven, *ōrə* aders, *ō·gə* oogen, *waŋə* wangen, *tòŋə* tongen, *dūvə* duiven, *krējə* kraaien, *zōlə* zolen, *dō·jə* dooden, *mọ̈gə* muggen, *rọ̈gə* ruggen, *blōrə* blaren, *sχālə* schalen, *stekə* stekken, *brọ̈gə* bruggen, *bō·tsχapə* boodschappen; *tı·jə* tijden, *zọ̈χtə* zuchten, *kọ̈nstə* kunsten, *lē·je* ledematen, *lòχtə* luchten.

Naar analogie: *vrọ̈χtə* vruchten, *darmə* naast *derə̥m* darmen, *balə* naast *bel* ballen, *drǭjə* naast *drȫj* draden.

§ 317. 3) *-s*.

-s vinden we bij tweesilbige *-a* stammen op *l*, *r*, *m*, *n*. Bv. *dūvḁls* duivels, *apḁls* appels, *ēḁpḁls* aardappels, *būkḁls* beukenooten, *wotḁls* wortels, *kētḁls* ketels, *zwōgḁs* zwagers, *sχòldḁs* schouders, *gī·tḁs* gieters, *vıŋḁs* vingers, *prī·stḁs* priesters, *besḁms* bezems, *arḁms* armen (subst.), *wōpḁs* wapens, *völḁs* veulens, *wāgḁs* wagens, *tejkḁs* teekens, *lākḁs* lakens.

Naar analogie bij de overige tweesilbige woorden. Bv. *balkḁs* balken, *ōvḁs* avonden, *dē·ḁns* deernen, meisjes, *būtḁs* boeten, *höχtḁs* hoogten, *dī·ptḁs* diepten, *grūntḁs* groenten, *lēχtḁs* laagten.

§ 318. 4) *-ḁr*.

ḁr hebben de oorspronkelijk sterke neutra met *-r* suffix Bv. *kalvḁr* kalveren, *klē·ḁr* kleeren, *ejḁr* eieren, *kındḁr* kinderen, *hūndḁr* hoenders; en

naar analogie van deze eenige sterke neutra, die in het Oud-Saksisch in de pluraal *u* hebben of zonder uitgang zijn. Bv. *blēḁr* bladeren, *wī·vḁr* wijven, *gētḁr* gaten, *völkḁr* menschen, *slī·tḁr* balken.

§ 319. Geen uitgang vinden we bij eenige woorden, als ze met een telwoord gebruikt de geheele tijd, maat of waarde aanduiden. Bv. *jōḁr* jaren, *mōnt* maanden, *dāχ* dagen, *margə* morgens, *moldḁr* malders, *mọ̈t* mudden, *el* ellen, *marḁk* marken, en bij: *də bē·n* beenen.

II. Adjectiva.

A. *Flexie.*

Naar de verschillende vorm onderscheidt men in de oude taal een sterke en een zwakke flexie der adjectiva.

Deze onderscheiding is zoo goed als verloren gegaan. Slechts in den singularis van het neutrum is de verschillende vorm bewaard. De overige vormen zijn gelijk geworden.

a. Sterke flexie.

§ 320. Paradigma

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
in alle naamv.	*oldn̥*	*oldə*	*oldə*	*oldə.*

Aanm. Een sterke genitief sing. neutr. is bewaard gebleven in uitdrukkingen als: *nıks nijs* niets nieuws, *wat χūts* wat goeds.

b. Zwakke flexie.

§ 321. Paradigma

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
in alle naamv.	*oldn̥*	*olt*	*oldə*	*oldə.*

B. *Trappen van vergelijking.*

§ 322. De vergrootende trap wordt gevormd op *-r̥* de overtreffende trap op *-stə*. De eerste wordt sterk en zwak, de laatste alleen sterk verbogen. Umlaut komt slechts voor bij: *lestə* laatste.

Bv. *olt* — *oldr̥* — *olstə*, oud.

jòŋ — *jòŋr̥* — *jòŋste*, jong.

§ 323. In de vergrootende trap wordt *d* ingevoegd bij adjectiva op: *-r -l*, *-n*.

Bv. *zwōr̥dr̥* zwaarder, *vūldr̥* vuiler, slechter, *gēldr̥* geler, *stıldr̥* stiller, *dǫndr̥* dunner, *reındr̥* reiner, helderder

§ 324. Op zich zelf staande komen voor: zonder positief

de vergrootende trap:	de overtreffende trap:
bēte̥r beter.	*bestə* beste.
mē·e̥r, *mē·e̥dər* meerder.	*mē·stə* meeste.
ē·e̥de̥r eerder, vroeger.	*ī·ste* eerste.

Zonder vergrootende trap met een adverbium als positief

	de overtreffende trap:
(*vō̆·e̥r* voor).	*vō̆·stə* voorste.
(*aχte̥r* achter).	*aχte̥stə* achterste.
(*bōvə* boven).	*bōve̥ste* bovenste.
(*òndе̥r* onder),	*òndе̥stə* onderste.
(*bütə* buiten).	*büte̥stə* buitenste.
(*mɪde̥* midden).	*mɪdəlstə* middelste.

III. Telwoorden.

A. *Hoofdtelwoorden.*

§ 325. *ē·n* 1, *twē·* 2, *drɪj* 3, *vī·e̥r* 4, *vɪ·f* 5, *zes* 6, *zōvə* 7, *aχ* 8, *nē·gə* 9, *tī·n* 10, *ele̥f* 11, *twāle̥f* 12, *datī·n* 13, *vē·e̥tī·n* 14, *vɪ·ftī·n* 15, *zestī·n* 16, *zōve̥tī·n* 17, *aχtī·n* 18, *nē·ge̥tī·n* 19, *twɪnte̥χ* 20, *ē·ne̥ntwɪnte̥χ* 21, *twējе̥ntwɪnte̥χ* 22, *drɪje̥ntwɪnte̥χ* 23 enz., *date̥χ* 30, *vē·e̥te̥χ* 40, *vɪ·fte̥χ* 50, *seste̥χ* 60, *sō·ve̥te̥χ* 70, *taχe̥te̥χ* 80, *nē·ge̥te̥χ* 90, *hònde̥t* 100, *dūze̥t* 1000.

B. *Rangtelwoorden.*

§ 326. *ī·stə* eerste, *twē·də* tweede, *dadə* derde, *vī·e̥də* vierde, *vī·və* vijfde, *ze̥zdə* zesde, *zō·ve̥də* zevende, *aχstə* achtste, *nē·ge̥də* negende, *tī·ndə* tiende, *ele̥vdə* elfde, *twāle̥vdə* twaalfde, enz , *twɪnte̥χstə* twintigste, enz , *hònde̥stə* honderste, *dūze̥stə* duizendste.

IV. Pronomina.

A. *Persoonlijke.*

§ 327. *a.* van de 1e ps. 2e ps. 3e ps. reflex.

	van de 1e ps.	2e ps.	3e ps. reflex.
Sing. nom.	*ɪk, k, -ək,* ik.	*gɪj, -ɪj, -j,* jij.	
dat. acc.	*mɪ·n.*	*ȯw*	*sɪχ, səχ,* zich.
Plur. nom.	*wɪj.*	*gɪlü, -ɪlü.*	
dat. acc.	*ȯns.*	*ȯlüj.*	*sɪχ, səχ.*

Aanm. 1. Het pronomen van de 2e ps. is voor de singularis en de pluralis eender, zóó dat de pluraalvorm voor de singularis gebruikt wordt. Is bepaalde aanduiding noodig dan gebruikt men *gɪlü* gijlieden.

Aanm. 2. De vormen van de 2e ps. worden tegenover iedereen gebruikt. Bij eerbiedige toespraak gebruikt men de titel van de aangesprokene. Bv. *dō·mənē·ər motat dūn*, dominé moet dat doen.

§ 328. *b.* van de 3e ps.

	masc.	neutr.	fem.
Sing. nom.	*hɪj, hē·, hɪ, -ə* hij.	*ət,* heb.	*zɪj, zə,* zij.
dat. acc.	*o̤m*	*ət*	*ō̈·ər*
acc.			*zə*
Plur. nom.	*zɪj, zə,* zij.		
dat. acc.	*zə*		

B. *Bezittelijke.*

§ 329. Sing. *mɪ·n* mijn, *ȯw* je, *zɪ·n* zijn.
Plur. *ȯns*, ons, — uw *ō̈·ər* hun.

De flexie is die van de zwakke adjectiva

Bv. Sing. masc. *mɪ·nən*, neutr. *mɪ·n*, fem. *mɪ·nə*, Pl. *mɪ·nə.*

C. *Aanwijzende.*

§ 330. *a.* Zelfstandig.

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
voor alle naamv.	*den* die,	*dat* dat,	*dı·* die;	*dı·* die.

§ 331. *b.* bijvoegelijk.

1) als gewoon demonstrativum.

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
voor alle naamv.	*den* die,	*dat* dat,	*dı·* die;	*dı·* die.

§ 332. 2) als artikel

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
voor alle naamv.	*dẹn* de,	*ẹt*, *t* het,	*də* de,	*də* de.

§ 333. 3) het samengestelde demonstrativum

	masc.	neutr.	fem.	Plur.
voor alle naamv.	*dısẹn* deze,	*dıt* dit,	*dısə* deze	*dısə* deze.

§ 334. Als demonstr. komt verder nog voor: *zọk* zulk, *zọkə* zulke.

D. *Vragende.*

§ 335.	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
Voor alle naamv.	*wı·* wie,	*wat* wat,	*wı·* wie,	*wı·* wie.

Voor het bijvoegelijk gebruik dient:
in de Sing. *watföẹr.* in de Plur. *watə.*

E. *Onbepaalde.*

§ 336. Het onbepaalde pronomen luidt in alle casus en voor alle geslachten *ẹn*, *ə* een.

In samenstelling met *zō·* in alle vormen *zón* zulk een.

De overige onbepaalde voornw. zijn: *wat* iets, *nıks* niets, *mẹn* men, *alẹs* alles, *menẹχ* menig, *ī·dẹr* ieder, *gın* geen.

V. Verba.

Conjugatie.

A. *Uitgangen.*

			Indic.	Imper.	Infin.
§ 337.					
Praes.	Sg.	1.	—.		— *ə*
		2.	—, — *t*.	—	
		3.	—, — *t*.		
	Plur.	1, 3.	—*ə*		
		2.	= sg. 2.		

			Indic.	Part.
§ 338.				
Praet. *a*. sterk.	Sg.	1, 3.	—.	*gə̨* — *ə*.
		2.	— *ə*.	
	Plur.	1, 2, 3.	— *ə*.	
b. zwak.	Sg. } Plur. }		— *ə̨n*	*gə̨* —, *gə̨* — *t*.

I. Praesens.

§ 339. Indicatief. Blijkens bovenstaand schema zijn de uitgangen, die dienden om aan te duiden of de handeling met de spreker, toegesprokene of derde persoon moet verbonden worden, sterk van vorm veranderd. Ze schijnen alle beteekenis verloren te hebben. Overigens zijn de klankwijzigingen van de stamklinker, die door de uitgangen veroorzaakt waren, gebleven.

§ 340. De 1. *pers. sg. praes.* heeft zijn uitgang verloren. Waar de stamlettergreep open was geworden en de stamklinker verlengd, bleef deze als lange behouden. Bv *ik brēk* ik breek, *stēl* ik steel, *stēk* ik steek, enz.

§ 341. De 3. *pers. sg. praes.* heeft over het algemeen de *t* verloren, zoo bij stammen op *k*, *p*, *t*, *χ*,

f, *ŋk*. Bv. *ik srık* hij schrikt, *sχep* hij schept, *drıŋk* hij drinkt, *zıt* hij zit, *grāf* hij graaft, *zāχ* hij zaagt.

§ 342. *t* van de 3 pers. bleef na vokaal en na *j*, *w*, *l*, *r*, *n*. Bv. hij *zọt* hij ziet, *lejt* hij ligt, *rıjt* hij rijdt, *snıjt* hij snijdt, *kewt* hij kauwt, *zwelt* hij zwelt, *stēlt* hij steelt, *wöt* hij wordt, *spınt* hij spint.

§ 343. na *m* ontwikkelde zich een *p*, die, na afval van *t*, sluitkonsonant werd. Bv. hij *ko̤mp* hij komt.

§ 344. Verder vinden we umlaut van de stamklinker, verkorting, deze beide of verscherping van de sluitkontonant, als resten van de vroegere aanduiding. Bv. hij *zo̤p* zuipt, *sχo̤f* schuift, *wöt* wordt, *kık* kijkt, *brık* breekt, *dreχ* draagt, *zıŋk* zingt, *dwıŋk* dwingt, *mık* maakt, *wıs* wijst, enz.

§ 345. De *2. pers. plur.* tevens de vorm voor de 2 ps. sg. heeft eveneens zijn uitgang verloren. *t* vinden we slechts na vocaal en na *j*, *w*, *l*, *r*, *n*. Bv. *gij zup* gij zuipt, *sχūf* gij schuift, *sχep* gij schept, enz : *zī·t* gij ziet, *rı·jt* gij rijdt, *snı·jt* snijdt, *zwelt* gij zwelt, *stēlt* gij steelt, *vāt* gij vaart, *wot* gij wordt, *spınt* gij spint.

§ 346. Na *m* ontwikkelde zich een *p* en verscherping van sluitkontonant vinden we bij stammen op *ŋg*. Bv. *gij komp* gij komt, *dwıŋk* gij dwingt, *zıŋk* gij zingt.

§ 347. Deze vormen dienen tevens voor de 2 sg. Wordt de pluralis uitdrukkelijk bedoeld, dan wordt de *t* gehoord, waar ze volgens den regel moest wegvallen. Het pronomen is dan *gılü*. Zie pron. § 327.

§ 348. De *1. en 3. ps pluralis* hebben tot uitgang *ə*. Bv. *zə lıgə* ze liggen, *worə* worden, *drıŋkə* drinken, *snıjə* snijden, *warkə* werken.

§ 349. Imperatief. De Imperatief kent geen uitgang. Voor enkel- en meervoud wordt de gewone stam gebruikt. Vaak wordt de imperatief uitgedrukt door omschrijving met het hulpwerkwoord *motə* mooten. Bv. *warḁk* werk, werkt, *gij mot warkə* je moet werken.

§ 350. Infinitief. *-ə* is het suffix voor de infinitief. Bv. *gēvə* geven, *lōtə* laten, enz.

§ 351. Participium praesens. Dit komt niet voor dan in enkele formeele uitdrukkingen, waar het geheel als adjectief gebruikt wordt. Bv. *levḁnt*, *lēvḁndḁχ* levend, naast *rūrḁnt χūt* roerende goederen, enz.

II. Praeteritum.

§ 352. Indicatief. De uitgangen waren verschillend, al naar de stamvorming sterk was of zwak. Ook nu nog zijn de verba daarnaar in te deelen in sterke en zwakke werkwoorden.

a. Sterk praeteritum. De 1. en 3. sg. heeft de gewone praet. stam zonder uitgang. De 1. en 3. plur. de uitgang *-ə*. Voor de 2. sg. en plur. wordt de vorm van de pluralis gebruikt met de uitgang *-ə*.

b. Zwak praet. Voor alle pers. wordt de uitgang *ḁn* gebruikt in de singularis en in de pluralis.

§ 353. Participium.

a. Sterk particip. De uitgang is *-ə*, met het voorvoegsel *gḁ-*.

b. Zwak particip. Dit wordt eveneens gevormd door het voorvoegsel *gḁ-*. De slot *-t*, die oorspronkelijk deel was van de zwakke praeteritumstam bleef slechts na *i*, *w*, *r*, *l* en is overigens afgevallen.

B. *Stamvorming.*

Praesens.

§ 354. De stam het praesens is de stam van de Infinitief. In de 1. ps. sg. en de 1. en 3. ps. plur., waar de stamvokaal in open lettergreep kwam te staan, is deze verlengd en bleef als zoodanig behouden. In de 3. ps. sg vinden we umlaut van de stamvokaal en verscherping van de sluitkonsonant, ontstaan voor de *i* van de uitgang en voor de dubbele konsonant.

Praeteritum.

§ 355. De verschillende stamvorming — door stamklinkerwijziging (ablaut) of door suffix — is het onderscheidingsbeginsel voor de verba in sterke of zwakke.

A. Sterk praeteritum.

§ 356. De vokaalwisseling (ablaut) van praeteritumstam en praesensstam bleef bestaan, als drager van het gewijzigde begrip.

De vokaalwisseling van het praet. sg. en plur. en van het part. praet. ging meestal verloren, zoodanig, dat of de vokaal van de sing. in de plur. kwam, of in alle vormen de vokaal van het particip., of de vokaal van de plur. in de sing. met behoud van de lange vokaal.

De afwijkingen zullen in onderstaand overzicht der ablautsrijen opgegeven worden.

a. *Ablautende verba.*

§ 357. Ie Ablautsrij.

W. Germ. *ī -aı -i -i.*

Elten-Bergh. *ī·, ı·, ı, -e -e -e.*

Bv. *blī·və* blijven, *bı·tə* bijten, *rı·jə* rijden naast *rıjə*, *snıjə* sneeuwen.

1. Praes. 1. 2. *blı·f*, 3. *blıf*, Praet. *blef, blevə, gə-blevə*. Evenzoo gaan: *drī·və* drijven, *srī·və* schrijven, *zwī·gə* zwijgen, *wī·zə* wijzen, *prī·zə* prijzen, *sχī·nə* schijnen, *krī·gə* krijgen, *vrī·və* wrijven.

2. Praes. 1. 2 *bı·t*, 3. *bıt*, Praet. *bet, betə*; *gəbetə*. Evenzoo gaan: *kī·kə* kijken, *grı·pə* grijpen, *knı·pə* knijpen, *krı·te* krijten, *slı·pə* slijpen, *smı·tə* smijten, *slı·pə* slijpen, *strı·kə* strijken, *wı·kə* wijken, *vəslı·tə* verslijten, *drı·tə* cacare.

3. Praes. 1. *rı·(ı)j*, 2. 3. *rı·(ı)jt*, Praet. *rej*, *rejə*, *gərejə*. Evenzoo gaan *snı·(ı)jə* snijden, *rı·(ı)jə* rijden, *lı·(ı)jə* lijden, *strı·(ı)jə* strijden, *snıjə* sneeuwen.

Aanm. *spıje* spuwen heeft in het praet. *spöj gəspöjə*.

§ 358. IIe Ablautsrij.

W. Germ. *eo*, *iu* -*au* -*u* -*o*.
Elt-Bergh. *ī·*, *ū*, *ǖ*, -*ō* -*ō* -*ō*.
u, *ü*

Bv. *gī·tə* gieten, *bī·jə* bieden, *stūvə* stuiven, *bǖgə* buigen, *zupə* zuipen, *slütə* sluiten.

1. Praes. 1. 2. *gī·t*, 3 *gọt*, Praet. *gōt*, *gōtə gəgōtə*. Evenzoo gaan: *sχī·tə* schieten, *vlī·gə* vliegen, *kī·zə bədrī·gə* bedriegen, *lī·gə* liegen.

Aanm. Met „grammat. wechsel": *vrī·zə* vriezen, *vəlī·zə* verliezen.

2. Praes 1. *bı·j*, 2. 3. *bī·jt*. Praet. *bōj*, *bōjə*, *gəbōje*.

3. Praes. 1. 2. *sχūf*, 3. *sχọf*. Praet. *sχōf*, *sχōvə*, *gəsχōvə*.

Evenzoo gaan: *stūvə* stuiven, *zūgə* zuigen, *snūvə* snui-

ven, *bügə* buigen, *zupə* zuipen, *krupə* kruipen, *slüte* sluiten, *rükə* ruiken.

Aanm. *rükə* heeft in de 3. sg. prs. *rük*.

§ 359. IIIe Ablautsrij.

W. Germ. *ɪ -a -u -u.*
ē -a -u -o.
Elten-Bergh. *ɪ -ȯ -ȯ -ȯ.*
e, a, (o, ö) -o -o -o.

Bv. *a. drɪŋkə* drinken, *zɪŋə* zingen, *spɪnə* spinnen.
b. trekə trekken, *melkə* melken, *sχelə* schelden, *vleχtə* vlechten.

a. 1) Praes. 1. 2. 3. *drɪŋk.* Praet. *dröŋk, dröŋkə, gədröŋkə.* Evenzoo gaan: *zɪŋkə* zinken, *stɪŋkə* stinken, *krɪmpə* krimpen.

2) Praes. 1. *zɪŋ,* 2. 3. *zɪŋk.* Praet. *zöŋ, zöŋə, gəzöŋə.* Evenzoo: *vrɪŋə* wringen, *sprɪŋə* springen, *dwɪŋə* dwingen.

3) Praes. 1. *spɪn,* 2. 3. *spɪnt.* Praet. *spȯn, spȯnə gəspȯnə.* Evenzoo: *bɪnə* binden, *vɪnə* vinden, *wɪnə* winden.

b. 1) Praes. 1. 2. *trek*, 3. *trɪk.* Praet *trok*, *trokə*, *gətrokə.* Evenzoo gaat: *helpə* helpen.

2) Praes. 1. 2. 3. *melək.* Praet. *molək, molkə, gəmolkə.*

3) Praes. 1. *sχel,* 2. 3. *sχelt.* Praet. *sχol, sχolə, gəsχolə.* Evenzoo: *zwelə* zwellen.

Aanm. *kwelə* heeft een zwak praeteritum.

§ 360. IVe Ablautsrij.

W. Germ. *e -a -ā -o.*
Elten-Bergh. *ē -ō -ō -ō.*

Bv. *brēkə* breken.

Praes. 1. 2. *brēk*, 3. *brɪk.* Praet. *brōk*, *brōkə*, *gəbrōkə.* Eveneens gaan: *sχērə* scheren, *stēlə* stelen, *wēgə* wegen.

Aanm. 1. *nēmə* heeft in de 3. sg. pr. *nɪmp.* Praet. *nī·m*, *nī·me; gənōmə.*

Aanm. 2. Ook hoort hierbij met afwijkend praesens *komə* komen, 3. sg. pr. *ko̤mp*, praet. *kwam*, *kwī·m*, *kwamə*, *kwī·mə*, *g̥ə̥komə*.

§ 361. Ve Ablautsrij.

W. Germ. *ë* -*a* -*ā* -*ë*.
Elten-Bergh. *ē* -*a* -*a* -*ē*.
ē -*ō* -*ō* -*ō*.

Bv. a. *vrētə* vreten, b. *stēkə* steken.

a. Praes. 1. 2. *vrēt*, 3. *vrɩt*. Praet. *vrat*, *vratə g̥ə̥vrētə*.

Evenzoo gaan: *gēvə* geven, *ētə* eten.

Aanm. 1. Een afwijkend praes. en part. praet. heeft: *zī·n* zien. Praes. 1. *zī·*, 2. *zī·t*, 3. *zo̤t*. Praet. *zaχ*, *zagə*, *gəzī·n*. Zie § 374.

Aanm. 2. Een zwak praet. heeft *mētə* meten, en *ētə* een zwak naast een sterk praeteritum heeft.

Aanm. 3. Met *ɩ* in het praesens (oorspr. *ja* praes.): *zɩtə* zitten, *lɩgə* liggen.

b. Praes. 1. 2. *stek*, 3. *stɩk*. Praet. *stōk*, *stōke*, *g̥ə̥stōkə*.

§ 362. VIe Ablautsrij.

W. Germ. *a* -*ō* -*ō* -*a*.
Elten-Berg. *ā* -*ū* -*ū* -*ā*.

Bv. *drāgə* dragen.

Praes. 1. 2. *drāχ*, 3. *dreχ*. Praet. *drūχ*, *drūgə*, *g̥ə̥drāgə*.

Eveneens met *ō* in het praes.: *slōn* slaan.

Aanm. *grāvə* graven, *vārə* rijden, varen, vormen een zwak praeteritum met sterk part. praet.

Eveneens: *wasə* groeien, wasschen en *bakə* bakken.

b. *Redupliceerende verba.*

§ 363. 1e klasse. W. Germ. *a* -*e* -*e* -*a*.
Elten-Bergh. *a*, *o* -*ī·* -*ī·* -*a*, -*o*.

Bv. *vaŋə* vangen, *valə* vallen, *holə* houden.

a). Praes. 1. *vaŋ*, 2. *vaŋk*, 3. *vɪŋk*, (*veŋk*). Praet. *vī·ŋ*, *vī·ŋə*, *gəvaŋə*.

Evenzoo gaat: *haŋə* hangen.

Aanm. naast praet. *hī·ŋ* komt *hòŋ* voor.

b). Praes. 1. *val*, 2 *valt*, 3. *velt* (*vilt*). Praet. *vī·l*, *vī·lə*, *gəvalə*.

c). Praes. 1. 2. *hol*, 3. *hölt*, *holt*. Praet. *hīl*, *hīlə*, *gəholə*.

§ 363. 2e klasse. W. Germ. *ā* -*ē* -*ē* -*a*.
Elten-Bergh. *ō* -*ī·* -*ī·* -*ō*.

Bv. *lōtə* laten.

Praes. 1. 2. *lōt*, 3. *löt*, *lot*. Praet. *lī·t*, *lī·tə*; *gəlōtə*.
Evenzoo gaat: *slōpə* slapen.

Aanm. *blōzə* blazen, *rōjə* raden, *brōjə* braden vormen een zwak praeteritum.

§ 364. 3e klasse. W. Germ. *ō*, *au* -*eo* -*eo* -*ō*, *au*.
Elten-Bergh *ū*, *ō·* -*ī·* -*ī·* -*ū*, *ō·*.

Bv. *rūpə* roepen; *lōpə* loopen.

a. Praes. 1. 2. *rūp*, 3. *röp*, *rop*. Praet. *rī·p*, *rī·pə* *gərūpə*.

b. Praes. 1. 2. *lō·p*, 3. *löp*, *löp*. Praet. *lī·p*, *lī·pə*; *gəlōpə*.

Aanm. *stō·tə* heeft in het Praet. *stot*, *stotə gəstotə*.

c. *Praet. Praesentia.*

§ 365. 1e Ablautsrij. *wetə* weten.

Praes. sg. 1. 2. 3. *wet*. pl. *wetə*.

Praet. sg. *wòs*, pl. *wòzə*. part. *gəwetə*.

§ 366. 2e Ablautsrij. *dō·gə* deugen.

Praes. sg. 1. 2. *dō·χ*, 3. *döχ*; pl. *dō·gə*.

Praet. wordt zwak gevormd.

§ 367. 3e Ablautsrij. *könə* kunnen, *dörvə* durven.

a. **Praes.** sg. 1. 3. *kan*, 2. *könt*; pl. *könə*.

Praet. sg. 1. 2. 3. *kón*, *kós*; pl. *kónə*, *kózə*, part. *gəkönt*.

b. **Praes.** sg. 1. 2. 3. *dörəf*; pl. *dörvə*.

Praet. sg. 1. 3. *dos*, 2. *dozə*; pl. *dozə*, part. *gədörəf*.

§ 369. 4e Ablautsrij. *zölə* zullen.

Praes. sg. 1. 3. *zal*, 2 *zölt*; pl. *zöle*.

Praet. sg. 1. 3. *zol*, 2. *zolə*; pl. *zolə*, part. *gəzölt*.

§ 370. 5e Ablautsrij. *mōgə*, *magə*, mogen.

Praes. sg. 1. 3. *maχ*, 2. *maχ*, *mō·χ*; pl. *magə*, *mō·gə*.

Praet. sg. 1. 3. *moχ*, 2. *moχtə*; pl. *moχtə*, part. *gəmagə*.

§ 371. 6e Ablautsrij. *motə* moeten.

Praes. sg. 1. 2. 3. *mot*, pl. *motə*.

Praet. sg. 1. 3. *mós*, 2. *mózə*, *mós*; pl. *mózə*, part. *gəmotə*.

d. *Onregelmatige verba.*

§ 372. *dūn* doen.

Proes. 1. *dū*, 2. *dūt*, 3. *dūt*, *dot*; pl. *dūn*.

Praet. 1. 3. *dej*, 2. *dejə*; part. *gədōn*.

§ 373. *gōn* gaan

Praes. 1. *gō*, 2. *gōt*, 3. *gēt*; pl. *gōn*.

Praet. 1. 3. *góŋ*, 2. *góŋə*; pl. *góŋə*, part. *gəgōn*.

Evenzoo gaat: *stōn*, staan.

Aanm. *stōn* gaat naar de VIe Ablautsrij.

§ 374. *zī·n* zien. (Vgl. § 361, aanm.)

Praes. 1. *zī·*, 2. *zī·t*, 3. *zot*; pl. *zī·n*.

Praet. 1. 3. *zaχ*, 2. *zagə*; pl. *zagə*, part. *gəzī·n*.

§ 375. *zon* zijn.

Hiervan komen slechts enkele vormen voor, n.l. de

3. sg. en de 1. en 3. pl. De overige vormen worden aangevuld door die van *bọn* zijn en van *wēzə* wezen. Thans luidt de conjugatie van het verbum substantivum:

Praes. sg. 1 *bọn*, 2 *bönt*, 3 *ıs*; pl. 1 *sọn*, *bọn*, 3 *zọn*.
Praet. sg. 1, 3 *was*, 2 *wazə*; pl. *wazə*, part. *gẓwēs*.

B. Zwak Praeteritum.

§ 376. De zwakke praeteritaal-stam werd gevormd door een *-d*, *-t* suffix. Naar de bindvokaal onderscheidde men drie klassen. Deze onderscheiding heeft alle beteekenis verloren, daar de bindvokaal zonder onderscheid uitgevallen is. Alleen heeft nog waarde voor het inzicht in de tegenwoordige verhoudingen de onderscheiding in verba met en zonder oorspronkelijke bindvokaal. Deze laatste volgen een verschillende ontwikkelingsgang, al naar ze korte of lange stamlettergreep hebben. De langsilbige hebben in het praeteritum geen umlaut; hierdoor ontstaat een afwisseling tusschen de vokaal van het praesens en van het praeteritum. De kortsilbige nemen ook in het praeteritum umlaut aan en vormen dit op dezelfde wijze als de verba met bindvokaal.

a. Verba met bindvokaal in het praeteritum en overige kortsilbige.

§ 377. Het *-d* suffix is verloren gegaan. Voor alle personen is de uitgang *-ẓn* geworden. Het participium heeft *-t* behouden, behalve na *t*, *p*, *k*, *χ*, *f*; na *m* heeft zich een *p* ontwikkeld.

Bv. *mejnə* meenen, *dōpə* doopen, *nūmə* noemen.

a. Praes. 1. *mejn*, 2. 3 *mejnt; mejnə.*
Praet sg. en pl. *mejnẓn;* part. *gẓmejnt.*

b. Praes. 1. 2. 3. *dōp; dōpə.*
Praet. sg. en plur. *dōpn̥; part.* *gədō·p.*

c. Praes. 1. *nūm*, 2. 3. *nūmp; nūmə.*
Praet. sg. en plur. *nūmn̥;* part. *gənūmp.*

Evenzoo gaan:

§ 378. 1) met bindvokaal: *hö·rə* hooren, *tērə* teeren, *lē·rə* leeren, *dejlə* deelen, *mejnə* meenen, *kenə* kennen, *zıχ bējə*, bidden, *nējə* naaien, *sχepə* scheppen, *sχarpə* scherpen, *grūtə* groeten, *jökə* jeuken, *mākə* maken, *twı·fl̥ə* twijfelen.

Aanm. Een sterk praeteritum vormt:
wī·zə wijzen, *wes*, *wezə; gəwezə.*
vrōgə vragen heeft, *vrūχ*, *vrūgə; gəvrōχ.*
zegə zeggen, *zej*, *zejə; gəzejt.*
hebə hebben, *hat*, *har*, *hadə*, *harə*; *gəhat.*
mākə maken, *mī·k* naast *mākn̥*, *mī·kə*; *gəmāk.*

§ 379. Overige kortsilbige: *bö·rə* beuren, *vətelə* vertellen, *stēlə* stelen, *spūlə* spoelen, *vūlə* voelen, *kenə* kennen, *sχọdə* schudden, *zetə* zetten.

Aanm. *plökə* is geheel in de sterke overgegaan: praet. *plok*, *plokə; gəplokə.*

b. Verba zonder bindvokaal in het praeteritum.

§ 380. Hiertoe behooren:

Enkel langsilbige: *zūkə* zoeken, *deŋkə* denken, *breŋə* brengen, *kō·pə* koopen, *dọŋkə* dunken.

zūkə zoeken, Praet. *zoχ*, *zoχtə;* part. *gəzoχ.*
deŋkə denken, — *daχ*, *daχtə;* — *gədaχ.*
dọŋkə dunken, — *doχ* ;
kō·pə koopen, — *koχ*, *koχtə;* — *gəkoχ.*

IV. WOORDENLIJST.

(De cijfers achter de woorden geven de paragrafen in de grammatica aan).

Af, af, van 60, 189, 280.

afbrēkə, afbreken 131.

afnēmə, afnemen 131.

afsχērə, afscheren 131.

afsnı·jə, afsnijden 131.

aftrekə, aftrekken 131.

aχ, acht, telwoord 150, 233, 325.

aχ, zorg, *nēmòwınaχ*, neem je in acht.

aχtər, achter 141, 324.

akər, akker m. 222, 284.

aks, bijl m. 143.

al, *alə*, alle 61. aanm. 2.

alərmōl, allemaal 61. aanm. 2.

alens, eender, gelijk.

ampər, bijna, nauwelijks.

an, *ān*, aan, voorz. en bijw. In samenstellingen alleen *ān*.

andər, ander 140, 206.

andət, bijw. het tweede 60.

antwō·ət, antwoord n. 133.

apəl, appel m. 60, 184, 276, 284.

arəbeȷt, arbeid m. 60, 210.

arəχ, erg 175, 227, 277, 280.

arəm, arm, adj. m. 175, 276. arm, subst. m. 277, 317.

arəmūt, armoede 104.

arət, erwt m. In de pluralis *arətə* naast *ātə* 60, 62.

arvə, erven 188.

as, als, voegw. 60, 167.

as, asch f. 221.

as, as m. (van een wagen).

Ādəχ, aardig 206.

ādəl, adel m. 61.
ādə, aarden, gewennen, gewoon worden
āk, aak m. 61.
ālt, aalt, mestwater f. 61.
āmbelt, aanbeeld n. 132, 180.
āndūn, aandoen 132.
āngōn, aangaan, bij iemand aan huis gaan, inloopen. 132.
ānholdə, aanhouden, opfokken van vee 132.
ānprōtə, aanpraten, opdringen 132.
ānsprēkə, aanspreken 132.
ānvaŋə, aanvangen, beginnen 132.
ānzī·n, aanzien, bezien 132.
āp, aap 143, 316.
āpərəχ, aanstellerig.
āpərij, aanstellerigheid m.
āt, aard m. 62, 210, 268.
ātə, erwten. Zie *arət.*

Bak, bak m.
bal, bal m. 315, 316
baldōdəχ, baldadig.
baləχ, buik, maag m. 60, 167, 185.
balkən, balk, zoldering boven de deel. *optən balkən* op de balkzoldering 313, 317.
bandəl, hoepel m.
bantrēkəl, kwajongen m.
barəχ, berg, hooiberg m, 75, 185, 227, 255, 277, 316.
barəm, berm m.
bargə, bergen 75, 171, 255,
bas, barst, schors, huid m.
bats, brutaal, overmoedig.
bats, soort spade f.
bānəs, uitroep bij het knikkerspel, geeft het recht, 'n rechte lijn (baan) beschrijvende, zich aan de overkant te plaatsen.
bāt, baard m. 62, 177, 185, 210, 268.
bədısələ, in orde brengen
bədrī·gə, bedriegen 125, 135, 226, 358.
bədrī·gər, bedrieger m. 140.
bədrūf, bedroefd, adj.; zeer, erg, als adv. 104, 135.
bədūn, bevuilen 135.
bəgınə, beginnen 135.
bəgrefənis, begrafenis.
bəgrı·pə, begrijpen 135.
bəlabərə, beetnemen.
bəlazərə, beetnemen.
bənol, begrip, verstand n.
bəsefə, beseffen 192, 284.
bəsχejt, bescheid.
bəsprēkə, bespreken.

bə̥stējə, besteden; in de kost doen 135.
bə̥tün̥, schaars 135.
bə̥valə, bevallen 135.
bə̥zī·n, bezien 135.
bə̥zörgə, bezorgen 135.
bek, bek m.
belkə, huilen 166
ben, mand f. 72.
benzə, drukte, lawaai maken
berə̥k, berk m.
besə̥m, bezem 72, 178, 217, 317.
bes, best 196 aanm., 299.
bet, bed m. 147, 148, 210.
betstēj, bedstêe f.
bējə zɪχ, bidden (in het gebed) 73, 185, 204, 207, 210, 302, 378.
bēkə̥r, beker 73, 219.
bēs, bes 68, 316.
bētə̥r, beter 68, 185, 263.
bē·n, been n. 115.
bē·ə̥r, beer, mannetjes varken m.
bē·s, beest, koe n.
bē·və, beven.
bɪdə, bidden, smeeken 208.
bɪj, bij, subst. f.
bɪj, bij, voorz
bɪnə, binnen 78, 180.
bɪnə, binden 207, 359.
bɪjkomə, bijkomen 135.
bɪjsprin̥ə, bijspringen 135.
bɪtə̥r, bitter 197, 284.
bɪzə̥kə, hard loopen.
bɪ·tə, bijten 99, 185, 212, 357.
bī·jə, bieden 125, 358.
bī·zə, biezen, helm 215.
blat, blad n. 205, 318.
blāχ, klein kind m. en n.
blājə, bladeren plukken 204.
blek, blik n.
blek-ēə̥s, doorgereden aars 69, 72, 269.
blē·k, bleek 115.
blɪnt, blind, adj. 141.
blɪnt, *plɪnt*, houten bord n.
blɪ̄·və, blijven 98, 357.
blōə̥r, blaar m. 92, 166, 174, 185, 205, 316.
blōu̥w, blauw 95, 96.
blōzə, blazen 215, 363.
blöd, kinderen.
blöjə, bloeien, van bloemdragende boomen en van den donder gezegd 106.
blöə̥rkop, koe met witte kop.
blö·j, bloode 209.
blūm, bloem m. 104, 150, 181. aanm. 3, 273, 316.
blūsə̥m, bloesem 217.
blūt, bloed 104.

blǖjə, bloeien, van bloemen 154, 294.

blǖmkẹs, bloempjes 105.

bos, barst. (subst.) 83, 199.

bos, ledig, zonder (adj. alleen praedicatief gebruikt).

bot, bord n. 198.

botẹr, boter f. 80.

boụwə, bouwen, ploegen 114.

boụwt, oogst m.

bōχ, boog m. 86.

bōj, bode m. 86, 209, 265, 308, 316.

bōm, bodem m. 86, 205.

bōẹr, boor.

bōvə, boven 86, 265, 324.

böjzə hard loopen.

börəχ, borg m. 83, 250.

bös, borst f. 82.

bösẹl, borstel m. 82, 196 aanm. 242, 299.

bȯχ, bocht m.

bȯχ, bocht, slecht goed n.

bȯks, broek f.

bȯksə, schieten bij een bruiloft.

bȯl, stier m. 258.

bȯnt, bont 88.

bȯŋẹt, boomgaard m. 178 aanm.

bȯs, bosch m. 88.

bȯt, bot n. 88.

bō·m, boom m. 120, 315.

bō·n, boon m.

bō·tsχap, boodschap f. 147, 316.

bọ̈kə bukken 89, 243.

bọ̈lt, heuvel m.

bọ̈s, bus f.

bȫ·gẹl, beugel m. 226.

bȫ·rə, beuren, tillen, ontvangen 173, 379.

bȫ·ẹt, beurt

brāk, braak, adj. niet bebouwd. subst. f. bouwvallig huis 61.

breŋə, brengen 181 aanm. 212, 224, 275, 298, 380.

bret, bord, van planken.

bretə, breedte f. 118, 201, 274.

brēkə, breken 78, 137, 252, 360.

brē·t, breed 115.

brij, brij m. 102.

brī·f, brief m. 97.

brok, brok m. 80, 82.

brōjə, braden 92, 169, 204, 363.

brök, breuk 147, 148.

*bröksk*ə, brokje n. 82.

brȯn, bron 88.

brō·t, brood 120.

brọ̈χ, brug f. 89, 223, 316.

brọ̈lẹf, bruiloft f. 89, 194 aanm. 243.

brǫməl, braambes m. 76, 259.
brus, schuim 110, 185.
brūk, broekland n. 104, 169.
brūn, bruin.
brūt, bruid f. 112, 210, 246.
brūjə, broeden 105.
brūər, broeder m. 205, 300.
buk, buik m. 110.
bul, menigte, hoop f. *ən hē·ləbul* een heele hoop.
būk, boek n. 104, 149, 315.
būtə, buiten 112, 135, 246, 324.
būgə, buigen 86, 111, 247, 358.
būk, beuk m. 105.
būkəl, beukenoot 317.
būl, buidel m. 111, 167, 205, 300.
būət, buurt f. 111, 177, 201 aanm.
būtə, aanblazen, van vuur gezegd 185, 195.

Dadə, derde 172, 206, 289, 291, 326.
daχ, dag m. 61, 141, 202, 262, 316, 319.
dak, dak n. 60, 202, 219.
dam, nest m. van een varken gezegd.
damp, rook, wasem, damp m. 60, 183.
daŋk, dank 219.
darəp, dorp n. 175, 277.
darəm, darm m. 149, 315, 316.
das, das, halsdoek m. 234.
dāχs, dagelijks, overdag 312.
dejlə, deelen 116, 378.
dekə, dekken 67, 240.
del, laagte in het land m.
dempəχ, kortademig.
den, die 151, 330, 331.
den, denneboom m.
deŋkə, denken 67, 144, 181 aanm. 212, 219, 275, 298, 380.
dēl, deel m. 73.
dıχ, dicht 103.
dısə, deze 77, 217, 333.
dısəl, disselboom m. 103, 275.
dısələ, twisten.
dē·gər, door en door.
dē·χ, deeg 115, 227.
dē·l, deel, menigte, hoop m. *ən hē·ləndē·l* een heele hoop 115.
dē·ən, deerne, meisje f. 317.
dı·k, dijk m. 202.
dī·f, dief m. 125, 143, 145, 202, 316.

dum, duim m. 150.
düde̥le̥k, duidelijk 202.
düste̥r, duister 129.
dūf, duif m. 109, 144, 189, 316.
dūk, doek m. 104, 202.
dūn, doen. Zelfstandig- en hulpwerkw. Van doen wordt een zeer ruim gebruik gemaakt; het heeft soms de beteekenis overgenomen van het werkwoord waarbij het gebruikt werd, b.v. schelen, geven 104, 181, 372.
dūe̥r, duur 128, 174, 202.
dūve̥l, duivel m. 143, 188, 279, 317.
dwas, dwars
dweje̥l, dweil m. 230.
dwɪŋə, dwingen 78, 182, 225, 359.

Efə, even (adv.), glad (adj.), 191, 276.
efke̥s, eventjes 72, 191.
eχ, echt 118, 194, 195 aanm. 230.
ej, ei n. 119, 318.
ejge̥s, zelf 116.
ejk, eik m. 116.
ejsə, eischen 216.
el, el, lengtemaat 72.
ele̥bōχ, elleboog m. 72.
ele̥f, elf 325.
els, els m.
eme̥r, emmer m. 140, 178, 187, 286.
emp, mier m. 178, 200, 305.
ent, eend m.; einde n 67, 147, 181, 197, 316.
eŋ, eng, nauw 67, 182, 224.
eŋe̥l, engel m. 67, 143.
eŋke̥l, enkel, alleen 180.
eŋke̥lt, zoo nu en dan.
eŋks, angst m. 67, 181, 198, 218, 225, 240, 292, 302.
ere̥ns, ernst 143.
este̥r, estrik 216.
etgrūn, etgroen n.

Ēk, azijn m 68.
ēe̥pe̥l, aardappel m. 173, 317.
ērə, aarden 172 aanm., 206 aanm., 289.
ēe̥t, aarde, grond f. 74, 177, 310.
ētə, eten 195, 361.
eve̥nolde̥r, iemand van gelijke leeftijd.

Ē·lent, ellende m.
ē·n, een 325.
ē·t, eed m. 115, 203, 210.

ē·zęl, ezel m. 142.

Ik, ik 327.
ımbūdęl, inboedel m.
ıŋk, inkt m. 70, 251.

I·mkə, krekel n.
ı·mphempkə, krekel n.
ı·s, ijs 99 n

Ī·dęr, ieder 140, 205 aanm, 336.
ī·ęlans, inlandsch 228 aanm.
ī·ęs, eerst 142.
ī·stə, eerste 173.
ī·zęr, ijzer n. 98, 140.
ī·zęrə, ijzeren 142.

Fasęlōvęt, vastenavond 190 aanm., 195 aanm., 281, 299.
fel, heftig.
fıkęs, vingers.
fıks, aanroepingsnaam van een keeshond.
fı·lt, fielt m.
fı·męlə, beuzelen.
fı·t, fijt, zweer f.
fī·n, fijn.
fī·s vies, ergens vies van.
flarə, flarden 172, 206 aanm., 289.

flenskə, dunne pannekoek.
fles, flesch f.
flıŋk, flink 190 aanm.
flıtsębōχ, boog.
flōų^w, flauw 163, 190 aanm., 281.
flup, varkensblaas f.
fō·s, poreus, voos.
frıs, frisch 190 aanm, 281.
fr̥ostęręχ, kouwelijk 89, 169, 190 aanm.
fustə, heimelijk iets geven, toestoppen.
futęrə, foeteren.

Galęχ, galg, bretel 226.
garęf, garf f. 164, 189, 277.
gas, ranzig.
gat, gat n. 60, 68, 318.
gān, garen n. 62.
gār, gaar 61, 165, 174.
gębētęrə, beter maken 136.
gębö·rə, gebeuren 140, 177.
gębrükə, gebruiken 112, 155.
gędolt, geduld 89.
gęlüt, geluid 112.
gęmē·n, *gęmejn*, gemeen 136.
gęmejnt, gemeente f. 201 aanm.
gęmūt, gemoed f. 136.
gęnēzə, genezen 136.
gęnī·tə, genieten.

gęnot voordeel n. 80, 197.
gęnòχ, genoeg 107, 136.
gęrιχ, gerecht, rechtbank n. 77, 252.
gęstιχ, gesticht n. 194.
gętügə, getuige 128.
gęvāər, voertuig n.
gęvōęr, gevaar n. 92.
gęvūl, gevoel n. 105.
gęwār, gewaar 61.
gęwelt, geweld n. 64, aanm. 256.
gęwιχ, gewicht n 77.
gęwǫlęf, gewelf n. 136.
gęwō·n, gewoon 90.
gęzιχ, gezicht n. 77, 252.
gejsəl, geesel m.
gek, gek.
gelęχ, geelachtig, bleek 72, 167, 226
gelęp, weelderig, groen, bronstig 72, 167, 183, 226.
gelt, geld n. 197.
geŋ̨lə, heen en weer loopen 182.
ges, gist f.
gēf, gaaf 93, 189.
gēl, geel 73, 165, 167, 323.
gēęn, gaarne 74, 269.
gēvə, geven 73, 78, 143, 181, aanm. 3, 212, 263, 361.
gē·ęr, geer 115.
gij, gij, jij 102, 327.
gιn, geen 336.
gē·s, geest 115.
gι·sęl, schraal
gī·rə, geeren 117.
gī·tə, gieten 86, 125, 358.
glas, glas n. 152, 315, 316.
glιjə, *glι·jə*, glijden 100.
gloųʷ, helder uit de oogen ziende.
glōjə, doen gloeien 106.
glō·və, gelooven 91, 121, 136, 142.
glupęręχ, gluiperig.
glūt, gloed m. 104.
glūjə, gloeien (intrans.) 154, 166, 294.
golt, goud n. 80, 210, 226.
göps, een handvol f.
gōn, gaan 373.
gō·ęr, vuil 120.
gǫldə, gulden 89.
gǫnə, gunnen 89.
gǫnə, gindsche 76, 153 aanm. 180, 226, 259.
gǫnt, *gǫntęt*, ginds 153 aanm. 259.
gǫnzə, afgunstig kijken.
graf, graf n. 60.
grāf, sloot f. 61.
grāχ, graag, gaarne 61.

grāvə, graven 61, 188, 262, 362.
gres, gras n. 218.
grıŋ, gering, 136.
grınt, grint n.
grısəltjə, 'n klein beetje.
grı·pə, grijpen 99, 183, 212, 302, 357.
grı·s, grijs 99.
grī·nə, huilen 169, 180.
grof, grof 136.
grōf, graaf 193 m.
grötə, grootte 122, 201, 274.
grònt, grond f. 88.
grō·t, groot 120, 226.
grǫnzəl, grendel f.
grūs, dichte graslaag f. 104, 169.
grūtə, groeten 378.
grūzəl, rilling f. 109.
grūjə, groeien 207.
grūn, groen 105, 181.
gūnzədag, woensdag.
gūt, goed 104, 146, 204, 307.

Haləf, half 167.
halfsχejt, helft f.
haləm, halm m. 167, 228.
hals, hals m. 167, 228.
hant, hand f. 148, 181, 206, 210, 287.
haŋə, hangen 67, 182, 303, 362.
harəfs, herfst m. 175, 189.
harək, hark f.
hat, hard adj. 60, 62 aanm. 1, 176, 268, 255, 291.
hat, hart, subst. m. 74 aanm. 2, 176.
hām, haam m. 61.
hāmər, hamer m. 61, 174.
hān, haan m. 61, 150.
hānhöltər, hanebalken.
hārə, scherpen, van zeis of zicht.
hārō·k, veendamp.
hās, haas m. 61.
hāt, haat 62, 228.
hāvər, haver m. 61, 276.
hebə, hebben 67, 186, 208 aanm., 284, 309, 378.
hebərəχ, hebzuchtig.
hefə, heffen 192.
heχ, haag 227.
heχtə, hechten; zwaar ademhalen.
hej, heide f. 116.
hejdə, heiden m. 203.
hejləχ, heilig 140.
hejt, heet 116, 248.
hejtə, heeten 116.
hekə, hek n. 67, 155, 240.

heks, heks. Scheldnaam nog, voor mannen en vrouwen.
helᶢf, helft f. 67, 189, 228.
helᶢχ, heilig.
helpə, helpen 72, 78, 359.
heltᶢr, halster m.
hemə, hebben. Zie *hebə* 67, 186 aanm.
hemp, hemd n. 67, 206, 211.
hen, heen.
henəklēt, hennekleed, doodskleed.
het, hert 72, 74 aanm. 1, 143, 172, 279, 291.
hetə, hitte 118, 228, 274.
hets, hitte 72.
hēᶢt, haard m. 74, 269.
hēvᶢχ, zwaar.
hē·mᶢl, hemel m. 142.
hıj, hij 76, 102, 328.
hıŋkə, hinken 78.
hıŋks, hengst m. 70, 225, 292.
hī·s, heesch 218, 228.
hī·t, hei n. 117, 253.
hof, hof m. 80, 193, 244.
hol, hol 80, 81 aanm.
holə, houden 64, 207, 362.
holt, hout n. 80.
hor, grintzeef f. 174.
hot, oogenblik.
hot en hēr, hierheen en daarheen, heen en weer, zoo zoo.
houwə, houwen 123.
hōk, haak m.
hōᶢr, haar n. 92, 174.
hōs, hoos, kous, sok 86, 218, 228, 265.
höχtə, hoogte f. 317.
höjᶢl, mand m.
höj, hooi n. 124.
höjə, hooien 124.
hòmp, brok m. 88.
hòndᶢt, honderd 88.
hònᶢχ, honing m. 88, 140, 180, 224 aanm. 2.
hònt, hond m. 88.
hòŋᶢr, honger m. 88, 276.
hòŋk, huis. Alleen gebruikt in: *van hòŋk* van huis.
hō·ᶢn, hoorn n. 84, 85, 228, 245.
ho̤k, hoedanig 158 aanm. 167, 296.
ho̤lᶢp, hulp f. 89, 228.
ho̤tsᶢlə in *lōpənho̤tsᶢlə* loop rond (loop heen, hutselen).
hȫf, hoofd 121, 142, 279.
hȫ·rə, hooren, passen, betamen 121, 140, 142, 173, 177, 207, 378.
hu, *hū*, hoe 159, 295.
hūf, hoef m. 104.

hūstə, hoesten 159, 195, 216, 295.
hūt, hoed m. 104.
hūs, huis n. 110 aanm. 145.
hūjə, hoeden 105, 155, 204, 228, 307.
hūndȩr, hoenders 306, 318.

Jaχ, haast m.
jak, jak n.
jāgə, jagen 153, 226.
jökə, jeuken 153, 155, 212, 378.
jöt, jood.
jō, ja 153.
jōmȩr, jammer 92, 153, 273, 276.
jōȩr, jaar n. 92, 153, 319.
jòŋ, jong, adj. naast *jòŋk*, 153, 224, 280, 303, 322.
jòŋk, jong, subst. n. 224 aanm. 1.

Kadī·zə, smullen.
kalȩf, kalf n. 167, 318.
kalȩk, kalk f. 219, 277.
kalȩm, kalm 276.
kant, kant 316.
kap, kap; pet f.
kar, kar f. 174.
kasχȩnādə, opschik, drukte.
kastȩrmenȩkə, oud 15-centstuk.
kāl, kaal 61, 165.
kām, kam t. 63, 178, 187, 219, 272.
kāt, kaart f. 268.
kātȩr, kater 140.
kejmə, kammen 68 aanm. 187, 286.
kejzȩr, keizer 143.
kelȩk, kelk f. 142.
kelt, koude f. 64 aanm. 67, 256.
kerȩk, kerk f. 142.
kenə, kennen 172, 180, 210, 378.
kenə, karnen, 291.
kes, kers 176, 216.
kesmȩs, kerstmis 172.
kewə, kauwen 210, 302.
kēȩl, kerel 73 m.
kērə, vegen 68.
kēȩs, kaars 74.
kēs, kaas 93, 316.
kētȩl, ketel f. 68, 142, 279, 317.
kınt, kind n. 78, 219, 318.
kı·n, kiem 99, 219.
kı·pȩχ, vlug, levendig.
kī·kə, kijken 98, 212, 302, 357.
kī·ȩr, keer 117.
kī·rə, keeren 117, 125.

kī·zə, kiezen 358.
klam, vochtig.
klejn, klein 306.
klē·ẹr, kleeren 318.
klē·vər, klaver f. 115, 166.
klık, keep.
klıkspōn, klikspaan.
klımə, klimmen 187.
klodẹr, kluit.
klopə, kloppen 80.
klōlutẹr, louter 110.
klōẹr, klaar 92 aanm.
klōu̯ʷ, klauw m. 96.
klômp, klomp 88.
klo̤ŋẹl, vod.
knats, helemaal.
kneχ, knecht 72, 179, 316.
knetẹr, door en door, helemaal.
knējə, kneden 73, 219.
knıj, knie n. 126.
knıpsə, meisjesspel met spelden
knop, knop f.
knolrābı·, koolraap.
knökẹl, knokkel 82.
kno̤p, knoop f. 89.
kno̤pẹl, knuppel f. 89.
knūvə, kluiven 188.
kolt, koud 64, 256.
komə, komen 89, 178, 360.
kos, kost f. 80.
kostə, kosten 80, 216, 219.
kōkẹr, koker f. 143.
kōpẹr, koper 86, 276.
kökə, keuken f. 82, 142.
könə, kunnen 367.
könẹŋ, koning m. 182.
köpkə, kopje n. 82.
körẹf, korf f. 83, 250.
kös, korst f. 82.
köt, kort 83, 250.
kötẹrẹχ, bekrompen, armoedig.
kō·gẹl, kogel f. 90.
kō·l, kool f. 120.
kō·ẹn, koorn 84, 85, 177, 270, 310.
kō·pə, koopen 183 aanm. 194, 275, 380.
ko̤ndẹgə, opzeggen, dienst opzeggen 89, 180.
ko̤sə, kussen 217, 284.
kraχ, kracht 195, 198.
kramp, kramp f. 60, 63, 183.
kraŋ, averechts.
krāχ, kraag f. 61, 194.
krākə, kraken 219.
krek, juist, precies.
krēj, kraai 93, 169, 241, 316.
krējə, kraaien 93, 154.
krē·gẹl, opgewekt, levendig 79, 264.
krımpə, krimpen, 359.

krıŋ̥, kring 78.
krıp, krip 186, 280.
krı·tə, krijten 99, 357.
krī·gə, krijgen, ontvangen, 357.
krop, krop f. 184.
kröpə̥l, kreupel 82.
krȯm, krom 187.
krō·n, kroon f. 108.
kruk, kruik f. 110.
krupə, kruipen 110, 358.
krūlə, rondwentelend een nest maken.
krūt, kruit; kruid 110 aanm.
kus, koest, stil.
kūkə, kuiken n. 129, 142, 181, 297.
kūp, kuip f. 110 aanm.
kūt, kuit (lichaamsdeel).
kūtə̥t, kuit (van visch).
kū, koe f. 104.
kūk, koek f. 104.
kūl, kuil f. 104, 219.
kwelə, kwellen 168, 284, 359.
kwetə̥r, beurs 158.
kwets, pruim.
kwezə̥l, kwezel 205 aanm. 3.
kwı·k, levendig, opgewekt
kwōl, kwaal f. 144, 316.

Laχə, lachen 231, 284.
lam, lam, adj. 63
lant, land n. 60.
laŋ̥, *laŋ̥k*, lang 166, 182, 224, 280.
laŋə, geven.
lapə, klaarspelen.
lapə, hoog spelen.
lāj, lade f. 61, 209, 262.
lām, lam adj. 61, 63, 286.
lam, lam, subst. n. 61, 63, 272, 286.
legə, leggen 226 aanm.
lej, lei f. 119.
lekə, lekken 72, 222.
lekə, likken.
lentə, lente f. 67.
leŋ̥tə, lengte f. 201.
les, *lets*, laatst (adj. en adv.) 196 aanm. 166, 199, 299, 302.
lestə̥t, laatst (adv.) 195 aanm. 299, 302.
lēχ, leeg 73.
lēχ, laag 93, 227, 280.
lēχtə, laagte f. 317.
lēpə̥l, lepel f 68.
lēə̥r, leer 73, 205.
lēvə, leven 73, 207, 212.
lēzə, lezen 73, 212, 215, 283.
lē·jə, ledematen 79.
lē·m, leem 115.
lē·ə̥r, ladder f. 205.

lē·s, leest f. 115.
lē·rə, leeren 378.
lē·t, leed 210.
lıgə, liggen 78, 223, 361.
lıχ, licht 103, 127, 275.
lıχām, lichaam n.
lıt, lid; deksel 78, 148, 151, 204.
lı·f, lijf n. 99.
lı·jə, lijden 357.
lı·k, lijk n.
lı·m, lijm f. 99.
lı·pə, huilen.
lı·s, lijst f. 99.
lī·gə, liegen 125, 358.
lī·n, lijn f.
lī·və̥r, liever 144.
lok, gat n. 80.
los, los 122.
lōtə, laten 92, 97, 363.
lōu̯ʷ, lauw 96, 163.
lòχ, lucht f. 88, 194, 199.
lòŋ, long f. 88.
lòzī·rə, logeeren.
lō·f, loof n. 120.
lō·k, uien n. 120, 219.
lō·pə, loopen 120, 140, 181 aanm. 3, 212, 229, 364.
lo̤bə, castrare 89, 186.
lo̤χ, lantaarn f. 130, 275.
lo̤j, lui, lieden 166.
lȫ·gə, leugen 91.
lȫ·pə, houten emmer.
lüjə, luiden 112.
lüstə̥rə, luisteren 112.
lūdə̥r, boos wijf n. 104, 205 aanm.
lūrə, loeren 109, 170.

Magə, mogen 370.
makūt, uitvlucht.
man, man.
maŋə̥s, ondertusschen, al vast.
margə, morgen f. 319.
marə̥χ, merg n. 178.
marə̥jou̯wə, huilen.
mat, mat.
māgə̥r, mager.
māχ, maag f. 178.
mākə, maken 143, 378.
mālə, malen 61, 166.
mānə, manen, aandringen om te betalen.
mə̥n, men 336.
mejnə, meenen 116, 155, 377.
mejstə̥rsə, vrouw van de meester f.
mejt, meid f. 203, 210, 226 aanm.
mejzūntjə, madeliefje
meˡə̥k, melk f. 167, 219.
melkə, melken 80, 166, 212, 359.

melkət, hom. *kütət* kuit.
mem, tepel f. 67.
menəχ, menig 336.
meŋə, mengen 67.
mējə, maaien 154.
mēl, meel 73, 165.
mētə, meten.
mētjə, meisje n.
mē·ps, tenger, teer.
mıdəχ, middag f. Zie *mırəχ* 208 aanm.
mıdə, midden 208, 324.
mıləsı·nə, medicijnen.
mındər, minder 306.
mıns, mensch m. 70, 178, 218, 221, 304.
mırəχ, middag f. 309.
mıs, mest 77.
mısə, missen 217.
mı·t, mijt f.
mı·tərəχ, klein; niet lekker.
mī·rə, zeuren.
moldər, malder 276, 319.
motə, moeten 371.
motrēgə, stofregen.
mouʷ, mouw f. 123.
mōl, maal 167.
mōl, koe, die voor de eerste keer melk is, 92.
mōnt, maand f. 92, 143, 319.
mōt, maat 92, 197.
mōtəχ, matig 142.
möl, molen f. 82.
möldər, molenaar.
möf, mof 88.
möjtə, moeite f. 107.
möt, mist f.
mö·ər, wijfjeskonijn 104, 205.
mö·j, mooi 144.
moχ, mug 89, 178, 223, 316.
mol, stofzand 89.
moməlǝ, eten, zooals iemand die geen tanden heeft.
mondəχ, meerderjarig 89.
mos, musch 221.
mot, mud 89, 319.
mö·gə, mogen, naast *magə*.
müdər, moeder f. 104, 205 aanm.
müs, gestampte kool n.

Naχ, nacht 60, 141, 233, 279.
naləs, niet geheel, b.v. bij het knikkerspel in: *naləs aləs*.
nap, schotel 184.
nat, nat 60.
nāf, naaf f.
nākət, naakt 61, 140.
nām, naam 179, 181 aanm. 3.
nāvəl, navel.
nes, nest 72.

nezdȫle̥kə, laatste jong uit het nest.
net, net n. 316.
nēf, neef m. 193.
nēge̥l, nagel, spijker 68, 179, 226.
nējə, naaien 154, 378.
nēmə, nemen 73, 78, 143, 151, 179, 200, 360.
nēre̥χ, naarstig (in het eten).
nēvə, naast 134.
nē·gə, negen 79, 143, 264.
nē·j, neen 115, 138.
nē·e̥r, neer 205.
nē·e̥tə, laagte 201.
nɪχ, nicht f. 194.
nij, nieuw 126.
nijsgī·re̥χ, nieuwsgierig.
nɪks, niets 336.
nɪ·ts, vurig.
nī·t, niet 125, 138.
nörge̥s, nergens 181 aanm. 2.
nöt, noot.
nōe̥de̥r, nader.
nōlt, naald f. 92, 179, 210, 288.
nōs, naast.
nōt, naad f. 92, 179.
nōu̯ʷ, nauw 95, 96, 163.
nǫt, nut n. 89.
nǫtsə, nut aanbrengen 89.
nō·t, nood m. 120.
nō·de̥χ, noodig 91, 121, 245.
nȫ·s, neus f. 91.
nus, noest.
nūmə, noemen 178, 211, 273, 305, 377.
nūrə, opzwellen, van uiers.

Olt, oud 64, 146, 210, 256, 278, 320, 321.
op, op 184.
ophöke̥s, uitroep bij het knikkeren, geeft het recht de knikker hooger te stellen.
os, os 80, 232, 234.

Ōlɪ·, olie m. 86, 108 aanm.
ōlɪ·bēs, aalbes.
ōe̥r, ader 92, 174, 205, 300, 316.
ōse̥m, adem m. 92, 205 aanm. 3, 276.
ōvə, oven m. 86, 317.
ōve̥r, over 86, 140, 279.
ōve̥t, avond 181 aanm. 2, 188, 297.

Öjve̥r, ooievaar m.
örge̥l, orgel m. 83, 250.
örge̥s, ergens 181 aanm. 2.

Ȯnde̥r, onder 88, 324.
ȯntarvə, onterven 133.
ȯntfaŋə, ontvangen 133.

ònt𝜒eldə, ontgelden 133.
ònthejt, bevel, verlof 116.
ònzəkə𝜒, vuil, niet frisch
òŋəl, vet, rundvet m.

Ō·𝜒, oog 120, 144, 316.
ō·ər, oor 143, 144.
ō·skūkə, uilskuiken.
ō·ət, oort, 1/5 liter n.

ǫm, om 89, 178, 187, 259.
ǫmər, altijd, immer 76, 259.

Ō·j, onderdanig, koest.

Pa𝜒, pacht f. 198, 233
pak, pak n.
pat, pad n.
pekəl, pekel f.
pepəl, populier 67, 143, 183, 279.
pes, pest f.
pēər, peer.
pēət, paard n. 69.
pıkəldrōt, prikdraad.
pın, pin.
pıŋələ, afdingen.
pıps, pip, vogelziekte f.
pı·n, pijn 99, 144.
pī·p, pijp f. 98.
pī·rōtər𝜒, wormstekig.
plaŋk, plank f. 181.
plant, plant f. 60.
plejstər, pleister.
plı𝜒, plicht 77, 183, 252.
plǫkə, plukken 379.
plō·j, plooi.
plū𝜒, ploeg f. 166, 183.
plūm, pluim.
porək, klein exemplaar.
pōl, paal m. 92, 94, 244.
pōsə, paschen 92 aanm., 183.
pōtə, pooten 86.
pōlf, peluw f.
pófə, borgen.
pókəl, bochel.
pólvər, kruit n. 81.
pómp, pomp f.
pónt, pond n. 88.
pǫndərə, op 't gevoel wegen.
pǫnt, punt f.
pǫt, put f.
prəbī·rə, probeeren 117.
prī·stər, priester m. 195.
prī·zə, prijzen 97, 169, 183, 215.
prōtə, praten.
prǫt, min volk n.
prustə, proesten.
prūvə, proeven 169.

Raŋk, slank, mager
rant, rand f.
ratsə, wegkapen.

ravotə, ravotten.
rākə, raken.
rām, raam.
reχ, recht 72, 169, 198, 233.
rejə, kammen.
rejkə, reiken 155.
rejn, helder, schoon 116, 181, 229, 248, 323.
rejzə, reizen.
rejzə, vallen. Van koren gezegd, dat uit de aren valt.
rekə, rekken 140, 155.
reməldər, mannetjeskonijn m.
ret, reet.
rēgə, regen 276.
rērə, schreeuwen, huilen 169, 170.
rē·p, riem 115.
rιχəl, regel, houten stijl.
rιj, rij.
rιjə, *rι·jə* rijden 100, 169, 357.
rιŋ, *rιŋk*, ring 182, 224, 280.
rιp, rib 186.
rī·f, ruim, rojaal.
rī·f, rasp f.
rī·m, riem 125.
roχ, rogge f. 80.
rol, rol f. 80, 81 aanm.
rōf, roof, korst f.
rōjə, raden.
rōt, raad m. 92.
rōųʷ, rauw 113, 163.
rōzə, razen.
röjəl, schommel.
röpəl, houten stijl, waar de koeien aan staan.
rös, rust f. 198.
rösəl, reuzel.
rōtələ, druk praten.
rónt, rond 169.
rów, ruw 163.
rówgī·zəl, ijzel.
rō·m, room 120.
rō·t, rood 120, 204.
roχ, rug 89, 223, 229.
ronsəl, kamrad.
rō·pə, rooven 121, 155.
rup, rups f. 364.
rut, ruit f. 110, 197.
rūpə, roepen.
rūr, druk, luidruchtig.
rūt, roet 197.
rūkə, ruiken 112, 358.
rümə, ruimen, opschieten 112, 211.
rūfkūk, raapkoek 105, 188.
rūrə, roeren 229.
rūzι·, ruzie.
Sestəχ, zestig 214 aanm, 282.
sιkənō·rəχ, ontevreden, fitziek.
sι·tu, aanstonds.

sχampə, afschampen, afglijden.
sχarəp, scherp, 183, 213, 277.
sχarpə, scherpen 170.
sχāf, schaaf f.
sχāj, schade f. 61, 209.
sχāmə, schamen 61, 220.
sχāts, schaats 92 aanm.
sχel, schil f.
sχelas, harst 62 aanm. 1.
sχelə, schillen 80, 155, 166.
sχem, schaduw naast *sχọm* 72, 75, 259.
sχen, scheen f. 181, 213.
sχepə, scheppen 184, 220.
sχēl, scheel 165.
sχēpər, schaapherder.
sχērə, scheren.
sχē·ər, schaar.
sχē·və, dennenaalden.
sχık, plezier.
sχıŋk, ham (hd. schinke) 78, 219.
sχī·f, scheef 117, 253.
sχī·nə, schijnen 98.
sχī·r-ej verbroed ei.
sχī·tə, schieten.
sχop, schuurtje, 80.
sχostēn, schoorsteen f. 172.
sχot, schort, boezelaar 83 aanm.
sχotəl, schotel 80, 143, 196, 279.
sχōət, scherf, schaarde 632 aanm. 2.
sχōp, schaap n. 94, 177, 220.
sχöjke, zich jeuken.
sχörək, schurk 83, 250.
sχōp, schapen.
sχóbə, zich schuren.
sχóldər, schouder f. 143, 213.
sχów, schuw 163.
sχō·n, helder, schoon 181, 220
sχọdə, schudden 89, 208, 212.
sχöldəχ, schuldig 89.
sχọlt, schuld f. 89.
sχọm, schaduw, *sχem*, 75, 178.
sχọməl, schimmel 75, 259, 276.
sχum, schuim n. 110.
sχūf, schuif f. 109.
sχūər, onweer 128, 220.
sχūvə, schuiven 109, 220.
sχūlə, schuilen 111.
slaχ, slag.
sleχ, slecht 195, 198, 233.
slepə, sleepen.
slek, slak 213, 219.
slı·m, slijm 166.
slı·pə, slijpen 357.
slī·tər, balken 318.
slok, slap 219.

slōn, slaan 65, 181, 213, 230, 301.
slōpə, slapen 364.
slötəl, sleutel f. 82, 142
slūtə, sluiten 86, 112, 358.
smāl, smal 167, 213, 306.
smeltə, smelten 195.
smēər, vet, vuil, smeer n. 73, 178, 213.
smɪt, smid 70.
smɪ·tə, smijten 99, 357.
smul, muil 110.
snāvəl, snavel 61.
snājə, wegkapen.
snē·, sneeuw f. 115.
snɪjə, sneeuwen 101, 161, 357.
snɪjə, *snɪ·jə*, snijden 100, 179, 357.
snī·dər, snijder, kleermaker 205 aanm.
snörkə, snurken 83.
snōjə, stelen, kapen.
snūvə, snuiven 109, 213, 358.
snūjə, snoeien 105.
sənt, sint, sanctus 71.
sö·vətəχ, zeventig 214 aanm. 282.
spatələ, spartelen 62 aanm.
spek, spek n. 72.
spɪj, spuw 103.
spɪjə, spuwen 101, 161, 213, 357.
spɪnə, spinnen 359.
spɪnəwɪp, spinneweb 70, 251.
spī·gəl, spiegel f. 97.
spotəl, sport.
spōn, spaander 183.
spōrə, sparen 61 aanm. 1, 170.
spōər, spoor n. 86.
spōl, spel n. 213.
spôns, spons f. 316.
sprēkə, spreken 73.
sprɪŋə, springen 88, 213, 224, 359.
sprōuʷ, spreeuw 95, 96.
spūlə, spoelen 379.
srī·nə, schrijnen 98.
srī·və, schrijven 98, 213, 220, 357.
srūjə, schroeien 220.
stal, stal f. 60.
stam, stam 60, 63, 273.
starək, sterk 213.
starvə, sterven 75, 255, 277.
stat, stad f. 194.
stāk, staak f. 61.
stāl, staal, monster n. 61.
stāpəl, stapel f. 61.
stāts, prachtig 92 aanm.
stēj, plaats 68, 147, 148, 194, 209, 263, 308.

trō·n, troon m.
trō·s, troost m. 120, 194.
turə, ruilen.
twālr̥f, twaalf 142, 158.
twı·fr̥l, twijfel 158, 191.
twē·, twee 158.

Ūl, uil 109, 161.

Valə, vallen 67, 97, 167, 168, 302, 363.
vals, valsch 218.
vaŋə, vangen 67, 70, 224, 225, 303, 363.
varr̥f, verf f. 164, 190, 281.
varkə, varken n. 60, 190, 281.
varvə, verven 162.
vas, vast 218.
vat, vat n. 60, 152.
vādr̥r, vader m. 61, 141, 205 aanm., 279.
vām, vadem 205.
vān, vaandel 61, 150.
vārə, rijden, varen 362.
ves, vest n. 74, aanm. 1.
vet, vet n. 118, 274.
vr̥bī·jə, verbieden 139.
vr̥dī·nə, verdienen 139.
vr̥drāqə, verdragen 139.
vr̥kī·r̥t, verkeerd 117.
vr̥kō·pə, verkoopen 139.
vr̥lī·zə, verliezen 125.
vr̥lōtə, verlaten 139.
vr̥nēmə, vernemen 139.
vr̥sprēkə, beloven 139.
vr̥zūkə, probeeren 139.
vet, vet n. 274.
vēr̥dr̥χ vaardig, klaar 69, 206.
vē·r̥l, verrel 173.
vē·r̥tr̥χ, veertig 173.
vē·r̥tī·n, veertien 173.
vınə, vinden 78, 88, 207, 210, 302, 359.
vıs, visch 78, 221, 304, 316.
vısr̥r, visscher m. 140.
vı·f, vijf 99.
vī·r̥r, vier 325.

Vlas, vlas n. 218, 234.
vleχtə, vlechten 80, 359.
vlejs, vleesch 116.
vlòχ, vlucht f. 88.
volr̥k, volk n. 80, 81, 190, 318.
volə, vouwen 207, 276, 288.
vorr̥m, vorm 276.
vos, vos 80, 232, 293.
vot, vort, weg 83, 190.
völ, veel 151.
völə, veulen n. 89, 317.
vös, vorst 176, 291.
vòl, vol 81, 258.
völə, veulen n. 89, 317.
vōr̥r, voor 91, 324.

Proeven van Tekst.

Wad ʒn būʒr nī·t kent dat frıt ə nī·t.	**Wat een boer niet kent dat eet hij niet.**
Hu lātʒr op tʒn ōvʒt hu bētʒr volʒk.	**Hoe later op den avond des te beter de gasten.**
Fī·zə varkʒs worə nī·t fet.	**Varkens, die ergens vies van zijn, worden niet vet.**
Slōp gʒröskʒs, dan köj margə telə.	**Slaap rustig (groschens, Duitsch geldstuk), dan kun je morgen tellen.**
Hıj hed ʒn snej ınt ō·ʒr.	**Hij is dronken.**
Int düstʒrə ist gūt flüstʒrə.	**In 't donker is het goed fluisteren.**

Klıkspōn! Ōlıdōn!
Dörʒf nī·t ōvʒr strōt tə gōn
Ho̤ntje wıl ȯw bı·tə,
Ketje wıl ȯw krabə,
Hēntjə wıl ȯw pıkə;
Dat ko̤mp fan al ȯw klıkə!

Lı·fhē·ȥskrǖskə gōt flī·gə, gōt flī·gə,
Mūdȥr wıl ȯw krī·gə,
Vādȥr is nōȥ Mȯfȥlant,
Mȯfȥlant ıs afχȥbrant.

—

Fukȥpotȥrıj, fukȥpotȥrıj,
gēf mı·n ȥn sentje, dan gōk vōbıj,
'k Heb al zō· laŋ̥ metə fukȥpot gȥlō·pə,
En noχ gın gelt o̤m brō·t tə kō·pə.
Fukȥpotȥrıj, fukȥpotərıj,
Gēf mı·n ȥn sentjə, dan gōk vōȥbıj.

—

Fasȥlōvȥt ıs ȥn gek,
Pōsȥn ıs ȥn ejȥrbek,
Pıŋ̥kstȥr ıs ȥn gujȥn hē·ȥr,
Dı· breχ ȯns də zȯmȥr wē·ȥr.

—

Kestōvȥtjə, kestōvȥtjə,
Dan gē·dȥt bıj ȯns vȯlȯp.
Dan slaχ mı·n vādȥr ȥn hērȥŋ̥kskə,
En dan krī·g ık də kop.

Lijst van Afkortingen.

Aanm. aanmerking.
Acc. accusatief.
Adj. adjectief.
Bv. bij voorbeeld.
Dat. datief.
Demonstr. demonstrativum.
Fem., f. femininum.
Fr. Fransch.
Got. Gotisch.
Hd. Hoogduitsch.
Imper. imperatief.
Indic. indicatief,
Infin. infinitief.
Masc., m. masculinum.
Naamv. naamval.
Nederl., *Ndl.* Nederlandsch.
Neutr., n. Neutrum.
Nl. namelijk.
Nom. nominatief.
Ond. Oud-Nederduitsch.
Os. Oud-Saksisch.
Oorspr. oorspronkelijk.
Part. participium.
Pers., *ps.* persoon.
Plur. pluralis.
Praes. praesens.
Praet. praeteritum.
Pron. pronomen.
Reflex. reflexivum.
Sing., *sg.* singularis.
Subst. substantief.
Vgl. vergelijk.
W. Germ. West Germaansch.
